

VU Research Portal

Vier Hollandse priesterbibliotheken uit de zeventiende eeuw

Frijhoff, W.T.M.

published in

Ons geestelijk erf
1977

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Frijhoff, W. T. M. (1977). Vier Hollandse priesterbibliotheken uit de zeventiende eeuw. *Ons geestelijk erf*, 51(2 (juni-sept.)), 198-302.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

VIER HOLLANDSE PRIESTERBIBLIOTHEKEN UIT DE ZEVENTIENDE EEUW

Terecht hebben zowel Rogier als Polman in hun bekende standaardwerken over de Hollandse Zending op de noodzaak van een nader onderzoek naar de kultuurgeschiedenis van de noordnederlandse katholieken gewezen¹. Daaronder valt met name de lektuur van de noordnederlandse priesters, die te peilen is aan de hand van de inhoud van hun bibliotheken. Zo'n onderzoek zal niet alleen dieper inzicht geven in de intellektuele vorming van de geestelijkheid, maar ook duidelijk maken welke intellektuele bagage ten grondslag lag aan prediking en katechese, en daarmee aan de vorming van de gelovige gemeenschap, voorzover die tenminste op institutionele bron terug te voeren valt. Wil men een dergelijk onderzoek systematisch opzetten, dan is men in hoofdzaak op oude bibliotheekinventarissen aangewezen. De andere weg, die bv. door Visser met succes is gevolgd in zijn studie over de auteurs die Rovenius bij de samenstelling van zijn werken blijkt te hebben gebruikt², is immers slechts mogelijk wanneer het schrijvende Noordnederlanders betreft, die, althans voorzover het de sekulieren aangaat, zeer schaars waren. Men mag dan ook veronderstellen dat de schrijvende geestelijken een elitegroep vormden, wier lektuurspektrum eerder uitzondering dan regel zal zijn geweest.

Nu is het vinden van inventarissen geen eenvoudige zaak. Het probleem is namelijk dat het in de Hollandse Zending, in tegenstelling tot elders, gebruikelijk schijnt te zijn geweest dat de bibliotheek van een overleden pastoor ter plaatse achterbleef en dat zijn opvolger er eenvoudig de zijne aan toevoegde. De bekende inventarissen van bibliotheken als die van het amsterdamse Begijnhof of van de Jezuïetenstatie te Leeuwarden³ zijn weliswaar zeer rijk, maar voor ons

¹ L. J. ROGIER, *Geschiedenis van het katholicisme in Noord-Nederland in de 16^e en de 17^e eeuw*, II (Amsterdam, 1947, 2^e uitg.), 755-757; P. POLMAN o.f.m., *Katholiek Nederland in de 18^e eeuw*, I (Hilversum, 1968), 121-138.

² J. VISSER, *Rovenius und seine Werke* (Assen, 1966).

³ Uitg. door resp. A. FLAMENT (Amsterdam, 1891) en M. P. VAN BUIJTENEN (Leeuwarden, 1941).

doel weinig bruikbaar, omdat het onmogelijk is in deze kumulative katalogi onderscheid te maken tussen aankopen van achtereenvolgende individuele priesters. Ze geven slechts een totaalbeeld over meer dan twee eeuwen. Met name voor de vroegste periode, de zeventiende eeuw, wordt het daardoor moeilijk een dwarsdoorsnede te bereiken en dat wat op een bepaald ogenblik werkelijk werd gelezen te scheiden van later verworven, oudere drukken. De omloopsnelheid van het boek was vaak immers aanzienlijk geringer dan thans meestal het geval is.

Toch is bij enig zoeken nog wel wat materiaal te vinden. Een vroege uitzondering vormt de inventaris van 51 latijnse foliodelen uit de boekerij van de in 1572 vermoorde delftse priester *Cornelis Musius*, maar deze bevat slechts een (waarschijnlijk gering) deel van zijn boekenbezit; er is immers sprake van nog "drije tonnen mit alderhande boecken, gebroocke grollen, ende andere papieren gevult ende toegesmeten sonder catalogo"⁴. Karakteristiek voor een doorsnee priesterbibliotheek kan de inventaris van deze geleerde humanist nauwelijks zijn geweest.

Vanaf het midden van de 17e eeuw wordt de oogst echter overvloediger. In dit artikel willen we ons onderzoeksveld omwille van de homogeniteit van het materiaal tot de sekuliere priesters en de leden van de sekuliere instituten (het Oratorie van Bérulle, waarvan de leden als sekulieren werden beschouwd en behandeld) beperkt houden en de tijdgrens op 1700 stellen, d.w.z. vóór de felle strijd rond Codde en de stortvloed aan polemische literatuur die deze meebracht.

Een eerste gegeven is dan een lijstje van de boeken die de 29-jarige delftse oud-apotheker *Claes Limmerlaen* bij kontrakt van 29 juli 1652 meebrengt, als hij na de vroegtijdige dood van zijn vrouw in het Oratorie treedt: "Eenen Bijbel, Brevier, Thomas a Kempis, Meditationes (van) Bourgoing, Vitae Sanctorum, Catechismus Romanus, Blossius, Marchantius"⁵. Deze zeer rudimentaire lijst, met uitsluitend boeken van kerkelijke aard, zal niet de werkelijke stand van de boekerij van de oud-apotheker (zelf tuinderszoon) hebben weergegeven, doch alleen de

⁴ Uitg. door A. VAN LOMMEL s.j., "Archiefstukken betreffende de nalatenschap van Cornelius Musius", *Dietsche Warande*, NR. 1 (1876), 574-593 (cit. 592).

⁵ *Rijksarchief Utrecht, Archief O.B.C.*, inv. 861¹.

werken bevatten die hij zich bij kontrakt verplichtte in bezit te houden. In dat geval geeft ze enig inzicht in wat voor een aankomend priester onontbeerlijk werd geacht. Al deze boeken of auteurs vinden we dan ook meermalen terug in de hierna te publiceren inventarissen ⁶.

Enkele priesters waren niet in een statie ⁷ werkzaam. Waarschijnlijk werd er na hun dood in de meeste gevallen wel een boedelbeschrijving gemaakt waarin hun boekenbezit kan worden teruggevonden, temeer omdat het hier gewoonlijk om bemiddelde geestelijken gegaan schijnt te zijn. Een onderzoek daarnaar is echter ondoenlijk zolang er geen beredeneerde kataloog van de noordnederlandse geestelijkheid bestaat. Bovendien vereist dat een grondige kennis van de notariële of rechterlijke archieven. In het raam van ons onderzoek naar de leden van Bérulle's Oratorie vonden we zo'n individuele bibliotheekinventaris terug, die we hierachter onder de *letter A* publiceren. Het gaat om de boekerij van *Johan Chrysostomus de Backer* (1604/5-1662), zoon van een haags advocaat, en van moederszijde kleinzoon van Johan van Banchem, president van de Hoge Raad. Niet de eerste de beste dus ⁸. Uit remonstrantse ouders geboren, bekeerde hij zich al jong tot het katholicisme en trad hij in 1628 te Leuven in het Oratorie. Aan die bekering dankte hij wellicht zijn wijding *titulo missionis*, want arm was hij allerminst, maar tot ergernis van apostolisch vikaris De la Torre heeft hij, onder voorwendsel van voortdurende migraines, nooit

⁶ Resp. onder de nummers A 14, A 20, A 3, A 70, D 264, B 348, B 4 en B 7.

⁷ Statie heet de standplaats van een priester die tot een missie *in partibus infidelium* behoort, t.w. in Nederland vóór het herstel der bisdommen in 1853.

⁸ Aan een verhouding van zijn zuster Deliana met prins Maurits (waaruit een bastaardtak van Nassau) had de familie later nog een aantal gunsten te danken. Zo werd Johan Chrysostomus in 1644 door Frederik Hendrik tot koordeken van het kapittel van Eindhoven benoemd — een louter winstgevende functie, die kennelijk geen residentieplicht meebracht, want hij bleef in Den Haag wonen, waar hij in 1656/7 malversaties pleegde bij het beheer van het Hofje van Nieuwkoop, door behoeftige oude vrouwtjes geld af te troggelen. Zie H. M. MENSONIDES, "Johan de Bruyn van Buijtenwech en het Hofje van Nieuwkoop", *Die Haghe*, 1963, 1-112 (vooral 20 en 76). — Een uitgebreide notitie over Johan Chrysostomus de Backer en over de hierna nog te noemen oratorianen zal eerlang in het proefschrift over het *Oratorie van Bérulle en de Noordelijke Nederlanden*, dat we thans voorbereiden, verschijnen.

enige zielzorg uitgeoefend. Bij zijn dood liet hij een schitterende schilderijenverzameling na, waarin talrijke panelen en doeken van Jeroen Bosch, Dürer (o.a. de beroemde *Drievuldigheid*, thans te Wenen), Lucas van Leyden, Van Dijck, Hondecoeter, Pieter Aertsz. enz., alsmede meerdere duizenden prenten⁹. De inventaris van zijn bibliotheek werd opgesteld door zijn aanverwant notaris Johan Lissant, die zijn bezit op 27 april 1662 in het openbaar veilde¹⁰. Ze toont ons het beeld van een belezen man, die vermoedelijk meerdere talen sprak, erotische verhalen niet versmaadde en de politiek van zijn tijd van nabij volgde; op de theologische literatuur daaruit komen we straks terug.

Een andere boekenlijst is ons uit 1681 bewaard gebleven. Ze werd opgesteld toen het bezit van *Hendrik Silvolt*, toenmaals pastoor te Lichtenvoorde en vermoedelijk rond de vijftig jaar oud, in beslag werd genomen. Thielen, die deze lijst onlangs heeft uitgegeven, zij het zonder de 73 titels erop te identificeren, stelt dat die boeken "voor het merendeel" toebehoord hebben aan zijn oom Derck (Theodorus) Silvolt (1600-1657), S. Th. Dr., president van het Pulcheriakollege te Leuven, later hoogleraar en rector magnificus aldaar¹¹. Die stelling komt mij nogal twijfelachtig voor. Niet alleen is de lijst buitengewoon mager voor een hoogleraar in de theologie, bovendien verschenen tal van werken daaruit eerst ná diens dood. Mijns inziens gaat het wel degelijk om de handbibliotheek van de neef zelf. Gezien de uitgave door Thielen is het niet nodig de lijst hier opnieuw te publiceren. We gebruiken haar slechts als aanvullend materiaal bij de hiernavolgende berekeningen.

Tegen het eind van de 17^e eeuw moet apostolisch vikaris Pieter Codde een dekreet hebben uitgevaardigd waarbij de nieuwbenoemde

⁹ De veilingkataloog van zijn schilderijenverzameling werd al gepubliceerd door A. BREDIUS, in *Obreens Archief voor Nederlandsche Kunstgeschiedenis*, V (Rotterdam, 1882/3), 293-315.

¹⁰ *Gemeentearchief 's-Gravenhage, Notarieel archief*, inv. 507, f. 355-358. Een woord van dank voor de aldaar ondervonden belangeloze medewerking is hier op zijn plaats.

¹¹ Th. A. M. THIELEN, *Geschiedenis van de enclave Groenlo-Lichtenvoorde* (Zutphen, 1966), 220-221 (over Hendrik Silvolt: 122-131).

pastoors verplicht werden binnen drie maanden na hun benoeming een inventaris op te stellen van alle roerende en onroerende goederen die zij in hun nieuwe statie aantreffen, op straffe van een maandelijks boete van fl. 25,- ten gunste van de armen, te betalen aan de aarts-priesters. Het doel van dit dekreet was vervreemding van (officieel immers op naam van individuele personen staande) kerkegoederen door de pastoors zelf bij hun vertrek, of door hun erfgenamen bij overlijden, te voorkomen¹². Onder de door dit dekreet met de statie verbonden roerende goederen viel kennelijk ook de parochiebibliotheek. Dat verklaart waarom ons uit de eerste paar jaar na dat dekreet enkele van zulke bibliotheekinventarissen bewaard zijn gebleven. Die inventarissen bevinden zich tussen de ingekomen brieven van Codde, samen met lijsten van de overige kerkegoederen van de betrokken staties, alles door de nieuwe pastoors opgesteld. Hierachter publiceren we drie van deze bibliotheekinventarissen in hun geheel.

Onder de *letter B* komt de inventaris¹³ die begin 1697 werd opgesteld door Nicolaas Wenkum, opvolger van Pieter Pelt, een utrechtse oratoriaan die op 14 november 1696, pas 49 jaar oud, als pastoor van *Zevenhoven en Nieuwveen* (Z.H.) overleed¹⁴. De omvang van zijn boekerij en het aantal dubbele titels wijzen erop dat ook boeken van zijn voorgangers in die pastoriebibliotheek waren opgenomen, te weten van de Utrechtenaar Albert Kruisberge, bijgenaamd "de Paus", pastoor van 1653 tot 1682, en van de Brabander Bernard van Gelder, die in 1682 pastoor werd, maar al in 1684 overleed en toen door Pelt werd opgevolgd¹⁵.

Onder de *letter C* volgt de bibliotheek van de statie *Wognum* (N.H.)¹⁶. De inventaris werd op 29 maart 1697 opgesteld door

¹² Aldus blijkt tenminste ondubbelzinnig uit een verklaring in die zin die op 10 december 1695 door Gerard van Wijkersloot werd ondertekend, toen hij het pastoraat van het amsterdamse Kattenburg aanvaardde. Zie *Rijksarchief Utrecht, Archief O.B.C.*, inv. 648, f. 2219.

¹³ *T.z.p.*, f. 2342-2344.

¹⁴ Vgl. A. J. VAN DE VEN, "Een Utrechtse familie uit de 17^e eeuw", *Jaarboekje van 'Oud-Utrecht'*, 1960, 127.

¹⁵ (H. F. VAN HEUSSEN), *Batavia Sacra*, II (Brussel, 1714), 277.

¹⁶ *Rijksarchief Utrecht, Archief O.B.C.*, inv. 648, f. 2333-2334.

Rudolf Westrenen ab Aerdigman, toen juist benoemd tot pastoor van Wognum, na het ontslag van de Brabander Johan Lemmens¹⁷. Het geringe aantal boeken en het lage percentage dubbelen daaronder (9 op de 135 titels, dus 7% ; tegen 16% in inventaris B) doet vermoeden dat het hier slechts om de bibliotheek van de laatste vóór Lemmens (die zelf zijn boeken mee naar Brabant zal hebben genomen) te Wognum overleden pastoor gaat, en wel om die van Jakob van Alphen, overleden op 17 maart 1685 na 19 jaar pastoraat aldaar¹⁸. Geen van de met zekerheid geïdentificeerde titels dateert trouwens van ná 1678.

Tenslotte volgt onder *letter D* de inventaris van de pastoriebibliotheek van de statie Sint-Anna of "*De Pool*" op *Kattenburg te Amsterdam*¹⁹. Deze werd eind 1695 of begin 1696 opgesteld door de nieuwe pastoor aldaar, de latere aartspriester Gerard van Wijkersloot, kort na het overlijden van zijn voorganger, de Amsterdammer Willem Fox (niet te verwarren met zijn tijd- en naamgenoot, die kort nadien pastoor van "De Papegaai" aldaar zou worden en bekendheid zou krijgen als fel tegenstander van Codde en zijn aanhangers). Ook hier doet het aantal dubbele titels vermoeden dat de boekerij tevens werken uit het bezit van vroegere pastoors bevat, en wel met name van de voorlaatste twee, te weten Cornelis van Gessel (overl. 1691) en de oratoriaan Reinier Ingels, de eigenlijke stichter van de statie, die vroeger buiten de stadsmuren lag, en pastoor aldaar van 1653 tot 1673²⁰.

Globale samenstelling van de bibliotheken

In het bestek van deze bijdrage is helaas geen ruimte voor een vergelijking van de inhoud van deze vier bibliotheken met die van andere priester- en pastoriebibliotheken in en buiten Noordelijk

¹⁷ (VAN HEUSSEN), *a.w.*, II, 443.

¹⁸ *T.z.p.*

¹⁹ *Rijksarchief Utrecht, Archief O.B.C.*, inv. 648, f. 2220-2222.

²⁰ (VAN HEUSSEN), *a.w.*, II, 412.

Nederland²¹. In het raam van mijn proefschrift hoop ik uitgebreider op een en ander terug te komen. Niettemin is een globale presentatie van hun samenstelling hier op zijn plaats.

Het aantal na identificatie overgebleven titels komt niet geheel overeen met het aantal nummers, omdat verschillende delen van eenzelfde werk soms op enige afstand van elkaar worden genoemd en omdat anderzijds meermaals twee of meer werken in één adem worden opgesomd. In totaal bevatten de 4 boekerijen 1190 titels (A : 203 ; B : 514 ; C : 135 ; D : 338), soms in meerdere delen. Slechts 23 daarvan heb ik niet of onvoldoende kunnen identificeren, maar in feite laat geen enkele titel twijfel bestaan over de aard van het werk. Afgezien van de niet geïdentificeerde werken heb ik 510 verschillende auteurs geteld, die samen 1029 titels voor hun rekening nemen, d.w.z. gemiddeld ruim twee per auteur, hetgeen op een betrekkelijk geringe spreiding wijst. Van 138 werken (in hoofdzaak bijbel en liturgie) is de schrijver niet bekend.

Bezien we de religieuze herkomst en de kerkelijke status van de auteurs van die 1029 titels wat nader, dan blijkt de verdeling ervan per bibliotheek echter nogal uiteen te lopen.

De privé-bibliotheek van de pastoraal niet-aktieve priester De Backer heeft blijkens tabel 1 een onmiskenbaar andere samenstelling als de drie pastoriebibliotheken. De priesterauteurs zijn er in de minderheid, terwijl het aandeel van de niet-katholieke schrijvers er ruim éénderde bedraagt. In de pastoriebibliotheken spelen de klassieken, de leke-auteurs en de niet-katholieke schrijvers daarentegen een onbedui-

²¹ Wat de Zuidelijke Nederlanden betreft zijn er in dit tijdschrift de laatste jaren verschillende bijdragen in die zin gepubliceerd, waarvan ik uiteraard in dank heb geprofiteerd. Namelijk : R. BAETENS, "De bibliotheek van een geestelijke dochter uit de 17^e eeuw te Antwerpen", *Ons Geestelijk Erf*, 44 (1970), 213-226 ; J. DE BROUWER, "De bibliotheek van een landelijk pastoor, ca. 1650", *i.z.p.*, 46 (1972), 200-233 ; C. VAN DE WIEL, "Bibliotheekinventaris van de priorij Blijdenberg te Mechelen in 1743", *i.z.p.*, 48 (1974), 170-202 ; en L. STOCKMAN, "De bibliotheek van een plattelandspastoor in de 17e eeuw", *i.z.p.*, 49 (1975), 416-422. Zeer interessant vergelijkingsmateriaal biedt ook B. VOGLER, *Le clergé protestant rhénan au siècle de la Réforme, 1555-1619* (Parijs, 1976), die een groot aantal predikantsbibliotheken uit het Rijnland heeft bestudeerd en daar ook statistische gegevens over publiceert.

TABEL 1

Spreiding van de titels naar de kerkelijke status van de auteurs

Letter van de inventaris	Aantal titels					%				
	A	B	C	D	totaal	A	B	C	D	totaal
Kategorie van de auteurs										
Klassieke oudheid	22	18	—	5	45	13,4	4,0	—	1,7	4,4
Kerkvaders										
en oerchristendom	1	23	3	12	39	0,6	5,2	2,5	4,0	3,8
Sekuliere geestelijkheid	30	132	37	98	297	18,3	29,5	30,8	32,9	28,9
Orden, kongregaties										
en sekuliere instituten	43	213	74	147	477	26,2	47,7	61,7	49,3	46,3
Katholieke leken	33	38	3	21	95	20,1	8,5	2,5	7,0	9,2
Protestantse predikanten,										
theologen	9	6	—	2	17	5,5	1,3	—	0,7	1,7
Protestantse geleerden,										
letterkundigen	25	16	3	13	57	15,3	3,6	2,5	4,4	5,5
Postklassieke										
joodse auteurs	1	1	—	—	2	0,6	0,2	—	—	0,2
Totaal	164	447	120	298	1029	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

dende rol ; samen komen ze nergens boven éénsdesde van het totaal uit. Deze drie boekerijen dragen dan ook een homogeen, uitgesproken kerkelijk karakter. Opvallend is de overheersende plaats die de jezuïeten in alle vier bibliotheken onder de schrijvers uit de orden, kongregaties en instituten innemen : over de gehele linie 244 op 477, d.w.z. ruim 51 % van de rubriek, met een uitschieter van 60 % in inventaris B. De overige priestergroeperingen volgen op verre afstand : dominikanen (13,6 %), franciskanen (11,7 %), oratorianen (6,3 %), augustijnen en reguliere koorheren (4,2 %), en kartuizers (3,1 %), terwijl alle 13 andere vertegenwoordigde groeperingen onder de 2 % blijven. Deze cijfers beantwoorden wel zo ongeveer aan de verhoudingen tussen de boekenproduktie van de verschillende priestergroeperingen die H.-J.

Martin onlangs voor de 17^e eeuw heeft berekend ²². Drie orden met een betrekkelijk overvloedige produktie zijn echter zeer gebrekkig vertegenwoordigd : kapucijnen, karmelieten en benediktijnen. Wat laatstgenoemden betreft, mag men de reden misschien zoeken in het pastoraal karakter van de onderhavige bibliotheken, opgebouwd door pastoors aan wie de kerkelijke eruditie vreemd was. Voor de kapucijnen en karmelieten gaat dat argument zeker niet op. Rogier, die dit probleem voorvoeld heeft, stelde al dat hun vrijwel volkomen afwezigheid uit de staties van de Hollandse Zending debet zou kunnen zijn aan de ondervertegenwoordiging van hun geestelijke literatuur ²³. Toch moet men met zo'n bewering in dit geval voorzichtig zijn. We analyseren hier immers bibliotheken van priesters die allen in Leuven, Keulen en (het geval van Pelt, inventaris B) Frankrijk hebben gestudeerd, daar een (vermoedelijk groot) deel van hun boekenbezit hebben verworven en er in elk geval ruimer keus hadden dan in de schaarse noord-nederlandse katholieke boekhandels. Ondanks de spanningen tussen sekulieren en regulieren in de Zending blijkt er van een taboe ten aanzien van bv. de jezuïeten geen sprake te zijn : bijna een kwart van het totaal aantal titels is uit hun pen gevloeid, vrijwel evenveel als het aandeel van alle sekulieren samen. Men kan dus moeilijk zonder meer stellen dat het al door velen gepostuleerde verschil in spiritualiteit tussen de hollandse sekulieren en regulieren in rechtstreekse korrelatie staat met hun geestelijke lektuur. Vanwaar dan die afwezigheid van kapucijnen en karmelieten? Waren de door hen vertegenwoordigde geestelijke stromingen vanaf het begin vreemd aan de hollandse mentaliteit (wat men dan ook onder dat kultureel geladen begrip moge verstaan)? De vraag blijft openstaan en vereist nader onderzoek.

We stelden zojuist dat de hier besproken bibliotheken een overwegend pastoraal karakter dragen. Een nadere analyse van de inhoud ervan kan deze stelling verduidelijken. Bezien we het percentage van de titels dat de verschillende vakgebieden voor hun rekening nemen, dan krijgen we het volgende beeld.

²² H.-J. MARTIN, *Livre, pouvoirs et société à Paris au XVIIe siècle (1598-1701)*, II (Genève, 1969), 1069 en 1079 (grafieken).

²³ ROGIER, *a.w.*, II, 777.

TABEL 2
Spreading van de titels naar vakgebied

Letter van de inventaris	Aantal titels						%					
	A	B	C	D	E*	totaal	A	B	C	D	E*	totaal
Vakgebied												
Bijbeluitgaven	9	12	3	8	2	34	4,4	2,3	2,2	2,4	2,8	2,7
Bijbelkommentaar	2	33	29	45	3	112	1,0	6,4	21,5	13,3	4,2	8,9
Kerkvaders	—	21	3	9	2	35	—	4,1	2,2	2,7	2,8	2,8
Dogmatische theol.	1	21	8	20	5	55	0,5	4,1	5,9	5,9	6,9	4,4
Moraal, pastoraal, kasuïstiek	8	68	10	41	9	136	3,9	13,2	7,4	12,1	12,5	10,8
Kontroversetheol.	21	51	10	37	11	130	10,3	9,9	7,4	10,9	15,2	10,3
Katechese	6	18	5	10	4	43	3,0	3,5	3,7	3,0	5,6	3,4
Spiritualiteit en mystiek	32	74	8	31	9	154	15,8	14,4	5,9	9,1	12,5	12,2
Hagiografie	3	5	2	9	1	20	1,5	1,0	1,5	2,7	1,4	1,6
Homiletiek	3	74	34	47	14	172	1,5	14,4	25,2	13,9	19,4	13,6
Liturgie	5	30	8	16	8	67	2,5	5,8	5,9	4,7	11,1	5,3
Kerkelijk recht	3	6	2	10	2	23	1,5	1,2	1,5	3,0	2,8	1,8
Kerkgeschiedenis	7	9	2	11	—	29	3,4	1,8	1,5	3,3	—	2,2
Totaal kerkelijke literatuur	100	422	124	294	70	1010	49,3	82,1	91,8	87,0	97,2	80,0
Burgerlijk recht	2	3	1	2	—	8	1,0	0,6	0,8	0,6	—	0,6
Profane geschiedenis, reizen, aardrijkskunde	12	18	3	9	—	42	5,9	3,5	2,2	2,7	—	3,3
Taal- en letterkunde	67	40	2	16	2	127	33,0	7,8	1,5	4,7	2,8	10,1
Wijsbegeerte, wetenschap	8	13	3	7	—	31	3,9	2,5	2,2	2,0	—	2,5
Aktualiteiten, levenskunst	14	18	2	10	—	44	6,9	3,5	1,5	3,0	—	3,5
Totaal niet-kerkelijke literatuur	103	92	11	44	2	252	50,7	17,9	8,2	13,0	2,8	20,0
Algemeen totaal	203	514	135	338	72	1262	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* E : bibliotheek van Silvolt ; één werk, waarvan noch auteur noch titel is aangegeven, is bij deze berekening weggelaten.

Onmiddellijk valt op dat de drie hier gepubliceerde pastoriebibliotheken en die van Silvolt (*B-E*) ondanks aksentverschillen een betrekkelijk homogeen karakter dragen en vrij scherp afsteken tegen de boekerij van De Backer (*A*). Het *praktisch* karakter van de pastoriebibliotheken blijkt opnieuw uit hun overwegend kerkelijke kleur : minder dan éénvijfde valt daarbuiten, en dan betreft het nog in hoofdzaak profane geschiedenis en letteren ; in De Backers bibliotheek krijgen die categorieën de overhand. Al bezit laatstgenoemde een summier kerkelijke handbibliotheek waarin vrijwel geen enkel vakgebied ontbreekt, niettemin bevat deze slechts twee groepen van enige omvang : de kontroverstheologie — het gaat immers om een bekeerling — en de wel hoofdzakelijk op individuele heiliging gerichte spiritualiteit, waaronder zowaar een italiaanse vertaling van Johannes van het Kruis en vier *artes moriendi*. In de vier andere bibliotheken ligt het hoofdaksent echter ondubbelzinnig op praktijkgebieden als bijbelcommentaar (vaak voor preken), moraal en pastoraal, kontroverstheologie en vooral homiletiek — die in de twee kleinste bibliotheken duidelijk de boventoon voert —, al ontbreekt ook de spiritualiteit allerminst. De meer theoretische of spekulatieve materie is maar schaars vertegenwoordigd ; de kerkvaders (behalve Augustinus), dogmatiek en kerkelijk recht vinden we er nauwelijks, en er zijn nog minder sporen van de klassieke mystiek in eigenlijke zin. Opvallend is de vrij geringe aandacht voor katechese, voor kerkgeschiedenis (maar men dient te bedenken dat die op plaatselijk vlak nog nauwelijks geschreven was) en vooral voor hagiografie ; de talrijke publikaties op dat laatste gebied schijnen zich bij voorkeur tot de leken te richten.

Willen we de voor priesters en de voor leken bestemde werken duidelijk van elkaar kunnen onderscheiden, dan is nog verder onderzoek nodig. Eén maatstaf kunnen we hier alvast aangeven, hoe onvolkomen die ook moge zijn, namelijk de *taal* van het werk.

TABEL 3

Taal van de titels uit de bibliotheken (in % van het totaal per bibliotheek)

	A %	B %	C %	D %	E* %	totaal aantal	%
Klassieke talen (latijn, grieks, hebreuws)	41,9	65,8	89,6	90,5	75,3	905	71,7
Nederlands	39,9	16,3	10,4	8,3	23,3	224	17,7
Frans	4,4	17,9	—	1,2	1,4	106	8,4
Italiaans	11,3	—	—	—	—	23	1,8
Engels, duits, spaans	2,5	—	—	—	—	5	0,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1263	100,0

* E : Bibliotheek van Silvolt.

Steeds met uitzondering van de bibliotheek van De Backer blijkt het latijn als kerkelijke kultuurtaal nog royaal te overheersen; op het griekse Nieuwe Testament en enkele spraakkunsten en woordenboeken na zijn ook grieks en hebreuws verder afwezig. Het nederlands bekleedt eigenlijk maar een ondergeschikte plaats, en andere talen tellen nauwelijks mee. De 92 franse titels uit inventaris B zijn, gezien de datum van die uitgaven, voor het merendeel door Pelt tijdens zijn studie bij de oratorianen in Frankrijk (1671/2) of daarna gekocht en betreffen in hoofdzaak de theologische aktualiteit: Saint-Cyran, Pascal, Arnauld, Nicole, Le Maistre de Sacy, kortom heel de groep rond Port-Royal, alsmede enkele franse oratorianen zelf, zoals Senault en Quesnel. Al bezitten we er geen positieve gegevens over, de 23 italiaanse werken uit De Backers bezit zouden bij deze gefortuneerde advokatenzoon op een jeugdreis naar Italië kunnen wijzen. Zeker gaat het in beide gevallen om uitzonderingen. De doorsnee noord-nederlandse priester was toen duidelijk nog geen polyglot, al schijnt het frans wel vrij algemeen bekend te zijn geweest, althans passief.

Die oriëntatie op Frankrijk en meer in het algemeen op het katholieke Zuiden blijkt ook uit de *geografische herkomst* van de 434 vertegenwoordigde auteurs die na 1500 overleden zijn (de europees gemeengoed geworden kerkvaders en middeleeuwse klassieken zouden

deze telling vervalsen en zijn dus niet in aanmerking genomen). Die auteurs uit de laatste twee eeuwen vormen het leeuwendeel, namelijk vijfzesde van het totaal, terwijl de 17^e eeuw alleen al tweederde van het totaal voor zijn rekening neemt. Al gaat het dus niet steeds om de allernieuwste literatuur, de betrokken priesters blijken toch wel een uitgesproken voorkeur voor meer aktuele auteurs te hebben. 21 % daarvan komt uit Frankrijk, 16 % uit Italië en 10 % uit Spanje en Portugal. Het Duitse Rijk, Oost- en Noord-Europa en Groot-Britannië en Ierland nemen samen nog geen 14 % voor hun rekening. Opvallend is daarentegen het ons inziens grote aandeel van de nederlandse schrijvers : liefst 20 % komt uit het Noorden, 19 % uit het Zuiden. De hoofdaksenten liggen dus enerzijds op de inheemse kultuur, anderzijds op de Noord-Zuid-as.

Overzicht van de belangrijkste schrijvers

Is het na deze meer algemene beschouwingen mogelijk konkreet aan te geven welke *schrijvers* het meest werden gelezen (of althans gekocht, hetgeen nog niet per se hetzelfde hoeft te zijn ...), en welke kern van onmisbaar geachte *titels* in alle behandelde priesterbibliotheken voorkomt? Vóóraf dienen we op te merken dat men uit de frekwentie van bepaalde werken geen overhaaste konklusies dient te trekken ten aanzien van de theologische of spirituele voorkeuren van de boekenbezitter. Een voorbeeld moge volstaan : Pieter Pelt, die bij de franse oratorianen studeerde en in 1673 in het als jansenistisch en cartesians bekend staande kollege van de oratorianen te Angers les gaf, bezat weliswaar een uitgelezen kollektie boeken uit de kring van Port-Royal, maar hij heeft zelf nooit van enige sympathie in die richting blijk gegeven ; ja, zijn hem overlevende broers Gerrit en Baptist, ook oud-studenten van het franse Oratorie en later resp. pastoor te Zoeterwoude en Aarlanderveen, golden juist als tegenstanders van de rigoristen en als aanhangers van De Cock.

Houdt men deze noodzakelijke beperking voor ogen, dan is het resultaat nog interessant genoeg. Slechts een achttal *auteurs* komt in alle vier hier gepubliceerde bibliotheken voor. De eerste plaats wordt bekleed door Cornelis Jansenius, de bekende bisschop van Ieper, met 21 titels, waarvan niet minder dan achtmaal de *Spongia*. Met uit-

zondering van de *Augustinus* komen al zijn hoofdwerken voor. Dit record wordt weliswaar geslagen door de heilige Rob. Bellarminus (25 titels), maar deze ontbreekt in bibliotheek A (De Backer). Op Jansenius volgen, naar orde van frekwentie: Jeremias Drexel s.j. (14 maal); Filippus Rovenius, Martinus Becanus s.j. en Frans Coster s.j. (elk 11); Leonard Marius (10), Leonard Lessius s.j. (6) en Caesar Baronius (4). Drexel, Becanus, Coster en Marius komen ook in Silvolts boekerij voor.

Van de anonieme werken zijn de volgende in elk van de vier bibliotheken voorhanden: de komplette bijbel (in totaal 20 uitgaven, in het latijn, nederlands of frans!), het romeins missaal (12) en brevier (11), en een bijbelkonkordans (in elke bibliotheek een). Bijbel en brevier vinden we ook weer bij Silvolt.

Bezien we de *titels* nader, dan vinden we in alle vier hier gepubliceerde bibliotheken, behalve bovengenoemde anoniemen, een of meer exemplaren van Baronius' *Annales* (A 2), Costers *Sermonen* (A 9), Jansenius' *Spongia* (A 156), Lessius' *De iure et iustitia* (A 7), en Rovenius' *Respublica christiana* (A 40). Deze werken, alle van kerkelijk karakter maar verder van nogal uiteenlopende aard, mogen ongetwijfeld als de onmisbare kern van een noordnederlandse priesterbibliotheek uit de eerste helft van de 17^e eeuw worden beschouwd.

Daar komt nog een aantal titels bij die in minstens drie van de vier bibliotheken voorkomen. Te weten: het Nieuwe Testament afzonderlijk (veelal in het grieks); het pastoraaltheologisch *Enchiridion* van Binsfeld (A 143); het Thomaskommentaar van De Coninck (B 3); de *Canones* en de *Catechismus* van Trente (B 235, 350; ook bij Silvolt); commentaren op bijbelboeken door Estius (B 12, 53), Froidmont (B 26), de beide Jansenii (B 25, 92-93; ook bij Silvolt) en Stella (B 2); preken en homiletische handboeken van Bellarminus (B 129), Faber (B 28), Labata (B 14), Lanuza (B 52) en Stapleton (B 172); de moraaltheologie van Layman (B 15); het katechetische werk van D'Outreman (B 388); het *Breviarium theologicum*, Polmans bekende theologische vraagbaak (B 252); de *Hortus pastorum* van Jacques Marchant (B 7; ook bij Silvolt); het *Martyrologium Romanum*. Op het gebied van de spiritualiteit vinden we Rodriguez (B 99), opnieuw Rovenius (A 28), en het lijdenskommentaar van

Stanyhurst (B 168). Verder kontroverstheologisch werk van Marius (A 53, 96 ; ook bij Silvolt), De Raemond (A 11) en Van Teylingen (A 93, ook bij Silvolt) ; en de anonieme *Verdedinge* van de bekering van zekere L.C.B., duidelijk een hollands geschriftje (A 64). Tenslotte blijkt nog Jansenius' felle aanval op Richelieu's politiek (*Mars Gallicus*, A 44) zich in een onmiskenbare populariteit te hebben mogen verheugen, ook bij de Noordnederlanders.

Behalve deze kennelijk vrij algemeen gebruikte handboeken voor theologiestudie of zielzorgpraktijk, vinden we nog een aantal auteurs die in drie van de vier bibliotheken voorkomen, zij het met verschillende titels. We noemden Bellarminus al, de meest populaire auteur van allen. Op hem volgt de heilige Augustinus (13 maal) ; dan Pierre de Besse, een frans prediker, Luis van Granada, de gentse Jansenius en Jacques Marchant (elk 11 maal) ; Froidmont (10) ; Estius, Stanyhurst en Stapleton (elk 9) ; Lanuza (8) ; Lipsius en Thomas van Aquino (elk 7) ; Johan Buys of Busaeus, de heilige Franciscus van Sales, Johan van Heumen, Labata, Diego Stella en Van Teylingen (elk 5). Verder nog de heilige Bonaventura, Erasmus van Rotterdam, Hugo de Groot (de enige niet-katholiek uit dit gezelschap), Cornelius a Lapide en Ribadeneyra.

Tenslotte zijn er nog enkele hierboven niet genoemde werken, die, ook al komen we ze slechts in een of twee bibliotheken tegen, toch dienen te worden genoemd omdat we ze daar in meerdere exemplaren aantreffen, hetgeen onmiskenbaar op een zekere populariteit wijst. Zo bezat De Backer driemaal de *Imitatio* en vier uitgaven van Virgilius. De bibliotheek van Pelt (B) bevat driemaal Strada's *De Bello Belgico*, het passieverhaal van De la Palma, en de kasuïstiek van kard. Fr. de Toledo, terwijl de bibliotheek van Kattenburg (D) drie exemplaren van Platina's pausgeschiedenis bezat.

Samenvattend beeld

Overzien we dit geheel aan gegevens, dan is het mogelijk in enkele trekken de belangrijkste kenmerken van de gemeenschappelijke kern van de onderhavige bibliotheken te schetsen. Op de eerste plaats dragen ze alle een duidelijk posttridentijns karakter. Ze zijn vrij omvangrijk, hetgeen minstens op een redelijke vorming van de priesters

wijst, en gevarieerd. Ze bezitten alle een aantal bijbels met de nodige commentaren daarop, alsook de dekreten van Trente zelf. Hun meestal recente, overheersend kerkelijke aard, staat ongetwijfeld in verband met hun oriëntatie op de zielzorgpraktijk. Behalve enkele meer algemeen bekende schrijvers, bevatten ze vóór alles werk van sekulieren, hoogleraren te Leuven, Dowai en Keulen — dat wil zeggen de drie universiteiten waar de noordnederlandse priesters hun vorming genoten —, en van bekende jezuïeten. Eens te meer blijkt hier de vooraanstaande rol die de Sociëteit ook in milieus die a priori niet vriendelijk tegenover haar stonden heeft gespeeld. Een enkele dominiikaan en franciskaan doet aan dit vormingsmonopolie van sekulieren en jezuïeten nauwelijks afbreuk. Tenslotte is ons gebleken dat het hier om doorsneebibliotheken gaat. Gedurfde stellingen of op de Index geplaatste werken vindt men er nauwelijks, ook al had pastoor Pelt dan ook een onmiskenbaar jansenistisch fonds, met inbegrip van een veroordeeld werk als het *Rituel* van Alet (B 448 ; ook D 86), en van de zg. bergense vertaling van het *Nouveau Testament* (B 333) ; zelfs Descartes ontbrak niet (B 452). Maar dit uitzonderlijke fonds staat duidelijk *naast* een meer traditionele kern waarmee het geen verbinding schijnt te onderhouden.

Ook zijn er enkele opvallende leemten. Een blik op het register van de *Bibliotheca Catholica Neerlandica impressa* volstaat om dit wat spiritualiteit en katechese betreft te situeren. We wezen al op de schaarste aan kerkvaders en mystici. Ook Neercassels traktaten schijnen, op een geestelijk boekje na (B 471), nauwelijks gelezen te zijn. De strijd rond de *Monita salutaria* moet de hollandse priesters onberoerd hebben gelaten. Richard Simon, Malebranche en Quesnel (met uitzondering van het praktische werkje B 476) waren kennelijk te moeilijk voor hun konfrater Pelt. Bossuet (behalve B 251) werd al evenmin gekocht ; toch had Codde's nederlandse vertaling van de *Exposition* vóór 1695 al minstens acht drukken beleefd. Ook Canisius en de *Imitatio*, toch nederlands erfgoed, komen in feite maar weinig voor. En al is het door Rovenius ingevoerde officie van de vaderlandse heiligen goed vertegenwoordigd, levensbeschrijvingen van die heiligen vinden we nauwelijks. Zelfs de martelaren van Gorkum schitteren door afwezigheid. Sporen van Mariaverering zijn al evenzo zeer schaars. Misschien ligt in de overheersend christocentrische spirituali-

teit, meer dan in de aansluiting bij een bepaalde geestelijke stroming wel de belangrijkste karaktertrek van het geestelijk leven van de doorsnee noordnederlandse priester uit de 17^e eeuw.

In het algemeen mogen we tenslotte stellen dat voor leken geschreven werken in de onderhavige bibliotheken niet voorkomen. Dat geldt voor de zeer populaire *Sondaechs-Schole* van Heyman Jacobsz. zo goed als voor de *Christelyke onderwysingen ende gebeden* van de groep sekulieren rond Neercassel en Van Erkel, en voor tientallen andere, minder vaak gedrukte werkjes.

Poging tot typologie

Bij wijze van slothypothese mogen we misschien een poging doen om een typologie van de bibliotheken van de 17^e-eeuwse noordnederlandse katholieken te ontwerpen, die als leidraad zou kunnen dienen voor verder onderzoek. Vier typen kunnen worden onderscheiden.

1. Vooreerst de leke-bibliotheek, waarin het kerkelijk element vermoedelijk in de minderheid zal zijn maar wel een belangrijk aantal van de zojuist genoemde specifiek voor leken bestemde werken zal omvatten en waarin het katechetische aandeel gezien de vrij omvangrijke totale produktie op dat gebied, een aanzienlijk belangrijker rol gespeeld moet hebben dan in de hier gepresenteerde pastoorsbibliotheken.

2. Ten tweede de bibliotheek van de doorsnee zielzorger. Het prototype daarvan lijkt ons die van Wognum (C) te zijn. Deze bestaat voor tweederde uit exegetische, pastoraal- en kontroverstheologische en homiletische werken en blijkt dus bij uitstek op de zielzorgpraktijk te zijn gericht. Wat er buiten de katholieke kerk gebeurt schijnt zulke pastoors slechts als terloops geïnteresseerd te hebben, misschien wel aan de borreltafel, maar niet genoeg om er persoonlijk dokumentatie over aan te schaffen. Deze pastoorsbibliotheken bezaten een vrij homogene kern, hetgeen wijst op het ondubbelzinnig sukses van de post-tridentijnse priesteropleiding, maar wellicht tegelijk op een zekere blikvernaauwing die mede in verband staat met de veranderende, naar maatschappelijk isolement neigende status van de priester.

3. Een in dat opzicht wat ouder priesterbeeld wordt ons gegeven door de bekeerling De Backer, wiens boekerij een voorbeeld vormt van

het derde type. Zijn boekenkast staat met één poot in de kerk, maar met een andere net zo stevig in de samenleving verankerd. Ook bij hem vertoont de kerkelijke sektor een duidelijk posttridentijnse inslag, maar het hart van deze rentenierende, zielzorgvrije priester lag elders : bij literatuur en kunst. Als zodanig weerspiegelt hij ongetwijfeld het irenische elitemilieau van de vroeg-17^e-eeuwse hollandse magistraten waaruit hij voortkwam.

4. Het vierde type bibliotheek, zeker veel zeldzamer, is dat van de geestelijke eruditie. In de hiervóór genoemde bibliotheek van het amsterdamse Begijnhof vinden we er aanzetten toe, maar het prototype moet de bibliotheek van een man als Van Heussen geweest zijn. Pastoraal en kerkelijke eruditie zijn er waarschijnlijk hand in hand gegaan. Een kataloog ervan is mij niet bekend, maar als Arnauld hem in 1686 opzoekt, raadpleegt hij er de *Vetera Analecta* van de geleerde benediktijn Mabillon en een werk van de 16^e-eeuwse dominikaan Ambroise Catharin²⁴. Geen van beide werken komt uiteraard in de hierna te publiceren inventarissen voor ; die waren van een heel ander kaliber.

Wijze van publikatie

Tot slot nog een woord over de wijze van publikatie. Onder de letters A-D vindt men de letterlijke tekst van de vier bibliotheekinventarissen waarvan de bronnen hiervóór in de noten zijn aangegeven. De oplossing van de in de oorspronkelijke teksten voorkomende afkortingen alsmede alle andere toevoegingen van mijn hand zijn tussen ronde haakjes geplaatst.

Vanwege de omvang van de lijsten was het nodig het notenapparaat zo beknopt mogelijk te houden. Een groot aantal noten kon worden uitgespaard door achter titels die al eerder waren voorgekomen een verwijzing naar die beschrijving te geven, bv. (= A 14). Die verwijzing doelt slechts op de identiteit van het werk ; uiteraard kan het om een geheel andere druk, uitgave of vertaling gaan (in de meeste gevallen is dat immers niet controleerbaar). Verder heb ik de identifikaties

²⁴ E. JACQUES, "Un voyage d'Antoine Arnauld en Hollande vu par Ruth d'Ans", *Bulletin de la Société d'Art et d'Histoire du diocèse de Liège*, 46 (1966), 161.

van de auteurs zoveel mogelijk tot het wezenlijke beperkt : naam, geboorte- en sterfjaar en hoofdfunctie. Van de reguleren heb ik als regel slechts orde of kongregatie, niet hun functie opgegeven. Voor ons doel volstaat dit, en het ontbrekende kan gemakkelijk in de bestaande biografische woordenboeken worden nageslagen.

De nummering van de titels (per regel) op de lijsten is van mijn hand, met uitzondering van A 1 t/m A 206, waar de nummers door notaris Lissant zijn aangebracht.

Omdat de inventarissen (met uitzondering van D 262) nergens het jaar van publikatie opgeven, heb ik, waar nodig, steeds de oudste mij bekend geworden druk in de noten genoemd, zo mogelijk met vermelding van de oorspronkelijke uitgave wanneer het een vertaling betrof. De letter *v* achter het jaar van uitgave betekent dat er een of meer latere drukken bekend zijn. Omdat de ervaring met nog bestaande oude bibliotheken leert, dat een werk meestal pas bekend en gekocht werd zo gauw het in eigen land of omgeving uitgegeven of gedrukt was, heb ik bij de werken uit het buitenland eveneens de mij als oudste bekende druk in de Nederlanden of in Keulen (vaak overigens een fiktief adres) aangegeven. Het zal de aandachtige lezer trouwens blijken dat er slechts weinig werken op de lijsten voorkomen die geen enkele nederlandse, keulse of parijse druk hebben gekend. Kennelijk is dat het kultuurgebied waaruit katholiek Noord-Nederland leeft. Alleen bij werken uit de klassieke oudheid en enkele christelijke klassieken die talloze malen herdrukt zijn, heb ik van identificering van de vaak zeer vroege en onzekere eerste druk afgezien. In dat geval vindt de lezer de aanduiding : *talr(ijke) uitg(aven)*. Aangezien dit artikel geen bibliografische pretenties heeft, heb ik er ook van afgezien de fiktieve drukplaatsen te identificeren. Wel heb ik getracht zoveel mogelijk het juiste jaar van de eerste uitgave op te sporen. Wellicht ten overvloede mag er in dat verband op worden gewezen dat de *Bibliotheca Catholica Neerlandica impressa* in dat opzicht talloze fouten bevat, evenals trouwens het repertorium van Willaert. Maar ook de grote franse biografische naslagwerken (*DHGE*, *DThC*) schrijven vaak klakkeloos de fouten van hun bronnen en zegslieden over. Om met die zinloze vicieuze cirkel te breken heb ik geprobeerd de gegevens van die bibliografische naslagwerken zoveel mogelijk in de grote bibliotheekcatalogi na te trekken, namelijk in die van de

Bibliothèque Nationale van Parijs, van het *British Museum* te Londen, en in de *National Union Catalogue* van de Verenigde Staten. Het voordeel van laatstgenoemde, door de ordesbibliografen kennelijk te weinig gebruikte hulpmiddelen is, dat ze, een zeer schaarse drukfout daargelaten, werkelijk bestaande en verifieerbare drukken opgeven. Zo vaak de door de bio- en bibliografische naslagwerken verstrekte gegevens dus foutief bleken, heb ik dat veranderd en zonder verder commentaar het juiste verschijningsjaar genoemd. In de noten vindt men steeds met een afkorting aangegeven wat de hoofdbron van de identificatie is geweest. De oplossing van die afkortingen vindt men in de lijst hierachter. Behalve *Antw*(erpen) en *Amst*(erdam) zijn alle plaatsnamen voluit vermeld.

Rest mij nog een woord van oprechte dank uit te spreken voor de medewerking die ik bij de soms moeizame identificatie van verkeerd gespelde of geheel ontbrekende eigennamen mocht ondervinden, met name van de kant van de parijse hoogleraren P. Costabel, D. Roche en J. Le Brun, van Drs. A. Vanneste en van pater J. Andriessen s.j. te Antwerpen, alsmede van pater L. Ceyssens o.f.m., die mij op de zeer praktische, veel te weinig bekende titellijst wees die Migne's *Dictionnaire de Bibliographie Catholique* vormt.

Centre d'Anthropologie

Religieuse Européenne,

Écoles des Hautes Études en Sciences Sociales, Parijs

Drs. Willem FRIJHOFF

RÉSUMÉ

L'histoire culturelle de la population catholique des Provinces-Unies demeure peu connue. Pour combler au moins partiellement cette lacune, quatre catalogues de bibliothèques de prêtres hollandais sont ici publiés et analysés. Tous datent de la seconde moitié du xviie siècle.

Le premier catalogue est tiré de l'inventaire après décès de *Jean-Chrysostome de Backer* (1604/5-1662), un *oratorien* de La Haye converti du protestantisme, titulaire du décanat de la collégiale d'Eindhoven. Il résidait néanmoins à La Haye, où il se constitua une splendide collection de tableaux. Sa bibliothèque reflète à la fois ses préoccupations profanes (romans en plusieurs langues, livres d'emblèmes, voyages, actualités) et une formation théologique imprégnée de l'esprit du Concile de Trente.

Les trois autres catalogues ont été dressés entre 1695 et 1697, à la suite d'un décret du vicaire apostolique Pierre Codde, visant à la sauvegarde des biens des paroisses après le décès ou le départ des curés titulaires. Il s'agit d'abord de la bibliothèque paroissiale de *Zevenhoven* et *Nieuwveen*, inventoriée au début de 1697 ; une centaine de titres en français proviennent du séjour d'études qu'avait fait en France le dernier curé, l'*oratorien* *Pierre Pelt*, qui, tout en n'étant pas jansénisant lui-même, possédait néanmoins un important fonds de livres nettement marqués par l'esprit de Port-Royal. Tant le catalogue de *Zevenhoven* que les deux autres, à savoir celui de *Wognum*, daté du 29 mars 1697, et celui de l'église «De Pool» sur l'île de Kattenburg à *Amsterdam*, rédigé vers le début de 1696, donnent l'image d'une Réforme catholique réussie sous l'aspect pastoral.

Une abondante littérature ecclésiastique, presque toujours en latin, en constitue l'essentiel. Partout on trouve plusieurs bibles, un missel romain, des bréviaires, une concordance. Les disciplines à caractère pastoral et pratique fournissent ensemble la moitié des fonds : morale et casuistique, controverse, homilétique, liturgie et spiritualité.

On remarquera l'importance des auteurs jésuites, au sein même d'un clergé séculier réputé méfiant à leur égard, et la faiblesse numérique des auteurs capucins et carmes, dont la spiritualité ne semble pas avoir mordu sur le clergé hollandais. Notons aussi la prépondérance de l'axe Nord-Sud dans l'orientation des choix : à part les auteurs provenant de l'ensemble des Pays-Bas (39 %), l'Europe méridionale et latine (47 %) l'emporte largement sur le monde germanique, anglo-saxon et oriental (14 %).

Parmi les auteurs, Bellarmin et Jansénius d'Ypres (sauf son *Augustinus*, partout absent) se distinguent nettement, suivis de Saint Augustin, de quelques jésuites (Drexel, Becanus, Coster, Lessius), d'autres prêtres des Pays-Bas (Rovenius, Marius, Marchant, Jansénius de Gand), du prédicateur français Pierre de Besse et de Louis de Grenade.

Les Pères de l'Eglise (à l'exception de Saint Augustin), la théologie dogmatique, le droit canon, voire l'histoire ecclésiastique et l'érudition religieuse sont très faiblement représentés ; l'essentiel se trouve cependant partout : Baronius, les commentaires sur Saint Thomas. Notons aussi l'absence presque totale de livres sur le culte de la Vierge et des Saints et sur la mystique spéculative, ainsi que d'ouvrages destinés aux laïcs. Il s'agit donc bien de bibliothèques pastorales, constituées par des prêtres à leur seul usage, et marquées tout autant par leur spiritualité christocentrique (bérullienne ou salésienne) que par le climat de controverse qui était leur lot quotidien.

BIJLAGEN

LIJST VAN BIJ DE IDENTIFIKATIE
VAN DE INVENTARISNUMMERS GEBRUIKTE WERKEN

N.B. De tussen ronde haakjes aangegeven naam of afkorting is die welke in de noten wordt gebezigd.

AA, A. J. VAN DER, *Biografisch woordenboek der Nederlanden*, Haarlem, 1852-1878, 21 dln. (*Van der Aa*).

AXTERS, S., o.p., *Geschiedenis van de vroomheid in de Nederlanden*, dl. IV, Antwerpen, 1960.

BACKER, Aug. & Alois DE, s.j., *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, nouv. éd. par Carlos SOMMERVOGEL s.j., Brussel-Parijs/Toulouse, 1890-1932, 12 dln. (*DBS*).

BARBIER, Ant.-Alex., *Dictionnaire des ouvrages anonymes*, 3e éd., revue et augm., Parijs, 1872-1879, 4 dln. (*Barbier*).

Bibliographische Adversaria, dl. V, Den Haag, 1883-1886.

Bibliotheca Belgica. Bibliographie générale des Pays-Bas, Gent-Den Haag, 1891-1923, 27 dln. (*BB*).

Bibliotheca Catholica Neerlandica impressa, 1500-1727, Den Haag, 1954 (*BCNI*).

Bibliothèque ecclésiastique ou Catalogue de livres pour tous les ecclésiastiques qui sont dans le ministère ou s'y préparent, Toulouse, 1763.

BIE, J. P. DE, & J. LOOSJES, *Biografisch woordenboek van protestantsche Godgeleerden in Nederland*, Den Haag, 1919-1949, 5 dln. (*De Bie-Loosjes*).

Biographie Nationale, publiée par l'Académie Royale (...) de Belgique, Brussel, 1866- (*BNB*).

(BN) — Zie: *Catalogue général*...

BOSVIEUX, M., & R. FAGE, "Notice bibliographique sur Pierre de Besse", *Bulletin de la Société des Lettres, Sciences et Arts de la Corrèze*, t. 7, 1885, p. 409-466 (*Bosvieux-Fage*).

British Museum. General Catalogue of Printed Books, to 1955, Londen, 1965- (*BML*).

BUISMAN J. Fzn., M., *Populaire prozaschrijvers van 1600 tot 1815*, Amsterdam z.j. (*Buisman*).

BUISSON, Ferdinand, *Répertoire des ouvrages pédagogiques du XVIe siècle*, Parijs, 1886 (*Buisson*).

- Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale, Auteurs*, Parijs, 1897- (BN).
- Catalogus van de boeken en handschriften van de Jezuïetenstatie te Leeuwarden*, uitg. door M. P. VAN BUIJTENEN, Leeuwarden, 1941 (*Van Buijtenen*).
- CIORANESCU, Alex., *Bibliographie de la littérature française du XVIIe siècle*, Parijs, 1965-1966, 2 dln. (*Cioranescu*).
- COCKX-INDESTEGE, E., & G. GLORIEUX, *Belgica typographica, 1541-1600*, dl. I, Nieuwkoop, 1968 (*Cockx-Indestegé*).
- DAGENS, J., *Bibliographie chronologique de la littérature de spiritualité et de ses sources, 1501-1610*, Parijs z.j. (= 1953) (*Dagens*).
- DARRICAU, Raymond, *La formation des professeurs de séminaire au début du XVIIIe siècle, d'après un Directoire de M. Jean Bonnet (1664-1735), supérieur général de la Congrégation de la Mission*, Piacenza, 1966.
- (DBS) — Zie: BACKER, Aug. & Aloïs DE.
- (*De Bie-Loosjes*) — Zie: BIE, J. P. DE & J. LOOSJES.
- DEGERT, A., *Histoire des séminaires français jusqu'à la Révolution*, dl. II, Parijs, 1912.
- (*De Troeyer*) — Zie: TROEYER, B. DE.
- (*De Vries*) — Zie: VRIES, A. G. C. DE.
- Dictionary of National Biography*, Londen, 1885-1901, 35 dln. (DNB).
- Dictionnaire de Biographie Française*, Parijs, 1933- (DBF).
- Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique*, Parijs, 1937- (DS).
- Dictionnaire de Théologie Catholique*, Parijs, 1930-1972, 16 dln. (DThC).
- Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, Parijs, 1912- (DHGE).
- DIRKS, Servais, o.f.m., *Histoire littéraire et bibliographique des Frères Mineurs de l'Observance de Saint-François en Belgique et dans les Pays-Bas*, Antwerpen, 1885 (*Dirks*).
- Dizionario Biografico degli Italiani*, Rome z.j. (= 1960)- (DBI).
- Dutch Popular Literature. The Collection of M. Buisman J. Fz.*, verkoops-catalogus Antiq. J. L. Beijers, Utrecht, 12-13 december 1972.
- FLAMENT, A., *Catalogus der Bibliotheek van het Rectoraat des Begijnhofs te Amsterdam*, Amsterdam, 1891.
- FONTAINE-VERWEY, H. DE LA, *Uit de wereld van het boek*, Amsterdam, 1975-1976, 2 dln. (FW).
- FOPPENS, J. F., *Bibliotheca Belgica*, Brussel, 1739, 2 dln. (*Fop*).
- GAY, J., & J. LEMONNYER, *Bibliographie des ouvrages relatifs à l'amour, aux femmes, au mariage*, Parijs, 1894-1900, 4 dln. (*Gay-Lemonnyer*).

- GOOVAERTS, Léon, *Ecrivains, artistes et savants de l'Ordre de Prémontré. Dictionnaire Bio-Bibliographique*, Brussel, 1899-1907, 4 dln.
- GRABMANN, M., "Die Werke des Hl. Thomas von Aquin", *Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters*, dl. 22, Münster, 1931.
- G(RATET)-DUPLESSIS, M., *Bibliographie parémiologique*, Parijs, 1847.
- HOEFER, (Ferdinand), *Nouvelle Biographie générale*, Parijs, 1852-1866, 46 dln. (Hoefer).
- INGOLD, Aug., Orat., *Essai de Bibliographie Oratorienne*, Parijs, 1880-1882, 2 dln. (Ingold).
- Jewish (The) Encyclopedia*, New York-Londen, 1901-1906, 12 dln.
- KNUTTEL, W. P. C., *Catalogus van de pamflettenverzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek*, Den Haag, 1889-1920, 9 dln. (Knuttel, Pamfl.).
- KNUTTEL, W. P. C., *Nederlandsche Bibliographie van Kerkgeschiedenis*, Amsterdam, 1889 (KnKG).
- Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage*, Catalogus op fiches (KB).
- KRUITWAGEN, B., o.f.m., *Catalogus van de handschriften en boeken van het Bisschoppelijke Museum te Haarlem*, Amsterdam, 1913 (Kruitwagen).
- LELONG, Jacques, Orat., *Bibliothèque historique de la France*, nouvelle édition, Parijs, 1768-1778, 5 dln.
- Lexikon für Theologie und Kirche*, Freiburg/Br., ²1957-1965, 10 dln. (LThK).
- MARTIN, Henri-Jean, *Livre, pouvoirs et société à Paris au XVIIe siècle (1598-1701)*, Genève, 1969, 2 dln.
- MEULEN, J. TER, & P. J. J. DIERMANSE, *Bibliographie des écrits imprimés de Hugo Grotius*, Den Haag, 1950 (Ter Meulen-Diermanse).
- MICHAUD, (Louis-Gabriel), *Biographie universelle ancienne et moderne*, nouvelle éd., Parijs-Leipzig z.j. (1854-1865), 45 dln. (Michaud).
- MIGNE, J.-P., *Encyclopédie théologique*, série III, tomes 39 à 42 : *Dictionnaire de Bibliographie Catholique*, par Fr. PÉRENNÈS, Parijs, 1858-1860, 4 dln. (Migne).
- National (The) Union Catalogue. Pre-1956 Imprints*, Londen-Chicago, 1968- (USA).
- Neue Deutsche Biographie*, Berlijn 1953- (NDB).
- Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, onder redactie van P. C. MOLHUYSEN & P. J. BLOK, Leiden, 1911-1937, 10 dln. (NNBW).
- NOUWENS, Jac., m.s.c., *De veelvuldige H. Communie in de geestelijke literatuur der Nederlanden vanaf het midden van de 16e eeuw tot in de eerste helft van de 18e eeuw*, diss. Rome, 1949 (Nouwens).

- OSSINGER, J. F., *Bibliotheca Augustiniana*, Ingolstadt, 1768 (Ossinger).
- PHILLIPS, Philipp Lee, *A List of geographical Atlases in the Library of Congress*, Washington, 1909.
- QUÉTIF, Jac., & Jac. ECHARD, *Scriptores Ordinis Praedicatorum recensiti*, Parijs, 1719-1721, 2 dln. (QE).
- RIEMENS, K. J., *Esquisse historique de l'enseignement du français en Hollande du XVIe au XIXe siècle*, Leiden, 1919 (Riemens).
- ROGGE, H. C., *Bibliotheek der Remonstrantsche geschriften*, Amsterdam, 1862-1865, 5 afl. in 3 dln. (Rogge).
- ROGIER, L. J., *Geschiedenis van het katholicisme in Noord-Nederland in de 16e en de 17e eeuw*, Amsterdam, ²1947, 3 dln. (Rogier).
- ROMEIN, Jan, *Geschiedenis van de Noord-Nederlandsche Geschiedschrijving in de Middeleeuwen*, Haarlem, 1932 (Romein).
- SAUVY, Anne, *Livres saisis à Paris entre 1678 et 1701*, Den Haag, 1972 (Sauvy).
- Short-Title Catalogue of Books printed in the Netherlands and Belgium and of Dutch and Flemish Books printed in other Countries from 1470 to 1600 now in the British Museum*, Londen, 1965.
- (Ter Meulen-Diermanse) — Zie: MEULEN, J. TER, & P. J. J. DIERMANSE.
- TIELE, P. A., *Nederlandsche Bibliographie van Land- en Volkenkunde*, Amsterdam, 1884 (Tiele).
- TROEYER, B. DE, o.f.m., *Bio-bibliographia Franciscana Neerlandica saeculi XVI*, Nieuwkoop, 1969-1970, 2 dln. (De Troeyer).
- UNGER, J. H. W., *Bibliographie van Vondels werken*, Amsterdam, 1888 (Unger).
- (USA) — Zie: *National (The) Union Catalogue ...*
- (Van Buijtenen) — Zie: *Catalogus van de boeken ...*
- (Van der Aa) — Zie: AA, A. J. VAN DER.
- VANDER HAEGHEN, F., *Bibliographie Lipsienne*, Gent, 1886-1888 (overdruk uit de BB), 3 dln.
- VILLIERS, Cosmas DE, *Bibliotheca Carmelitana*, Orléans, 1752, 2 dln.
- VISSER, J., *Rovenius und seine Werke*, Assen, 1966 (Visser).
- VRIES, A. G. C. DE, *De Nederlandsche Emblemata. Geschiedenis en Bibliographie tot de 18e eeuw*, Amsterdam, 1899 (De Vries).
- WADDING, Lucas, *Scriptores Ordinis Minorum*, Rome, 1806-1936, 5 dln. (Wadding).
- WINKELMAN, P. H., *Remonstranten en katholieken in de eeuw van Hugo de Groot*, Nijmegen, 1945 (Winkelman).

- A. INVENTARIS VAN DE BIBLIOTHEEK VAN JOHAN CHRYSOSTOMUS DE BACKER, OUD-ORATORIAAN, KOORDEKEN VAN EINDHOVEN, 1662 (Gemeentearchief 's-Gravenhage, Notarieel archief, inv. 507, f. 355-358).

Register vande Boecken in 't Sterfhuijs vande Heer Backker sal^r bevonden.

In Folio

1. Atlas (sive cosmographicae meditationes de fabrica mundi et fabricati figura) Mercatoris.
2. Generale Kerckelijck(e) Historie, door den Cardinael Caesar Baronius.
3. Thomae a Kempis De Imitatione Christi.
4. Virgilij Opera.
5. Terentij Comediae.
6. Lexicon Graeco-Latinum.
7. De Justitia et Jure Caeterisque Virtutibus Cardinalibus.
8. Vocabulario de gli Academici Della Crusca.
9. Veerthien Catholijcke Sermoonen (op de Evangelien der Sondaghen van den Advent tot den Vasten).
10. Het Nieuw Testament, gedrukt t'Antw(erpen).
11. Florimondus Remondus opgang en voortgang der Ketterijen deser Eeuwe.

¹ Gerard Mercator, kaartmaker (1512-1594); Duisburg 1595v (*Tiele*).

² Cesare Baronio, orat., annalist (1538-1607); Antw. 1623 (*BN*).

³ Thomas Hemerken a Kempis, reg. kan. (1379/80-1471); talr. uitg.

⁴ P. Vergilius Maro, latijns dichter (70-19 v. Chr.); talr. uitg.

⁵ P. Terentius Afer, latijns toneelschrijver (190-159 v. Chr.); talr. uitg.

⁶ Onder deze titel waarschijnlijk het eerste in Nederland gedrukte Griekse woordenboek, door Joh. Knaap gen. Servilius, 16e-eeuws humanist en polygraaf, Antw. 1539v; ofwel dat van de protestantse letterkundigen Joh. Crespin gen. Crispinus (overl. 1572) en Robert Constantin (overl. 1605), Genève 1562v (*BN*).

⁷ Onder deze titel dat van Leonard Leys gen. Lessius s.j. (1554-1623), Leuven 1605v (*DBS*); onder de titel *Commentaria de jure et justitia* (enz.) door Joh. Wiggers, hoogl. te Leuven (1571-1639), Leuven 1639v (*BN*); dit is een commentaar op Sint-Thomas.

⁸ Het standaardwoordenboek van de Florentijnse akademie, Venetië 1612 en ²1623.

⁹ Door Franc. Coster s.j. (1532-1619); Antw. 1601v (*DBS*).

¹⁰ Gezien het formaat en het vorige nummer vermoedelijk de uitg. door F. Coster s.j. (= A 9), bij Troгнаesius te Antw. 1614 (*BCNI* 6086).

¹¹ Florimond de Raemond, raadsheer aan het Hof te Bordeaux (1540-1602); vert. door Andr. van der Kruyssen, past. te Amsterdam; Keulen 1646v (*KnKG*).

12. Missale Romanum.
13. De Cronijcke van Holland, Zeeland en Vriesland beginnende van Adams tijden tot de geboorte J.C.
14. Biblia, tot Embden.
15. Missale ad verum Cathedralis Ecclesiae Traiectensis Ritum.
16. P. Virgilij Maronis (Opera) cum Veterum Omnium Commentarijs (et selectis Recentiorum notis). (= A 4)
17. St. Franciscus Leeven, etc.

In Quarto

18. Oude Cronijcke van Holl(an)t.
19. Justi Lipsij Epistolae.
20. (*doorgehaald*: Missale) Breviarium Romanum.
21. Cathena Aurea super Psalmos (ex dictis Sanctorum et Catholicorum Patrum noviter edita a quodam Carthusiensi).
22. Hoogduijtsche Bibel. (= A 14)
23. Martini Becani Manuale Controvers(iarum huius temporis).
24. Howelijck, J(acob) Cats.
25. Philippi Honorij Thesaurus politicus.
26. Francisci Toleti, Cardinalis, Opera philosophica.

- ¹³ Dit is de zg. Divisiekronek van Corn. Aurelius Gaudanus, reg. kan. (ca. 1460-1523); Leiden 1517v (*Romein*).
- ¹⁴ Vert. door Jan Gheylliaert of Gaillard, geref. koopman te Emden, afkomstig uit Brugge; Emden, Steven Mierdmans, 1556v (*FW*).
- ¹⁵ Leiden 1514 (*Kruitwagen*).
- ¹⁶ Dit is de uitg. van Corn. Schrevelius, taalkundige (1615-1664); Leiden 1646 (*BN*).
- ¹⁷ Mogelijk: Hl. Bonaventura o.f.m. (1221-1274), *Legende en leven van Sint Franciscus*, Leiden 1504v (*BCNI*).
- ¹⁸ Vermoedelijk het zg. Goudse kroniekje; Gouda 1478v (*Romein*).
- ¹⁹ Justus Lipsius, hoogl. te Leiden en Leuven (1547-1606); Leiden 1586v (*BN*).
- ²¹ Door Franc. Dupuy gen. De Puteo o. carth. (ca. 1450-1521); Parijs 1510v (*DHGE*).
- ²³ Mart. Becanus s.j. (1561-1624), biechtvader van Ferdinand II; Würzburg 1623v, Antw. 1624 (*DBS*).
- ²⁴ Jacob Cats, raadpensionaris (1577-1660); Middelburg 1625v (*BML*).
- ²⁵ Schuilnaam van Giulio Belli, italiaans staatsman (ca. 1570-ca. 1650). Onder deze titel: Frankfurt 1617/8, 2 dln.; 1^e druk onder de titel *Praxis prudentiae politicae*, Frankfurt 1610 (*BN*).
- ²⁶ Kard. Francisco de Toledo s.j. (1532-1596). Vermoedelijk zijn commentaren op Aristoteles' *Logica* en *Physica*; onder deze titel: Lyon 1608, 4 dln. (*DBS*).

27. Tesoro de las tres lenguas.
28. Institutionum Christianae pietatis (libri quattuor).
29. Riders Dictionaire.
30. Het Schilder-boeck, Carel van Mander.
31. Vergilius vertaelt door C. Vondel.
32. L'Historia Ecclesiastica della Rivoluzion d'Ingliterra.
33. Spirituale Discorso, p(er) Andrea Perbenedetti.
34. Historia del Concilio Tridentino di Pietro Soave Polano.
35. Johannis Uijtenbogarts Leven, Kerckelijke Bediening en Zeedige Verantwoordingh.
36. Opere Spirituali, p(er) Giovanni Della Croce.
37. A Copious English and Netherduijtsch Dictionaire.
38. Amadis van Gaule, 4. Boecken.
39. Institutiones ac Meditationes in grae(cam) ling(uam).
40. Respub(icae) Cristiana(e libri duo), auct(ore) Ph(ilippo) Rovenio.
41. Christiani Ravij Berlinatis Orthographiae et Analogiae Ebraicae (Delineatio).

²⁷ Een mij verder niet bekend spaans (-latijns-grieks?) woordenboek.

²⁸ Door Fil. Rovenius, aartsbisschop van Filippi en apost. vikaris van de Hollandse Zending (1573/4-1651); Antw. 1635 (*BCNI*).

²⁹ Latijns-engels woordenboek, door John Rider, anglikaans bisschop van Killaloe (1562-1632); Oxford 1589v (*BML*).

³⁰ Carel van Mander, schilder (1548-1606); Haarlem 1604v (*BN*).

³¹ P. Vergilius Maro (= A 4), *Wercken*, vert. door Joost van den Vondel, dichter (1587-1679); Amst. 1646v (*Unger*).

³² Door Girolamo Pollini o.p. (overl. 1601); Bologna 1591v (*Hoefler, Migne*). Betreft het tijdvak 1500-1584.

³³ Andrea Pierbenedetti, bisschop van Venosa (1569-1635). Deze titel trof ik nergens aan.

³⁴ Schuilnaam van Pietro (gen. Paolo) Sarpi, serviet (1552-1623); Londen 1619v (*BN*).

³⁵ Autobiografie van Johan Uyttenbogaert, vooraanstaand remonstrants predikant (1557-1644); z. pl. 1645v (*KnKG*).

³⁶ Italiaanse vertaling van de (oorspr. spaanse) werken van de hl. Johannes van het Kruis o.carm. (1542-1591); Venetië 1643 (*BN*).

³⁸ Middeleeuwse spaanse ridderroman, later een populair volksboek. Nederl. vert.: Rotterdam 1619-1625, 7 dln. (*BN*).

³⁹ Door Nic. Cleynaerts of Clenardus, grammaticus, oriëntalist en reiziger uit Diest (1495-1542); Parijs 1557v (*BN*). Samengesteld uit de *Institutiones* (Parijs 1540) en de *Meditationes* (Parijs 1550).

⁴⁰ Fil. Rovenius (= A 28); Antw. 1648 (*BCNI, Visser*).

⁴¹ Christ. Rau(e) of Ravius, hoogl. te Utrecht, Oxford en Uppsala (1613-1677); Amst. 1646v (*BN*).

42. J(ohannis) Heurnij Vltrajectini Institutiones Medicinae.
43. De Beschrijvinge van Japan, Door Caron.
44. Alexandri Patricij (Armacani) Mars Gallicus.
45. De Open-deure tot het Verborgten Heijndendom (ofte waerachtigh ver-
toogh van het leven ende zeden, mitsgaders de religie ende godsdienst
der Bramines op de chust Chormandel), door D(s) Abrahamus Roge-
rius.
46. Persiaensche Reijze.
47. Commonefactio Cuiusdam Theologi (de sacra Domini coena).
48. Colloquia familiaria, door Erasmus van Rotterd(am).
49. Rudimenta Linguae Graecae.
50. Twoord is vleesch geweest, dat is Thien Predicatie door Valenti(n)um
Smaltium.
51. Vijftig Lustige Hist(orien) Joh(annis) Bocatij.
52. Gulde(ne) Annotatien van Fr(anciscus) Heerman.
53. Catholijck Antwoord, tegen Simon Episcopus.

⁴² Joh. van Heurne, hoogl. te Leiden (1543-1601); Leiden 1592v (*BN*).

⁴³ François Caron, directeur-generaal van de V.O.C. te Batavia (ca. 1600-1672); Amst. 1648v (*Tiele*).

⁴⁴ Schuilnaam van Cornelius Jansenius, hoogl. te Leuven, later bisschop van Ieper (1585-1638) — niet te verwarren met zijn naamgenoot, bisschop van Gent (= B 11). Dit felle politieke pamflet is tegen de politiek van Richelieu gericht; z.pl. 1635v (*BN*).

⁴⁵ Abraham Rogerius, predikant (overl. 1649); Leiden 1651v (*BN*).

⁴⁶ Door Adam Olearius, duits geleerde en reiziger (ca. 1599-1671); Amst. 1651v (*Tiele*).

⁴⁷ Verschenen te Neapolis Nemetum (= Neustadt bij Spiers?) 1583 (*BN*).

⁴⁸ Desiderius Erasmus, priester en humanist (ca. 1469-1536); Bazel en Antw. 1518v.

⁴⁹ Door Jacob Gretser s.j. (1562-1625); Ingolstadt 1593v (*DBS*).

⁵⁰ Valentinus Smaltius, sociniaans predikant te Rakow in Polen (1572-1622); vert. door Dirck Rafaëlsz. Camphuysen, remonstrants predikant te Vleuten (1586-1627); z. pl. 1631 (oorspr. Rakow 1615, volgens *Rogge*).

⁵¹ Giovanni Boccaccio, italiaans humanist (1313-1375). Deeluitgave van de *Decamerone*; vert. door Dirck Volckertsz. Coornhert, notaris, sekretaris van Haarlem en letterkundige (1522-1590); Haarlem 1564v (*Buisman*).

⁵² Frans Heerman, advocaat te Amsterdam (1610-na 1670); Amst. 1634 (*Buisman*); 4° uitg.: Franeker 1642. Een zeer populaire bundel uitspraken van grote mannen.

⁵³ Apologetisch werk van Leonard Marius, pastoor van het Begijnhof te Amsterdam (1587/8-1652); Antw. 1641 (*Rogier*).

54. Catholijcke uijtwis-spons (over de aenmerckingen die Gysbert Voetius heeft uyt-ghegheven teghen den preservatyfdranck).

In Octavo et Duodecimo

55. Officium Beatae (Mariae) Virginis.
 56. Den wegh des Eeuwigh Leevens.
 57. Den Bibel. (= A 14)
 58. Omnia Andreae Alciati Emblemata.
 59. Le Palais de la Chasteté.
 60. Biblia Sacra. (= A 14)
 61. Ritratto di Roma Moderna.
 62. Lett(e)re del Signore Francesco Visdomini.
 63. Tertia Classis Meditationum.
 64. Verdedinge vande Thien Redenenen (*sic*) der Bekerige L.C.B. Tegens de Ontdeckinge der waenwij(s)heijt van Petrus Cabeljau predikant tot Leijden, (vertoonende de ongefondeertheit der vermeynde Reformatie, door den selven L.C.B.).
 65. Het leeven en Rijcke vanden Heere Jesus.
 66. Dictionarium Triglotton.

⁵⁴ Door Corn. Jansenius (= A 44) ; Antw. 1633v (*Rogge*). Nederl. vert. van de *Notarum spongia* (= A 156).

⁵⁵ Antw. 1573v (*BCNI*).

⁵⁶ Door Ant. Sucquet s.j. (1574-1627) ; vert. door Ger. Zoes s.j. (1579-1628) ; Antw. 1620v (*BCNI*).

⁵⁸ Andrea Alciati, italiaans rechtsgeleerde, humanist en filoloog (1492-1550) ; Augsburg 1531v, Antw. 1573v (*DHGE*). Dit is het oudst bekende, talloze malen herdr. embleemboek.

⁵⁹ Door R. P. Jorel, een mij verder niet bekend geestelijk schrijver ; Parijs 1634 (*Migne*).

⁶¹ Uitg. door Pompilio Totti (mij verder niet bekend) ; Rome 1638v (*BN*).

⁶² Francesco Visdomini o.f.m. conv., humanist (1514-1573) ; Rome 1623 (*BN*).

⁶³ Niet geïdentificeerd.

⁶⁴ Keulen 1648 (*U.B.Utrecht*). Dit was een antwoord op het pamflet van Pieter Cabeljauw, predikant en regent van het Statencollege te Leiden (1610-1668), *Ontdecking der Roomsche waenwijsheyt begrepen in thien redenen onlanghs uytgegeven van eenen L.C.B. tot justificatie synen afvals*, Leiden 1647 (*De Bie-Loosjes*). Deze L.C.B. heb ik niet kunnen thuisbrengen.

⁶⁵ "Door eenen priester van het Oratorie" (niet geïdentificeerd). Brussel 1646 (*BCNI*).

⁶⁶ Joh. Knaap (= A 6) ; Antw. 1545v (*Cockx-Indestege*). Grieks, latijns en nederduits woordenboek.

67. Roomsche Reijs.
68. Theophilus parochialis.
69. Dittionario italiano (et francese).
70. Veritates et sublimes Excellentiae Verbi Incarnati.
71. Novum Testamentum, graecè et latinè. (= A 10)
72. Christelijck en Catholijck Onderwijs.
73. Van het Nieuwe Sacrificium des Christendoms (dwelck is het Lam Godts).
74. Den godtvruchtigen pelgrim (ofte Jerusalemsche reyse).
75. Den wegh des Eeuwigen Leevens. (= A 56)
76. Den sterfelijcken Adam (leerende de maniere van saligh te sterven).
77. Silenus Alcibiadis sive Proteus.
78. Hijgiasticon seu vera Ratio Bonae Valetudinis.
79. Alle de wercken van Brerôo.
80. Machiavellus int duijtsch.
81. Vita Johannis Berchmanni.

- ⁶⁷ Door Joh. Bapt. Stalpaert van der Wielen, pastoor te Delft (1579-1630); 's-Hertogenbosch 1624v (vgl. P. POLMAN, *Stalpart en zijn 'Roomsche Reys'*, Tilburg 1938).
- ⁶⁸ Door Bonaventura van La Bassée o.f.m. cap. (ca. 1577-1650); 1e druk: *Parochianus obediens*, Dowaai 1633; deze 2e druk onder de titel: *Theophilus, sive de quadruplici debito in propria parochia persolvendo: concionis, missae, confessionis paschalis, paschalisque communionis*, Antw. ²1635 (BCNI).
- ⁶⁹ Door Nathanael Dhuez of Duez, leraar frans en italiaans te Leiden (1609-ca. 1670); Leiden 1659-1660, 2 dln. (*Riemens*).
- ⁷⁰ Door François Bourgoing orat., generaal van de kongregatie (1585-1662); Antw. 1629v (BCNI, *Ingold*).
- ⁷² Wellicht een mij verder niet bekende katechismusuitgave.
- ⁷³ Door Maarten Donck of Duncanus, pastoor te Delft en elders (1505-1590); Antw. 1580 (BCNI).
- ⁷⁴ Door Bernardinus Surius o.f.m. (overl. 1665); Brussel 1649 (BCNI).
- ⁷⁶ Door Johan van Heumen, pastoor te Rotterdam en aartspriester van Schieland (overl. 1673); Antw. 1651v (BCNI).
- ⁷⁷ Door Jacob Cats (= A 24); Middelburg 1618v (*De Vries*). Emblemen.
- ⁷⁸ Door Leonard Lessius s.j. (= A 7); Antw. 1613v (BCNI, *DBS*).
- ⁷⁹ Gerbrant Adriaensz. Bredero, dichter (1565-1618); Amsterdam 1638v (BN).
- ⁸⁰ Niccolò Machiavelli, italiaans staatsman en schrijver (1469-1527). Hier is de vert. van A. van Nievelt bedoeld: *De discoursen over d'eerste thien boecken van Titus Livius*, waarin ook zijn meest bekende werk: *Het Boeck van den Prince* is opgenomen; Leiden 1652 (KB). Oorspr. italiaans: resp. 1530 en 1531.
- ⁸¹ Door Virg. Ceparì s.j. (1564-1631); Antw. 1630 (DBS).

82. De Valsche Roem vande Armi(ni)aense outheijt.
83. Douces pensees de la Mort.
84. De Ragguagli di Pernasso, del Bocalini.
85. Orationes et Epistolae Antoni Mureti.
86. De Zee-Sterre (voor alle verzeylde christenen, oft eene corte onder-richtinghe van alle de principale puncten des christen-gheloofs).
87. Antonij Mureti Epist(olae) et Orationes. (= A 85)
88. Opera Virgilij. (= A 4)
89. Mathematische Vermaaklijckheeden.
90. Duijken en Willemijnken(s pelgrimagie tot haeren beminden binnen Jerusalem).
91. Het Catolijck Memorij-Boeck.
92. Sijlva Dictionum Teutonico-Latinarum.
93. Extractum Catholicum.

- ⁸² Door "Kosmius Erasmus, hoogl. theologie", vermoedelijk een schuilnaam van Leonardus Marius (= A 53); Keulen 1640 (*Rogge, Winkelman*).
- ⁸³ Door Jean Puget, seigneur de la Serre, frans staatsraad en historiograaf (1600-1665); Brussel 1627v (*vr. meded. van D. Roche, Parijs*).
- ⁸⁴ Trajano Boccalini, rechter en goeverneur in de Kerkelijke Staat (ca. 1556-1613); 1^e volledige uitg.: Milaan 1614v (*BN*). Zeer populaire politieke satire.
- ⁸⁵ Marc-Antoine Muret, priester, humanist, hoogl. te Parijs, Toulouse en in Italië (1526-1585); Venetië 1571v (*BN*).
- ⁸⁶ Door Joh. Castelet, kanunnik van de antwerpse kathedraal (ca. 1575-1624); Antw. 1620 (*BCNI*).
- ⁸⁹ Door Jean Leurechon s.j. (1591-1670), *Récréations mathématiques*, Pont-à-Mousson 1624v. Dit anonieme werk werd in nederl. vert. uitgegeven door Winant van Westen, organist te Nijmegen (overl. 1636), Arnhem 1636v (*DBS, NNBW*; *ik dank deze identifikatie aan P. Costabel, Parijs*). Hierin het oudste idee over een elektrische telegraaf.
- ⁹⁰ Door Boëtius van Bolswert, kopergraveur (ca. 1580-1633); Antw. 1627v (*BCNI*).
- ⁹¹ Door Turano Vekiti, anagram van Arnout Kievit IJsbrantsz., katholiek advocaat te Rotterdam (overl. 1648); 1^e druk vermoedelijk 1624 (nergens aangetroffen); Leuven ³1643v (*Kruitwagen*).
- ⁹² Wellicht een taalkundig werk. Niet geïdentificeerd.
- ⁹³ Vermoedelijk: Peregrinus Amstelijs theologus, schuilnaam van Aug. van Teylingen s.j. (1587-1665), *Extractum catholicum, vervangende eenige vragen op het stuck des gheloofs*, Antw. 1640v of 1643v (*DBS*). Minder waarschijnlijk het zangboek van Joh. Bapt. Stalpaert van der Wielen (= A 67), *Extractum catholicum tegen alle gebreken van verwarde harsenen*, Leuven 1631 (*Kruitwagen*).

94. Broer Cornelis predication.
95. Nicolai Sanderi De Origine ac progressu schismatis Anglicani.
96. Amsterdams Eer Ende Opkomen, door de denckweerdige Miraklen aldaer geschied (aen ende door het H. Sacrament des Altaers, Anno 1345).
97. Justij Pacij Revisio Judicij.
98. Biblia cum Concordantijs. (= A 14)
99. Dello Specchio Di Scientia Universale.
100. Inleidinge tot de Holl(andsche) Rechtsgeleerth(eydt), Grotius.
101. Le Tredecì piacevolissimi notte, Di M(aestro) Gio(vanni) Francesco Straparola.
102. Heliodorus jnt Duijts.
103. Dialoghi di Amore, Di Leone Hebreo.
104. Amsterdams eer en opkomen door gedenckwaerdige Miraklen. (= A 96)

- ⁹⁴ Corn. Adriaensz. Brouwer, of Adriani van Dordrecht o.f.m., beroemd prediker (1521-1581). Vermoedelijk : *De seven sacramenten uutgheleyt ende openbaerlijck te Brugghe ghepreect*, Antw. 1556 (BCNI, De Troeyer). Of anders : *Historie van Broer Cornelis Adriaensen van Dordrecht*, Brugge 1569v (FW, KnKG) waarin eveneens zijn *Sermoenen*.
- ⁹⁵ Nicholas Sanders of Sanderus, hoogl. te Leuven (ca. 1530-1581) ; Keulen 1585v (BML).
- ⁹⁶ Door Leonard Marius (= A 53) ; Antw. 1639 (BCNI).
- ⁹⁷ Schuilnaam van Thomas Browne, een naar Holland gevlucht anglikaans priester (1604-1673) ; *Dicoearchiae* (= Den Haag) 1647 (BN). Dit werk werd geschreven ter verdediging van Hugo de Groot (= A 100), tegen de aantijgingen van Simplicius Verinus, schuilnaam van Claude Saumaise of Salmasius, hoogl. te Leiden (1588-1653).
- ⁹⁹ Niet geïdentificeerd.
- ¹⁰⁰ Hugo de Groot of Grotius, rechtsgeleerde, fiscaal van het Hof van Holland, pensionaris van Rotterdam, na zijn vlucht zweeds gezant te Parijs (1583-1645) ; Den Haag 1631v (*Ter Meulen-Diermanse*).
- ¹⁰¹ Een verder onbekend auteur, vermoedelijk een schuilnaam ; *Vinegia* (Venetië) 1550v (BN). Populaire verhalenbundel.
- ¹⁰² Heliodoros, grieks prozaschrijver (3^e-4^e eeuw), *De Moorenlandtsche geschiedenissen (...) inhoudende de eerbare, cuysche en ghetrouwe liefde van Theagenes van Thessalien ende Chariclea van Ethiopien*, Amst. 1610v (Buisman). Zeer populaire volksroman.
- ¹⁰³ Leo Hebraeus, oftewel Judah Abrabanel, joods humanist en neo-platoons wijsgeer (overl. 1535) ; Rome 1535v (*Jewish Encyclopedia* VII, 683).

105. La Notabile et famosa Historia Del felice innamorato del Delfino de Francia (e di Angelina Loria nobile siciliana).
106. Wederlegginge vanden Hollanschen Catechismus.
107. Spiegel die niet en vleijt, (handelende van de verachting der werrelt en van de bedenkingen des doots).
108. Manuale graecarum vocum (Novi Testamenti).
109. Imagini delli Dei (de gli Antichi), Del Cartari.
110. Clare uijtlegginghe van 't H. Sacrificie der Misse.
111. Baudij Epistolae.
112. Roomsche Reijs. (= A 67)
113. Den Schat der Christelijcke Leeringe (tot verklaringhe van den Catechismus van Mechelen).
114. Samuelis Maresij oordeel en Antwoord.
115. Rivetiani Apologetici pro Schismate (contra votum pacis facti discussio).
116. Rablais.

¹⁰⁵ Anonieme roman, uit het frans vert. door Giulio Filoteo di Amadeo (mij verder niet bekend); Venetië 1562v (*Gay-Lemonnyer*).

¹⁰⁶ Vermoedelijk: Maarten Donck (= A 73), *Catholyke Catechismus met wederlegginghe van de Heydelbergsche oft ghereformeerde Catechismus*, Antw. 1594 (*DHGE*).

¹⁰⁷ Door Jean Puget de la Serre (= A 83); vert. door Jan Hendrik Glazemaker (ca. 1619-1682); Amst. 1655 (*BN*).

¹⁰⁸ Door Georg Pasor, hoogl. te Franeker (1570-1639); Amst. 1629v (*Van Buijtenen*).

¹⁰⁹ Vincenzo Cartari, oudheidkundige en filoloog (ca. 1520-ca. 1570); Venetië 1556v (*BN*).

¹¹⁰ Door Christophorus Faber, schuilnaam van Dirck de Wit, pastoor en provikaris van Utrecht (overl. 1631); Leuven 1615v (*BCNI*).

¹¹¹ Dominique (le) Bauldier of Baudius, remonstrants humanist, hoogl. te Leiden (1561-1613); Leiden 1615v (*Rogge*).

¹¹³ Door Lodewijk Makeblijde s.j. (1565-1630); Antw. 1610v (*DBS, BCNI*).

¹¹⁴ Samuel Desmarets of Maresius, hoogl. te Groningen (1599-1673); nederl. vert. van *Judicium et responsum theologicum ad quaestionem (...) de canonicis Ultrajectinis qui reformatam religionem profitentur*, Groningen 1657 (*NNBW*).

¹¹⁵ Door Hugo de Groot (= A 100); Irenopoli (Amsterdam?) 1645v (*Ter Meulen-Diermanse*). Antwoord op de afwijzing van De Groots irenische voorstellen door André Rivet, hoogl. te Leiden (1572-1651), in diens *Apologeticus*, Leiden 1643.

¹¹⁶ François Rabelais, eerst o.f.m., later geneesheer en romanschrijver (ca. 1494-1553). Vermoedelijk zijn *Oeuvres*, Lyon 1558v, Antw. 1605 (*BN*). De eerste nederl. vert. verscheen pas te Amst. 1682.

117. Historie der Beroerten van England (aengaende de veelderley Secten die aldaer in de Kercke Jesu Christi zyn ontstaen).
118. De Doling van Vlisses.
119. Deductie vande Staten van Holland.
120. Op-comste der Nederlantsche Beroerten.
121. Een Oprecht verhael vande laetste Redenen van verscheijde geexecu-
teerde in England.
122. Naevolginge Christi, van Thom(as à) Kempis. (= A 3)
123. Joannis Barclaij Satyricon.
124. Erasmi Roterdami Vita et Epistolae.
125. Thesaurus poeticus.
126. Defensio Regia.
127. Schola Salernitana int Duijts.

- ¹¹⁷ Door Joh. Lydius, predikant te Oudewater (overl. 1643); Dordrecht 1647v (*KnKG*).
- ¹¹⁸ Dit is een vertaling van de *Odyssee* van Homerus, grieks dichter (9^e eeuw v. Chr.). Ofwel die van Dirck Coornhert (= A 51), Delft 1606; ofwel die van de tooneelschrijver G. van Staveren, Amst. 1651 (*Buisman*).
- ¹¹⁹ Er verschenen verschillende pamfletten onder die titel. Het bekendste is dat van Johan de Witt, raadpensionaris (1625-1672), geschreven b.g.v. de akte van seklu-sie (4 mei 1654) tegen de Prins van Oranje; Den Haag 1654 (*Knuttel, Pamfl. K.B. 7543-7549*).
- ¹²⁰ Vermoedelijk door Aug. van Teylingen s.j. (= A 93); Münster 1642v (*DBS*).
- ¹²¹ Dit mij verder niet bekende werkje betreft wellicht een van de vervolgingen tegen de katholieken in Engeland; die van 1600? (Niet in *DBS*, noch in *KnKG*).
- ¹²³ John Barclay, katholiek polemist en funktionaris aan het hof van Jacobus I te Londen (1582-1621); Londen 1603v, Leiden 1623v (*BN, DHGE*). Satirische roman tegen de jezuiteten, op de Index geplaatst bij dekreet van 13 december 1608.
- ¹²⁴ Mogelijk de uitg. van Erasmus' (= A 48) leven en brieven door Paullus Merula, hoogl. te Leiden (1558-1607); Leiden 1607 (*BN*). Of een beschrijving voor de *Vita et Epitaphia* van Erasmus door Beatus Rhenanus (1485-1547); Antw. 1536 (*BN*)?
- ¹²⁵ Niet geïdentificeerd. Misschien Pedro de Salas s.j. (1584-1664), *Thesaurus poeta-rum*, Valladolid 1616v (*DBS*)? Vgl. ook B 196.
- ¹²⁶ Vermoedelijk: Hl. John Fischer, bisschop van Rochester (ca. 1459-1535), *De-fensio Regie assertionis contra Babylonicam captivitatem*, Keulen 1525 (*BML*). Verdediging van koning Hendrik VIII tegen Luthers bekende geschrift.
- ¹²⁷ Johannes van Milaan, italiaans geneesheer (11^e eeuw) en Arnau van Vilanova, katalaans geneesheer en apokalyptisch auteur (ca. 1240-1311), *De Schoole van Salerno, dat is, voorschriften om de gezondheid te bewaren*, z.pl. of j. (*BML*). Ver-taling van A 148. Een zeer populair middeleeuws rijmwerk.

128. De Man inde Maan (ofte een verhael van een Reyse derwaerts gedaen door den spoedigen Bode Domingo Gonzales).
129. Weghwijser door Italien.
- 130 (tot en met) 137. De Tragaedische (ofte klaechlijke) Historie(n).
138. Traiani Boccalini Lapis Lijdius politicus.
139. Augustini Niphi Medicis De pulchro et Amore.
140. De volstandige Eudoxe. De deftige Diana. De Deugdelijcke Parthenia.
141. M. Tull(ii) Ciceronis Gulde philosophische Boeken.
142. Tacitus.
143. Enchiridion Theologiae pastoralis (et doctrinae necessariae sacerdotibus curam administrantibus).
144. Handboecxken van Epictetus.
145. Den Montstopper van alle tegenwoordige wijtgapende Nieuwsgesinde.
146. Johannis Barclaij Paraenesis ad Sectarios (hujus temporis, de vera ecclesia, fide et religione).
147. Stimuli Virtutum Adolescentia(e) Christianae (dicati).

- ¹²⁸ Door Francis Godwin, anglikaans bisschop van Llandaff (1561-1633); Amst. ²1651v (*Buisman*). Denkbeeldig reisverhaal.
- ¹²⁹ Door Lambert van den Bos, rector van de Latijnse School te Dordrecht (1610-1698); Dordrecht ²1661v (*Tiele*).
- ¹³⁰ t/m ¹³⁷. Door Matteo Bandello o.p., bisschop van Agen (1485-1561); Amst. 1613v, 7 dln.; uitg. in 8 dln.: Rotterdam 1646 (*Buisman*). Populaire bundel erotische e.a. novellen (o.a. Romeo en Giulietta).
- ¹³⁸ Trajano Boccalini (= A 84); vert. door Ernst-Joachim Creutz; Amst. 1640 (*BN*). Politieke satire.
- ¹³⁹ Aug. Nifo gen. Medicis, humanist aan het hof van paus Leo X, hoogl. in de wijsbegeerte in Italië (1472-1538 of 1545/6); Lyon 1549v, Leiden 1641v (*BN*).
- ¹⁴⁰ Door Johan van Heemskerck, raadsheer aan het Hof van Holland (1597-1656); Amst. 1636v (*Buisman*). Pastoralen naar de *Astrea* van de franse edelman, avonturier en romanschrijver Honoré d'Urfé (1567-1625), en de *Arcadia* van Sir Philip Sidney, engels militair en dichter (1554-1586).
- ¹⁴¹ M. Tullius Cicero, latijns redenaar en prozaschrijver (106-43 v. Chr.). Is hier misschien de vertaling van Coornhert (= A 51) bedoeld?
- ¹⁴² P. Cornelius Tacitus (ca. 55-ca. 120). Vermoedelijk zijn *Annales*; talr. uitg.
- ¹⁴³ Door Petrus Binsfeld(ius), proost van Sint-Simeon te Trier en bisschop van Azot (ca. 1540-1598); Trier 1591v, Dowaai 1611v (*DHGE, BCNI*).
- ¹⁴⁴ Epictetus, grieks wijsgeer (50-125/30); Amst. 1644 (*BN*).
- ¹⁴⁵ Door Christiaan Vermeulen of Molina orat., pastoor van Zoeterwoude (1611-1668); Keulen 1647v (*NNBW*).
- ¹⁴⁶ John Barclay (= A 123); Rome en Keulen 1617v (*BN*).
- ¹⁴⁷ Door Guglielmo Baldesano, schuilnaam van Bernardino Rosignolo s.j. (1547-1613); vert. door Joh. Buys of Busaeus s.j. (1547-1611); Keulen 1594v (*DBS*).

148. Medicina Salernitana. (= A 127)
149. Status particularis Regiminis S(acrae) C(aesareae) Majestatis Ferdinand(i) 2.
150. Terentij Comediae. (= A 5)
151. Le parfaict Courtisan.
152. Sardi venales. (Satyra Menippea in hujus seculi homines plerosque inepte eruditos). Door Petrus Cunaeus.
153. Praecepta Gallicae (sic) Sermonis.
154. Celestina T(r)agicomedia, Italiaens.
155. Sallustius.
156. Notarum Spongia, auth(ore) Corn(elio) Jansenio. (= A 54)
157. Opera Di M(aestro) Giovanni Boccac(c)io.
158. Ciceroni(s) Orationes.
159. Le guidon de la Langue Italienne.

¹⁴⁸ Joh. van Milaan (= A 127), *Schola Salernitana, sive de conservanda valetudine praecepta metrica*; talr. uitg. sinds 1480. Hier wellicht die van Zacharias Sylvius, geneesheer te Rotterdam; Rotterdam 1649v (KB, BN).

¹⁴⁹ Z. pl. 1636v (BN).

¹⁵¹ Door graaf Baldassare Castiglione, italiaans staatsman (1478-1529); vert. door Gabriel Chappuys, kanunnik en letterkundige (1546-ca. 1613); Lyon 1580v. Anoniem verschenen te Amst. 1640 (*Riemens, Dagens*).

¹⁵² Pieter van der Cun of Cunaeus, hoogl. te Leiden (1586-1638); z. pl. (Leiden) 1612v (BN). Satire op de theologische haarkloverij en het vertoon van pseudo-geleerden.

¹⁵³ Een verder niet geïdentificeerde franse spraakkunst.

¹⁵⁴ Door Fernando de Rojas, goeverneur van Salamanca (1465-1541); ital. vert.: Venetië 1519v (BN). Populaire roman in dialoogvorm, ook bekend onder de titel *Calisto y Melibea* (1499).

¹⁵⁵ C. Sallustius Crispus, latijns prozaschrijver (86-35 v. Chr.); talr. uitg.

¹⁵⁶ Corn. Jansenius, van Ieper (= A 44), *Notarum spongia quibus Alexipharmacum civibus Sylvae-ducensibus nuper propinatum aspersit Gisbertus Voetius*, Leuven 1631v (BN). De utrechtse hoogl. Gijsbert Voet of Voetius (1589-1676) voerde na de val van Den Bosch (1629) actie tegen de r.k. priesters aldaar. Jansenius schreef naar aanleiding daarvan het pamflet *Alexipharmacum* (nederl.: *Preservatyfdrank*). Het onderhavige geschrift (zie ook A 54) is Jansenius' antwoord op Voetius' weerwoord hiertegen. Voetius schreef hierna een nieuw antwoord: *Desperata causa papatus* (1635) waartegen Libert Froidmont stelling nam (zie C 50).

¹⁵⁷ Giov. Boccaccio (= A 51), *Opera (...) dove si tratta diffusamente de' monte, selve e mari. E nel fino sono le provincie di tutto il mondo*, Florentië 1598 (BML). Dit is *niet* zijn verzameld werk, doch een aardbeschrijving.

¹⁵⁸ M. Tullius Cicero (= A 141); talr. uitg.

¹⁵⁹ Door Nath. Dhuez (= A 69); Leiden 1641v (*Riemens*).

160. Les images de la Mort.
161. Nucleus Terentianus.
162. Vita Della Beata Catherina (da Siena).
163. Linguae Graecae Rudimenta. (= A 49)
164. Spiegel der Gedenkwaardiger Oorlogsgeschiedenissen.
165. De tweede apologie (op Ketter Gaspar Grevinchovens boek) Francisci Costeri priester etc.
166. Gemmulae linguarum latinae, gallicae, italicae et germanicae.
167. Christelijck en Catholijck onderwijs. (= A 72)
168. De potestate Summi Magistratus.
169. Imagines Mortis. (= A 160)
170. Geestelijcken Schat (... om oprecht christelyck te leven).
171. Introduction a la Vie Devote.

- ¹⁶⁰ Vermoedelijk : *Les images de la mort. La médecine de l'âme. La consolation des malades*. Lyon 1562 (BN, Migne). waarin tevens enkele preken van de hl. Cyprianus (= B 31) en Johannes Chrysostomus (= B 104). Dit zijn de hout-sneden van de dodendans van Hans Holbein jr. (1497-1543), met franse tekst. Er moeten oudere drukken van bestaan. Zie ook A 169.
- ¹⁶¹ Mogelijk : Terentianus Maurus, latijns dichter (2^e eeuw), *De litteris, syllabis, pedibus et metris*, Milaan 1497v. Of anders een bloemlezing uit Terentius (= A 5).
- ¹⁶² Door (Pseudo?-) Raimondo delle Vigne, gen. van Capua, o.p. (ca. 1330-1399), geestelijk leidsman van de heilige, die op 29 april 1380 stierf; Siëna 1524v (BN).
- ¹⁶⁴ Door Richard Dinoth(us), predikant (overl. ca. 1586/90); Alkmaar 1587 (*Kruitwagen*). Oorspr. : *De bello civili belgico*, Bazel 1586v.
- ¹⁶⁵ Franc. Coster s.j. (= A 9); Antw. 1599 (DBS). Tegen de rotterdamse predikant Kaspar Grevinchoven (1550-1606).
- ¹⁶⁶ Door Philippe Garnier, leraar frans te Giessen en Leipzig, (overl. ca. 1655) en L. Donat (mij verder niet bekend); Straatsburg 1610 (BN), Leiden 1637v (*Riemens*).
- ¹⁶⁸ Door A.A.F. de C.H.L.S.T.L. (niet geïdentificeerd); Antw. 1632v (BN).
- ¹⁶⁹ Door Georg Oemler gen. Aemilius, luthers theoloog, rector van de Latijnse school te Siegen (1517-1569), *Imagines mortis. Hic accesserunt epigrammata e gallico idiomate in latinum translata*, 1545; Keulen 1555v (BN, BCNI). Dit is Holbeins dodendans (= A 160), met Oemlers vert. van de puntdichten van een onbekende Fransman. Dit werk wordt ten onrechte aan Arn. Mermans o.f.m. (ca. 1530-1578) toegeschreven (Vgl. *De Troeyer*, I, 264, ook foutief).
- ¹⁷⁰ Door Jean-Hugues Quarre, proost van het Oratorie te Brussel (ca. 1590-1656); vert. door Jan Vernimmen orat. (1610/1-1677); Brussel 1642v (BCNI); frans : Bergen 1633v.
- ¹⁷¹ Door de hl. Franciscus van Sales, bisschop van Genève-Annecy (1567-1622); Lyon 1609v, Dowaaï 1611v (BN, BCNI).

172. Utopia van Thomas Morus.
173. Le Prose Di M(aestro) Pietro Bembo.
174. Oproer van Napels.
175. Boethius de Consolatione Philosophiae.
176. Meditationi sopra i Misterij della Passione.
177. Gulde Biecht-Konst.
178. Homeri Odijssae. (= A 118)
179. Homeri Iliades.
180. Della humana e christiana Militia.
181. Heliodorus Int frans. (= A 102)
182. Zinnepoppen, Annae Roemers.
183. Oprechte Afbeeldinge vanden Maegdelijcken Staet.
184. Onderwijs tot een Devoot en Godtvruchtig Leeven. (= A 171)

¹⁷² Hl. Thomas More, kanselier van Engeland, humanist (1478-1535); Hoorn 1629 (*Buisman*). Oorspr. latijn: Leuven 1516.

¹⁷³ Kard. Pietro Bembo humanist (1470-1547), *Le Prose, nelle quali se ragiona della volgar lingua*, Venetië 1525v (*DHGE*). Dit is de oudste historische grammatika van het italiaans.

¹⁷⁴ Door Lambert van den Bos (= A 129). Dit is de titel van het tweede deel van de tweede druk van het *Historisch Verhael van de Scrickelycke Beroerte van Napels*, Amsterdam 1650, ²1652 (*Van der Aa*). Betreft de opstand o.l.v. Masaniello tegen de spaanse overheersers, 1647/8.

¹⁷⁵ An. Manlius Severinus Boetius, wijsgeer (480-525); talr. uitg. Mogelijk die van Petrus Bertius, remonstrants hoogl. te Leiden, later katholiek (1565-1629); Amsterdam 1649 (*Rogge*).

¹⁷⁶ Door Vinc. Bruno s.j. (1532-1594); Vinegia 1585-1588v (*DBS*).

¹⁷⁷ Door Christoph Leutbrower o.f.m. (mij verder onbekend); vert. door Daniel à Virgine Maria o.carm. (1615-1678); Brussel 1646v (*BCNI*).

¹⁷⁹ Homerus (= A 118); talr. uitg.

¹⁸⁰ Niet geïdentificeerd. Mogelijk een italiaanse vert. van het *Enchiridion militiae christianae* van Joh. Lanspergius o. cart. (= B 395), Antw. 1532v (*BCNI*); of van dat van Desid. Erasmus (= A 48), Antw. 1503v (*BCNI*)?

¹⁸¹ Heliodoros (= A 102), *L'Histoire aethiopique*, Parijs 1547v (*BN*).

¹⁸² Anna Visscher, dichteres, sinds 1640 katholiek (1583-1651), dochter van Roemer Visscher, koopman en dichter (1547-1620); Amsterdam 1614v (*De Vries*). Dit embleemboek waaraan de berijmingen van Anna eerst in latere drukken zijn toegevoegd, is een vert. van: Georgette de Montenay (1540-ca. 1581), *Emblèmes ou devises chrestiennes*, Lyon 1566v, op haar beurt een navolger van Alciati (= A 58).

¹⁸³ Niet geïdentificeerd.

¹⁸⁴ Door de hl. Franc. van Sales (= A 171); ned. vert. door A. van Meerbeeck, schoolmeester te Aalst (1563-na 1627); Antw. 1616v (*BCNI*).

185. Die Fabel van pausinne Jeanne.
186. Il Divortio Celeste (cagionato dalle dissolutezze della sposa Romana, e consacrato alla simplicità de' scropolosi christiani).
187. Een Hantboexken inhoudende de oprechte eere der Heijligen (Beelden).
188. Breve Compendio intorno alla perfettione Christiana.
189. Lijsander en Caliste.
190. Ontschaeckinge vande schoone Clarinde.
191. The Considerations of Drexelius upon Eternité (*sic*).
192. Sallustius. (= A 155)
193. Raedt aende Gescheurde Christenheijt.
194. Testamentum Arij Montani. (= A 10)
195. Seneca.
196. Een Handtboecxken inhoudende de oprechte eere der (heylicher) Beelden. (= A 187)
197. Novum Testamentum graecé. (= A 10)
198. Ovidij Opera Omnia.

- ¹⁸⁵ Door Fl. de Raemond (= A 11); Antw. 1614 (*KnKG*). Weerlegging van de fabel.
- ¹⁸⁶ Vermoedelijk door Ferrante Pallavicino, reg. kan. te Avignon (ca. 1618-onthoofd 1644); Villafranca 1643v (*BN*). Bijtende satire op het pauselijk hof ten tijde van Urbanus VIII (1623-1644).
- ¹⁸⁷ Door A. de M.B.H.S.T.L.L. (niet geïdentificeerd); Antw. 1639 (*BCNI*).
- ¹⁸⁸ Door Achille Gagliardi s.j. (1537-1607); Brescia 1611v, Keulen 1642 (*DBS*, *BCNI*).
- ¹⁸⁹ Door Vital d'Audiguier, seigneur de La Ménor (ca. 1569-1624), *De treurige doch bly-eindighende Historie van (...) Lysander en Caliste, geschiedt in Vranckrijck in 't jaer 1606*, vert. door de boekverkoper Jac. Heerman (1605-1663); Amst. z.j. (ca. 1630). Sleutelroman uit 1615 (*Buisman*).
- ¹⁹⁰ Door (N.N.) Des Escuteaux, romanschrijver (verder onbekend); Delft 1637v (*Buisman*); oorspr. frans: Parijs 1618.
- ¹⁹¹ Jeremias Drexel s.j. (1581-1638); Cambridge 1632v. Oorspr. latijn: *De aeternitate*, München 1620v (*DBS*).
- ¹⁹³ Anoniem, *Raedt aen de Gescheurde Christenheijt, aenwysende de oorsaken van de secten en scheuringhen in de Kercke Christi, midtsgaders de middelen, dienende tot wechneminghe der selver*, z.pl. 1629 (*Knuttel, Pamfl. K.B.* 3971).
- ¹⁹⁴ Dit is de grieks-latijnse uitg. van het Nieuwe Testament door Benito Arias Montano, reg. cler. (ca. 1527-1598); Antw. 1583v (*DHGE*).
- ¹⁹⁵ L. Annaeus Seneca, wijsgeer (4 v. Chr.-65 na Chr.); talr. uitg. Misschien de vert. van *De Beneficiis* door Dirck Coornhert (= A 51): *Van de Weldaden*, Haarlem 1562v (*BN*).
- ¹⁹⁸ P. Ovidius Naso, latijns dichter (43 v. Chr.-17/8 na Chr.); talr. uitg.

199. Der Coopluijden Hantboexken.
200. Pascasij Justij De Alea (sive de curanda ludendi in pecuniam cupiditate libri II).
201. Curtius.
202. Hortulus Marianus (sive praxes variae colendi B.V.M.).
203. Soliloquia seu Documenta Christianae Religionis.
204. Quinctij Horatij Flacci (Opera).
205. Il pastor fido.
206. Thomae a Kempis de Imitatione Christi. (= A 3)

Finis

Noch

- (207.) Flores poeticae.
- (208.) De funeribus Romanorum (libri IV), Kirchmannus.
- (209.) Catharinae Dulcis Schola Italica (in qua exempla bene italice loquendi proponuntur).
- (210.) Miroir qui ne flatte point. (= A 107)

- ¹⁹⁹ Gent 1544v (*Cockx-Indestege*). Lijst van munten, maten, markten.
- ²⁰⁰ Paschier Joostens of Justius, geneesheer uit Eeklo (overl. na 1582) ; Bazel 1561v. In dit formaat vermoedelijk : Amsterdam 1642 (*BN*). Tegen de speelzucht, waaraan de schrijver zelf leed.
- ²⁰¹ Vermoedelijk Q. Curtius Rufus, latijns geschiedschrijver (1e eeuw), *De rebus gestis Alexandri Magni*, talr. uitg.
- ²⁰² Door François de la Croix s.j. (1583-1644) ; Dowaaï 1622v (*DBS*).
- ²⁰³ Door Paulus à Sancta Magdalena, kloosternaam van Henry Heath o.f.m. (1599-1643) ; Dowaaï 1651v (*DNB, BCNI*).
- ²⁰⁴ Q. Horatius Flaccus, latijns dichter (65-8 v. Chr.) ; talr. uitg.
- ²⁰⁵ Door Gian-Battista Guarini, staatsman en hoogl. te Ferrara (1538-1612) ; Venetië 1590v (*BN*). Pastorale. Onder deze italiaanse titel verscheen in 1656 ook een nederl. vert. van Hendrick Bloemaart Abrahamsz., kunstschilder te Rome en Utrecht (ca. 1601-1672) (*NNBW*).
- ²⁰⁷ Mogelijk : *Flores poetarum de virtutibus et vitiis*, Keulen ca. 1477v (*KB, BN*).
- ²⁰⁸ Johann Kirchmann, rector van de Latijnse School te Lübeck (1575-1643) ; Hamburg 1605v (*BN*).
- ²⁰⁹ Catharin le Doux of Dulcis, grammaticus (1540-ca. 1610) ; Frankfurt 1605v, Keulen 1631v (*BN*).
- ²¹⁰ Door Jean Puget de la Serre (= A 83) ; Brussel 1632v (*BN*). Dit is de oorspr. uitg. van A 107.

B. INVENTARIS VAN DE BIBLIOTHEEK VAN DE PASTORIE TE ZEVENHOVEN EN NIEUWVEEN, 1697 (Rijksarchief Utrecht, Arch. O.B.C., inv. 648, f. 2342-2344).

Catalogus Librorum Reverendi Domini Petri Pelt, caeterorumque eius predecessorum in Pastoratu Sevenhoven Niveen etc. 1697.

In folio

1. A Lapide (Commentaria) in duodecim prophetas minores.
2. Stella in (Evangelium secundum) Lucam (enarrationes).
3. Coninck de actibus humanis et 7 sacramentis.
4. L(udovicus) Blosius.
5. Disputationes (de controversiis christianae fidei adversus hujus temporis haereticos) Bellarmini 3 tom :
6. C(arolus) Borromaeus.
7. Marchantii Hortus Pastorum.
8. Caspensis Theologia.
9. Lanuza 2 volum :

- ¹ Corn. Cornelisz. van den Steen gen. A Lapide s.j. (1567-1637) ; Antw. 1625v (DBS).
- ² Diego de San Cristóbal y Cruzat gen. Stella o.f.m. (1524-1578) ; Salamanca 1574/5v, Antw. 1599/1600v, 2dln. (BN ; vgl. O.G.E. 46, 1972, 207).
- ³ Gillis de Coninck s.j. (1571-1633). Vermoedelijk twee verschillende werken, nl. *De moralitate, natura et effectibus actuum supernaturalium*, Antw. 1623v ; en : *Commentarii ac disputationes in universam doctrinam D. Thomae de sacramentis et censuris*, Antw. 1616v (DBS).
- ⁴ Louis de Blois of Blosius o.s.b. (1506-1566). Wellicht zijn *Opera omnia*, Leuven 1568v ; folio-uitg. : Keulen 1589v (BN, BCNI). Spiritualiteit.
- ⁵ Hl. Roberto Bellarmino s.j., kard. (1542-1621) ; Ingolstadt 1586/8v, Keulen 1615 (DBS).
- ⁶ Hl. Carlo Borromeo, aartsbisschop van Milaan (1538-1584). Gezien het formaat waarschijnlijk de *Acta Mediolanensis Ecclesiae*, Milaan 1582v (BN). Pastorale documenten van zijn episkopaat.
- ⁷ Jacques Marchant, pastoor van Couvin (ca. 1585-1648) ; Bergen 1626/7v (BCNI). Een populair pastoraal werk.
- ⁸ Lluís de Casp gen. Caspensis o.f.m.cap. (ca. 1586-1647), *Cursus theologicus (...)* secundum ordinem D. Thomae, Lyon 1641/3, 2 dln. (BML).
- ⁹ Jerónimo Bautista de Sellan de Lanuza o.p., bisschop van Barbastro (1553-1625). Gezien het formaat wellicht diens *Homiliae quadragesimales*, Antw. 1647v (BCNI).

10. *Historiae Bzovii* duo volumina.
11. Jansenius *In psalmos, Eccl(esia)st(i)cum, Sap(ientiam) etc* :
12. Estius *in (omnes divi Pauli apostoli) Epistolas (commentarii)*.
13. Menochius *in sacram script(uram)* 2 vol :
14. Labata, duo volumina.
15. Laijman.
16. S(anctus) Bernardus.
17. Bellarminus.
18. *Concordantiae bibl(iorum)*.
19. S(anctus) Thomas.
20. *Sermons de S(aint) Gregoire*.
21. Becanus.
22. *Saul Ex Rex (sive de Saule, in typum regum ac principum temeratae religionis reorum)* duo volumina.

- ¹⁰ Abraham Bzowski of Bzovius o.p. (1567-1637) ; voortzetter van het geschiedwerk van C. Baronio (= A 2). Onder deze titel : *Historiae ecclesiasticae ex Caesaris Baronii Annalibus tomi duo*, Keulen 1617, 2 dln. (BN).
- ¹¹ Cornelius Jansenius, bisschop van Gent (1510-1576). De volgende werken zijn bedoeld : *Paraphrases in omnes Psalmos davidicos*, Leuven 1569v ; *Commentarii in Ecclesiasticum*, Leuven 1569v ; *Annotationes in Librum Sapientiae Salomonis*, Dowaai 1577v (BN).
- ¹² Willem Hesselsz. van Est of Estius, hoogl. te Dowaai (1542-1613) ; Dowaai 1614-1616v, 2 dln. (BN).
- ¹³ Joh. Steph. Menochius s.j. (1575-1655), *Brevis explicatio sensus literalis S. Scripturae*, Keulen 1630v (BCNI) ; uitg. in 2 dln. onder de titel : *Commentarii totius S. Scripturae*, Antw. 1679v (DBS).
- ¹⁴ Franc. Labata s.j. (1549-1631). Ongetwijfeld diens : *Apparatus concionatorum, seu loci communes ad conciones ordine alphabetico digesti*, Lyon 1615/21v, 3 dln. ; Keulen 1626/7v, 2 dln. (DBS).
- ¹⁵ Paulus Layman s.j. (1574-1635). Ongetwijfeld diens *Theologia moralis*, München 1625v, Antw. 1634v (DBS, BCNI).
- ¹⁶ Hl. Bernardus van Clairvaux o. cist., kerkleraar (1091-1153) ; wellicht zijn *Opera omnia*, Antw. 1620v (BCNI).
- ¹⁷ Hl. Rob. Bellarminus s.j. (= B 5). Mogelijk zijn *Opera omnia*, Keulen 1617-1620, 7 dln. (DHGE).
- ¹⁹ Hl. Thomas van Aquino o.p., kerkleraar (ca. 1225-1274). Vermoedelijk zijn *Summa Theologica* ; talr. uitg.
- ²⁰ Hl. Gregorius I de Grote, kerkleraar (ca. 540-paus 590-604). Van zijn latijnse preken op de evangeliën en op Ezechiël is mij geen vertaling onder deze titel bekend.
- ²¹ Mart. Becanus s.j. (= A 23). Wellicht zijn *Opera omnia*, Mainz 1630/1v, 2 dln. (BN).
- ²² Joh. Bapt. Sinnich, hoogl. te Leuven (1602/3-1666) ; Leuven 1662v ; uitg. in 2 dln. : Leuven 1665/7 (BCNI).

23. S(anctus) Ambrosius 3 volumina.
24. Plautus.
25. Jansenii concordantia.
26. Fromundus (Commentaria) in (omnes) Epistolas Pauli (et septem canonicas aliorum Apostolorum).
27. Animae immortalitates.
28. Opus Fabri tripartitum.
29. Becanus. (= B 21)
30. S(anctus) Leo, S(anctus) Maximus, S(anctus) Chrysol(ogus).
31. S(anctus) Cyprianus.
32. Histoire catholique (où sont descrites les vies, faicts et actions héroïques et signalées des hommes et dames illustres qui par leur piété ou sainteté se sont rendus recommandables dans les xvie et xviie siècles) par de coste.
33. Catechisme de Granade.

²³ Hl. Ambrosius, bisschop van Milaan (ca. 330/40-397), *Opera omnia*, Bazel 1492v, 3 dln. ; Keulen 1616 (BN, BCNI).

²⁴ Titus Maccius Plautus, latijns toneelschrijver (254-184 v. Chr.) ; *Viginti comediae* (alles wat over is) ; talr. uitg.

²⁵ Corn. Jansenius, van Gent (= B 11), *Commentarii in suam Concordiam ac totam historiam evangelicam*, Antw. 1571v (BN). Zie ook C 83.

²⁶ Libert Froidmont of Fromundus, hoogl. te Leuven (1587-1653) ; Leuven 1663v (BN).

²⁷ Gezien het formaat vermoedelijk : Aeneas van Gaza, grieks wijsgeer en bekeerling (5^e eeuw), *Theophrastus, sive de Immortalitate animarum*, vert. door Joh. Wolfius ; Zürich 1560, in-folio (Migne). Er bestaan nog verschillende andere vert. van dit werk. Ook is mogelijk : Giovanni Francesco Pico della Mirandola, italiaans humanist (1469-1533), *De animae immortalitate digressio*, Bologna 1523v (BN).

²⁸ Matthias Faber s.j. (1587-1653), *Concionum opus tripartitum*, Ingolstadt 1631-1634, 3 dln. ; Keulen 1642v (DBS, BCNI).

³⁰ Hier is ongetwijfeld de gezamenlijke uitg. bedoeld van de *Opera omnia quae reperiri potuerunt*, van de hl. Leo de Grote, paus (440-461) en kerkleraar, de hl. Maximus Confessor, bisschop van Turijn (overl. na 465), en de hl. Petrus Chrysologus, bisschop van Ravenna en kerkleraar (406-450) ; uitg. door Johan Vlimmer(ius) reg. kan., rector van de Oude Nonnen te Amsterdam (overl. 1597) ; Parijs 1614 (BN).

³¹ Hl. Thascius Caecilius Cyprianus, bisschop van Carthago (overl. 258), *Opera*, uitg. door Des. Erasmus (= A 48) ; Bazel 1521v, Keulen 1522, Leiden 1550v (BN, BCNI).

³² Hilarion de Coste, miniem (1595-1661) ; Parijs 1625 (BN).

³³ Luis van Granada o.p. (1505-1588) ; spaans : Salamanca 1582v ; frans : Parijs 1587v (BN).

34. Catechismus Canisii.
35. 2 dele de kerckelijke historie van Mutsaert.
36. Labata 2 volum: (= B 14)
37. Labatae (Loca) moralia (e Sacris Literis decerpta).
38. Bellarmini controversiae. (= B 5)
39. Fromundus (Commentaria) in Epistolas Pauli et acta. (= B 26, 140)
40. Faber 3 volum: (= B 28)
41. Fabri Auctuarium (Operis concionum tripartiti).
42. T'leven der heijligen.
43. Lessius de iure et iustitia. (= A 7)
44. Pontanus 3 volumina.
45. Carthagera 3 volumina.

In Quarto et Octavo

46. Becanus.
47. Rituale Romanum.
48. Bessaei opuscula.

- ³⁴ Hl. Petrus Canis(ius) s.j. (1521-1597). Gezien het formaat gaat het hier om zijn *Opus catechisticum*, uitg. door zijn stadgenoot Pieter Buys of Busaeus s.j. (ca. 1540-1587); Keulen 1577v (DBS, BCNI).
- ³⁵ Dion. Mudzaerts o. praem. (1578-1635), *Generale kerckeliicke Historie van het begin der werelt tot 1624*, Antw. 1624, 2 dln. (KnKG).
- ³⁷ Franc. Labata s.j. (= B 14); Lyon 1638v (DBS).
- ⁴¹ M. Faber s.j. (= B 28); Graz 1646v, Antw. 1646v (DBS).
- ⁴² Vermoedelijk: Matthias Lambrecht, bisschop van Brugge (ca. 1539-1602), *D'Leven, doodt ende leyden der heylighen*, Leuven 1590, 2 dln. (Fop). Ook is mogelijk: Jan van Gorkum, priester te Den Bosch (overl. 1619?), *Het leven der HH. Eremyten ende Eremytinnen*, Antw. 1619v (BCNI).
- ⁴⁴ Gezien het formaat hoogstwaarschijnlijk: Georg Barthold Pontanus von Braitenberg, vikaris-generaal van Praag (overl. 1616), *Bibliotheca sive theatrum concionum*, Keulen 1608, ²1625, 4 dln. folio (DB, BCNI).
- ⁴⁵ Juan van Cartagena o.f.m., hoogl. te Rome (overl. 1617). Dit moet zijn: *Homiliae catholicae de sacris arcanis deiparae Mariae Virginis et Iosephi*, Keulen 1613-1615v, 3 dln. folio (BCNI); 1^e druk te Venetië 1603v, onder de titel: *De religionis christianae arcanis homiliae sacrae*.
- ⁴⁶ Mart. Becanus s.j. (= A 23). Gezien het formaat misschien zijn *Opuscula theologica*, Mainz 1610-1621v, 5 dln. (DBS). Of A 23, B 487?
- ⁴⁸ Pierre de Besse of Bessaeus, kanunnik te Parijs en beroemd prediker (1567-1639). Hier wellicht: *Democritus christianus, id est contemptus vanitatum mundi*, Keulen 1616 (frans: Parijs 1615v); en: *Heraclitus christianus, hoc est peccatoris poenitentis suspiria, lachrymae*, Keulen 1614v (Bosvieux-Fage; BML).

49. Medulla (cedri libani, sive conceptus praedicabiles super dominicas totius anni) de lanuza.
50. Coutini Quadragesimale, duo tomi.
51. Lauredani moralia.
52. De Lanuza tract(atus) Evangelici (continentes discursus et conceptus litterales, morales et allegoricos super diversis materiis).
53. Estius (Annotationes aureae in praecipua ac) difficiliora loca (Sacrae) Scrip(turae).
54. Alberici conciones 2 p(artes).
55. Bessaei Quadragesimale.
56. Prateoli Elenchus (haereticorum omnium).
57. Aestius in difficiliora. (= B 53)
58. Wemmers Moralia.
59. Bellarminus (Explanatio) in psalmos.
60. Marchantii varia opuscula 2 p(artes).
61. Engelgrave.

- ⁴⁹ Jer. de Lanuza o.p. (= B 9); uitg. door Onesimus de Kien o.f.m.cap. (overl. 1654); Antw. 1653v (BCNI).
- ⁵⁰ Ign. Coutinho o.p. (overl. 1674); Brussel 1653v (BCNI). Hier moeten dl. I (*Mariale*) en III (*Quadragesimale*) bedoeld zijn van een reeks waartoe B 64 als dl. II behoort. Preekbundels.
- ⁵¹ Leonardo Loredano of Lauredanus, reg. cler. (mij verder niet bekend), *Sylva rerum moralium seu praedicabilium per locos communes distributa*, Antw. 1648 (BCNI).
- ⁵² Jer. de Lanuza o.p. (= B 9); Saragossa 1612v, Keulen 1617/8v (QE, BCNI).
- ⁵³ W. van Est (= B 12); Dowaai 1621v (Fop, BCNI).
- ⁵⁴ Aloyisius Albrizio s.j. (ca. 1579-1655), *Concionum opus tripartitum*, vert. door Bruno Neusser o.f.m.; Mainz 1669, 2 dln. (DBS, Migne).
- ⁵⁵ P. de Besse (= B 48), *Conciones in omnia Quadragesimae evangelia*, Keulen 1610 (BCNI); frans: Parijs 1604v (Bosvieux-Fage).
- ⁵⁶ Gabr. Dupréau of Prateolus, rector van het college te Péronne, pastoor van Saint-Sauveur te Parijs (1511-1588); Keulen 1605 (BN). Eerder verschenen als: *De vitis, sectis et dogmatibus omnium haereticorum*, Keulen 1569v (BN).
- ⁵⁸ Dit is het werk van Paolo Aresio of Aresius, theatijn, bisschop van Tortona (1574-1644), *Doctissimi discursus in quibus e Sanctorum Patrum sentiis, conceptibus moralibus et variis rerum similitudinibus, res gestae vitaeque Sanctorum exhibentur*, uitg. door Petrus Wemmers o. carm. (overl. 1678); Antw. 1647v (BCNI).
- ⁵⁹ Hl. Rob. Bellarminus s.j. (= B 5); Rome 1611v, Keulen 1611v (DBS).
- ⁶⁰ Jac. Marchant (= B 7), *Opuscula pastoralia*, Bergen 1641/3v, 2 dln. (BCNI).
- ⁶¹ Hendr. Engelgrave s.j. (1610-1670). Wellicht een van zijn beide hoofdwerken: *Meditation ofte soete bemerckingen op het bitter lyden Christi*, Antw. 1670v

62. Compendium philosophiae.
63. Rodensis Phijsica.
64. Coutini Pastorale.
65. Bessaeus de diversis.
66. Bessaei Nucleus (conceptuum praedicabilium in dominicas festaque omnia per annum).
67. Spoelbergius.
68. Bellarminus in psalmos. (= B 59)
69. Lorinus (Commentarii) in Sapientiam.
70. Toleti Logica.
71. Rovenii instit(utiones). (= A 28)
72. Lorinus in (catholicas tres) S(ancti) Joann(is) (et duas Beati Petri) Epistolas (commentarii).
73. Gavantus in rubricas.
74. Bellarmini Compendium (doctrinae christianae).
75. Delrio.

(DBS) ; *Lux evangelica sub velum sacrorum emblematum recondita in omnes anni dominicas*, Antw. 1648v (DBS).

- ⁶² Niet geïdentificeerd.
- ⁶³ Bedoeld zal zijn : Georges de Rhodes s.j. (1597-1661), *Philosophia peripatetica*, Lyon 1671 (DBS).
- ⁶⁴ Ign. Coutinho o.p. (= B 50). Vermoedelijk zijn *Sanctorale sive Conciones super festivitates maxime illustrium sanctorum*, Brussel 1653v (BCNI). Behoort als dl. II bij B 50.
- ⁶⁵ P. de Besse (= B 48). Vermoedelijk zijn *Conciones sive conceptus theologici in octava Venerabilis Sacramenti, et de praecipuis Sanctorum festis*, Keulen 1614, 2 dln. (Bosvieux-Fage).
- ⁶⁶ Dit is een heruitg. van P. de Besse (= B 48) door Johann Andreas Coppenstein o.p. (overl. 1627) ; Heidelberg 1618v (Bosvieux-Fage).
- ⁶⁷ Willem Spoelberch o.f.m. (1569-1633). Vermoedelijk zijn *Conciones morales pro dominicis festivitibusque totius anni*, Antw. 1626v (BCNI).
- ⁶⁹ Giovanni de Lorini s.j. (1559-1634) ; Lyon 1607v (DBS).
- ⁷⁰ Fr. de Toledo s.j. (= A 26), *Commentaria una cum quaestionibus in universam Aristotelis 'Logicam'*, Rome 1572v, Keulen 1583 (DBS).
- ⁷² Giov. de Lorini s.j. (= B 69) ; Lyon 1609v (DBS, BN).
- ⁷³ Bartolomeo Gavanti, generaal van de barnabieten (1569-1638), *Thesaurus Sacrorum Rituum, sive Commentarius in rubricas Missalis et Breviarii Romani*, Rome 1628v, Antw. 1633v (BCNI).
- ⁷⁴ Hl. Rob. Bellarminus s.j. (= B 5) ; Krakau 1606 (DBS). Ofwel een van de latere uitg. onder de titel : *Christianae doctrinae copiosa explicatio*, Keulen 1609v (BCNI).
- ⁷⁵ Mart. Delrio s.j. (1551-1608). Ongetwijfeld diens *Disquisitiones magicae*, Leuven 1599-1600v (BCNI).

- 76. Lexicon.
- 77. Douroltsii flores exemplorum.
- 78. S(acra) Biblia. (= A 14)
- 79. Beverwijck schat der gesonthijt (en ongesondheyt).
- 80. De la connoisanse et de l'amour du fils de Dieu 2 p(artes).
- 81. (*vervalt*)
- 82. De la serre de l'amour.
- 83. Morales chretiennes 4 partes.
- 84. De la primauté de S(aint) Piere.
- 85. La Maison rustique.
- 86. Les vies des hommes illustres.
- 87. Frorim(ondus) Remond(us).

- ⁷⁷ Antoine d'Averoult of Dauroultius s.j. (1553-1614); Dowaai 1614v (*BCNI*); frans: Dowaai 1603v (*DBS*). Preekhulp.
- ⁷⁹ Johan van Beverwyck, geneesheer en lector in de geneeskunde te Dordrecht (1594-1647); Dordrecht 1636v (*NNBW*). Hierin verzen van Jacob Cats (= A 24).
- ⁸⁰ Door Jean-Baptiste de Saint-Jure s.j. (1588-1657); Parijs 1634v, Dowaai 1639v (*DBS*, *BCNI*).
- ⁸¹ Het handschrift geeft hier op een nieuwe regel «Du Fils de Dieu», alsof het om een nieuw werk gaat. In feite zal dit bij de voorgaande titel horen, zodat we het daar ook bij hebben gerekend.
- ⁸² Jean Puget de la Serre (= A 83). Mogelijk: *Histoire d'amour onder de naam van Philander en Leonore*, Amst. 1669 (*Buisman*). Of anders een of meer van zijn volgende werkjes: *Les Amours des Dieux*, Parijs 1624; *Les Amours du Roy et de la Reyne*, Parijs 1625; *Les Amours des Déesses*, Parijs 1627v (*BN*).
- ⁸³ Gezien het aantal delen moet het hier gaan om: Yves of Ivo van Parijs o.f.m.cap. (ca. 1590-1678), *Les Morales chretiennes où il est traité des devoirs de l'homme en sa vie particulière et publique*, Parijs 1638-1642, 4 dln. in-4° (*Migne*, *BN*). De schrijver staat bekend als een anti-jansenistisch apologet.
- ⁸⁴ Bedoeld zal zijn: Jean-Pierre Camus, bisschop van Belley, later abt van Aulnay (1582-1652), *De la primauté et principauté de Saint-Pierre et de ses successeurs*, Parijs 1630v (*BN*).
- ⁸⁵ Vermoedelijk het populaire agronomische handboek voor de 'gentleman-farmer', van Charles Estienne, humanist en boekdrukker (1504-1564), *L'agriculture et la maison rustique*, Parijs 1564v; latijn: Parijs 1554v (*BN*).
- ⁸⁶ Het gaat hier ofwel om de gelijknamige franse vert. van Plutarchus, grieks polygraaf (ca. 46/9-ca. 125), talr. uitg.; ofwel om: André Thévet o.f.m. (1503/4-1592), *Les vrais pourtraits et vies des hommes illustres grecz, latins et payens*, Parijs 1584 (*BN*).
- ⁸⁷ F. de Raemonnd (= A 11). Ofwel A 11, waarvan ook een latijnse vert. in 2 dln. in-4°, Keulen 1614, bestaat (*KnKG*); ofwel A 185.

88. Meditationes (de praecipuis fidei nostrae mysteriis) de ponte 2 vol :
89. Descriptiones des indes occidentales.
90. Jansonius (Enarratio) in (prophetam) Job.
91. Rationale (evangelizantium) Marchantii 2 p(artes).
92. Cornelii Jansenii Pentateuchus (sive commentarius in V libros Moysis).
93. Cornelii Jansenii Tetrat(euchus sive commentarius in sancta Jesu Christi Evangelia).
94. De la Nuza 2 p(artes). (= B 9)
95. Job patiens (docens conditionem tribulationum humanarum et modum patiendi eas).
96. (Quotidiana) Christiani militis tessera (qua homo fugiens mala e servitute manu-mittitur, faciens bona ad libertatem manu-ducitur).
97. Rovenii Respublica. (= A 40)
98. Rovenii institut(iones). (= A 28)
99. Rodriguès gallicè.
100. Panarium Busaei.
101. Flores Exemplorum 2 p(artes). (= B 77)
102. Hortus Pastorum. (= B 7)
103. Biblia Sacra. (= A 14)
104. S(anctus) Chrijsost(omus) in Matt(haeum), Mar(cum), etc : 4 p(artes).

⁸⁸ Luis de la Puente of de Ponte s.j. (1554-1624); Keulen 1611/2v (DBS).

⁸⁹ Door Antonio de Herrera y Tordesillas, spaans historieschrijver (1559-1625); Amst. 1622 (Tiele, BN); 1^e druk spaans : 1601.

⁹⁰ Jac. Jansonius, hoogl. te Leuven (1547-1625); Leuven 1623v (BCNI).

⁹¹ Jac. Marchant (= B 7); Bergen 1637v (BCNI). Preekhulp.

⁹² Corn. Jansenius, van Ieper (= A 44); Leuven 1641v (Fop, BN).

⁹³ Dezelfde; Leuven 1639v (Fop, BN).

⁹⁴ Samen met B 141 mogelijk de uitgave Antw. 1649 of Mainz 1649-1650, telkens 4 dln. in-4°.

⁹⁵ Door Joh. van Heumen (= A 76); Antw. 1668 (BCNI).

⁹⁶ Door William Stanyhurst s.j. (1601-1663); Antw. 1661v (DBS, BCNI).

⁹⁹ Alfonso Rodriguez s.j. (1537-1616). Bedoeld is : *Practique de la perfection et des vertus chrestiennes et religieuses*, Bergen 1624v (BCNI); spaans : Sevilla 1609v (DBS).

¹⁰⁰ Joh. Buys s.j. (= A 147); Mainz 1608v (DBS).

¹⁰⁴ Hl. Johannes Chrysostomus, patriarch van Konstantinopel (344/54-407). De volgende vier delen zullen bedoeld zijn : *In Evangelium secundum Matthaeum commentarii*, uitg. door Joh. Mahieu of Mahusius o.f.m., benoemd bisschop van Deventer (ca. 1503-1577), Antw. 1537v (De Troeyer, BCNI); *Commentarii in Evangelium secundum Marcum et Lucam*, Antw. 1547v (BCNI); *In Evangelium secundum Joannem Commentarii*, Antw. 1542v (BCNI); *Commentarii in Acta Apostolorum*, uitg. door Des. Erasmus (= A 48); Antw. 1542v (BN, BCNI).

- 105. Granatensis 1 vol :
- 106. Bijbel in 't duijts. (= A 14)
- 107. Censura Parisiensis.
- 108. Missale. (= A 12)
- 109. Hieronijmus Platus (Den zaligen) staet der religieusen.
- 110. Bloemert (Catholycke) sermoenen (op alle de evangelien).
- 111. Costeri sermonen.
- 112. Missale Romanum. (= A 12)
- 113. Missale Romanum. (= A 12)

Tertia Linea, in 4 et 8

- 114. Granatensis 1 vol : (= B 105)
- 115. Paludani Vindiciae (theologicae adversus Verbi Dei corruptelas).
- 116. Jansenius Gandensis in Evang(elia). (= B 25)
- 117. Pererius (Physica, sive) de (principiis rerum) natural(ium).
- 118. P : Hazart tegen Cabeljau.
- 119. Montaltii Litterae (provinciales de morali et politica jesuitarum disciplina).

¹⁰⁵ Luis van Granada o.p. (= B 33). Verschillende titels zijn mogelijk : B 33, B 231, B 439, of een deel van zijn *Conciones* (= B 300).

¹⁰⁷ Vermoedelijk : Petrus Aurelius, schuilnaam van Jean Duvergier de Hauranne, abt van Saint-Cyran (1581-1643), *Vindiciae Censurae Facultatis theologiae Parisiensis*, Parijs 1632v (BN). Verdediging van de bisschoppelijke macht van de engelse apostolische vikaris Richard Smith (*Visser*, 124-126, situeert dit konflikt).

¹⁰⁹ Hieron. Piatti of Platus s.j. (1545-1591); Antw. 1607; latijn : Rome 1590v (DBS, BCNI).

¹¹⁰ Aug. Alsten Bloemert, pastoor en kanunnik te Haarlem (1585-1659); Antw. 1663 (BCNI).

¹¹¹ F. Coster s.j. (= A 9). Een van zijn preekbundels, Antw. 1598-1618 (DBS).

¹¹⁵ Joh. van den Broek of Paludanus, hoogl. te Leuven (1565-1630); Antw. 1620-1622 (*Fop*, BN).

¹¹⁷ Bened. Pereyra of Pererius s.j. (1535-1610); Rome 1562v (DBS).

¹¹⁸ Corn. Hazart s.j. (1617-1690). Het betreft een van zijn beide geschriften tegen pamfletten van Pieter Cabeljauw (= A 64) : *Een staeltje van de valscheden van Petrus Cabeljau, Predikant tot Leyden*, Antw. 1657 (DBS); *Aen-Merckingen op een seker Schrift raeckende verscheyde oude Ketterijen en Superstitien seer onlanghs teghen hem uyt-ghegheven door D. Petrum Cabeljau*, Antw. 1662 (DBS).

¹¹⁹ Ludovicus Montaltius, schuilnaam van de franse wiskundige en wijsgeer Blaise Pascal (1623-1662); latijnse vert. door Guillaume Wendrock, schuilnaam van Pierre Nicole, frans theoloog uit de kring van Port-Royal (1625-1695); Keulen 1658v (DThC, BCNI). Franse uitg. : B 381.

120. Stradae decas secunda.
121. Mart(ini) Becani 2 partes.
122. Dusseldorpii de matrimonio (non ineundo cum his qui extra Ecclesiam sunt).
123. Instructio sacerdotum Molinae.
124. t'Leven S(ancti) Francisci.
125. Deught Tonneel (... vertoonende hoe de deugd haar loon, d'ondeugd haar straffe altijd volgt).
126. Dictionarium teuto-latinum.
127. Ardeskin Theol(ogia) tripart(ita).
128. Beijerlinck Conciones (selectae variorum argumentorum).
129. Bellarmini conciones (habitaee Lovanii).
130. Jansenius in Pentat(euchum). (= B 92)
131. Jansenii Analecta (in Proverbia, Ecclesiasten, Sapientiam, Habacuc et Sophoniam).
132. Jans(enius) in Evangel(ia).
133. (Confessionistarum) Goliath(hismus) profligatus (sive Lutheranorum Confessionis Augustanae symbolum profitentium provocatio ad monachium doctrinalem) Sinnich.

- ¹²⁰ Famianus Strada s.j. (1572-1649); *De Bello Belgico decades II*, Rome 1632-1647v; nederlands: Antw. 1645v (*DBS*). Populair geschiedwerk. Hoort als deel 2 bij B 208.
- ¹²¹ Mart. Becanus s.j. (= A 23). Gezien formaat en aantal dln. vermoedelijk: *Summa theologiae scholasticae*, Parijs 1625, 2 dln. (*BN*). Dit is een 8°-uitg. van C 21.
- ¹²² Frans van Dusseldorp, advokaat, priester en kanunnik (1567-1630); Antw. 1636 (*BCNI*).
- ¹²³ Ant. de Molina o.e.s.a., later o. cart. (ca. 1555-1612); vert. door Nic. Jansenboy o.p. (= D 166); Antw. 1618v (*BCNI*).
- ¹²⁴ Mogelijk het werkje van de hl. Bonaventura o.f.m. (= A 17).
- ¹²⁵ Door Nic. Caussin s.j. (1583-1651); vert. door A. van der Kruyssen (= A 11); Amst. 1659 (*DBS*, *BCNI*).
- ¹²⁶ Niet geïdentificeerd.
- ¹²⁷ Richard Archdekin s.j. (1620-1693); Antw. 1678v (*DBS*, *BCNI*). De uitgave van 1687 werd op 22 dec. 1700 *donec corrigatur* op de Index geplaatst.
- ¹²⁸ Laurent Beyerlinck, hoogl. te Leuven en president van het seminarie te Antwerpen (1578-1627); Keulen 1627 (*BCNI*).
- ¹²⁹ Hl. Rob. Bellarminus s.j. (= B 5); Keulen 1615v (*DBS*, *BCNI*).
- ¹³¹ Corn. Jansenius, van Ieper (= A 44); Leuven 1644v (*BN*).
- ¹³² Beide Jansenii kunnen hier bedoeld zijn. Zie resp. B 25 en B 93.
- ¹³³ Joh. Bapt. Sinnich (= B 22); Leuven 1657 (*BN*).

134. Geestelijke leidtsman (waer in ghehandelt wort van het ghebedt, meditatie ende Contemplatie).
135. (*doorgehaald*: G) Chilini conciones in psal(mum) Mise(rere).
136. Somme le Roij (of des conincx somme).
137. Twe sangh boeken.
138. Scripta in Aristotelis Logicam.
139. Fromondus (Commentarius) in Apoc(alypsin Sancti Joannis Apostoli).
140. Fromondus in Cantica et acta.
141. Lanuza 2 part(es). (= B 9 en B 94)
142. Roderus in lib(rum) Arist(otelis) de anima.
143. Marchantii Conciones (funebres).
144. Calamato 4 partes.
145. Reinae Quadragesimale.
146. Haijneufve conciones, 2 par(tes).
147. Bellarmini Conciones. (= B 129)
148. Clavii in sphaeram (Joannis) de (Sacro) Bosco (commentarius).

¹³⁴ Door Luis de la Puente s.j. (= B 88); vert. door Andries de Boeye s.j. (1572-1650); Antw. 1650 (BCNI, DBS).

¹³⁵ Bedoeld moet zijn: Giulio Mazarini s.j. (1544-1621), *Conciones centum in Psalmum quinquagesimum eiusdemque titulum Miserere mei Deus*; vert. door Henr. Paludanus (= C 11); Keulen 1611; herdruk verzorgd door Ernestus Cholinus (*sic*) Wirthius, kanunnik te Keulen, Keulen 1612 (Migne, DBS).

¹³⁶ Door broeder Laurent o.p., gen. Laurentius Gallus, biechtvader van de hl. Lodewijk IX, koning van Frankrijk (13^e eeuw); Haarlem 1484v (BN, BCNI).

¹³⁸ Mogelijk is hier B 206 bedoeld.

¹³⁹ Lib. Froidmont (= B 26); Leuven 1657 (BN).

¹⁴⁰ Dezelfde, *Brevis commentarius in Canticum Canticorum*, Leuven 1653v; *Actus Apostolorum (...) commentario illustrati*, Leuven 1654v (BN). Vgl. B 39.

¹⁴² Niet geïdentificeerd. Misschien een mij verder niet bekend werk van zekere Ferdinandus Rho of Rhoensis, die ook een kommentaar op Aristoteles' *Politica* uitgaf (Salamanca 1500, folio)? P. Costabel suggereert mij de naam Giovanni Rho s.j. (1590-1662), maar geen van diens werken draagt zo'n titel. Ook zou dit nummer aan kunnen sluiten bij B 63 (Georges de Rhodes s.j.).

¹⁴³ Jac. Marchant (= B 7); Keulen 1652 (BN).

¹⁴⁴ Alessandro Calamato, priester te Messina (overl. 1648). Deze vier dln. zullen zowel de *Nova Sylva Conceptuum et Concionum*, Mainz 1655/6, 3dln., als het *Auctarium* daarop, Mainz 1656, Antw. 1657v, omvatten (BN, BCNI).

¹⁴⁵ Thomas Reina s.j. (1579-1653); Frankfurt 1653v, Antw. 1654 (DBS, BCNI). Vastenpreken.

¹⁴⁶ Julien Hayneufve s.j. (1588-1663). Vermoedelijk zijn *Ephemeris ecclesiastica concionatorum*, Keulen 1664-1665, 4 dln. (DBS, BCNI).

¹⁴⁸ Christoph Klau gen. Clavius s.j. (1538-1612); Rome 1570v, Keulen 1590v (DBS).

149. Bignoni conciones.
150. Pastorale.
151. Rovenii respublica Christiana. (= A 40)
152. Crombecius de studio perfectionis.
153. Tableau des Passions humaines par Coefeteau.
154. La pomme de Granade Mijstique.
155. Sermons de tous les Dimanches par Estienne Molinier 2 vol :
156. Sermons du Caresme par Lingendes,
157. Besse (La Royale Prestrise, c'est-à-dire des Excellences,) des qualites requises (et des choses défendues) aux prestres.
158. Miroir de Pecheur.
159. Amor Paenitens 1 vol :
160. Moderson in psal(mos) Paenit(entiales conciones).
161. Leijdecker.
162. Homelies morales 3 vol :

- ¹⁴⁹ Mario de Bignoni o.f.m.cap. (1601-1660), *Enciclopaedia seu Scientia universalis concionatorum*, Keulen 1663v (BCNI, BN).
- ¹⁵⁰ Mogelijk het *Pastorale Mechliniense*, Antw. 1589v (BCNI), of het *Pastorale Romanum* (= D 84). Anders dat van J. B. Verjuys o.p. (= B 383).
- ¹⁵² Joh. van Crombeeck s.j. (1563-1626); Antw. 1613v (DBS, BCNI).
- ¹⁵³ Nicolas Coëffeteau o.p., bisschop van Marseille (1574-1623); Parijs 1620v (BN).
- ¹⁵⁴ Anoniem werk (oorspr. *Malogranatus*), vert. door Pierre Crespet, prior van de celestijnen (1543-1594); Parijs 1582v (Dagens). Gebruikt als geestelijke leidraad voor klopjes.
- ¹⁵⁵ Etienne Molinier, frans prediker en theoloog (overl. 1650); Toulouse 1631v, 2 dln. (BN).
- ¹⁵⁶ Claude de Lingendes s.j. (1591-1660); Parijs 1666, 2 dln. (DBS).
- ¹⁵⁷ Pierre de Besse (= B 48); Parijs 1610v (BML, BN).
- ¹⁵⁸ Vermoedelijk de 'ars moriendi' van Michael van Dôle o.f.m.cap., uit Franche-Comté, ca. 1618-1623 in de Nederlanden werkzaam (vgl. *Franciscaansch Leven*, 17, 1934, 286-287; 25, 1942, 278-279), *Le miroir du pécheur pénitent*, Leuven 1627 (BCNI). Of anders: *Le miroir des pescheurs*, Gent 1558 (BCNI).
- ¹⁵⁹ Door Joh. Bapt. van Neercassel orat., bisschop van Castorië en apostolisch vikaris van de Hollandse Zending (1626-1686); Emmerik 1683v (BCNI).
- ¹⁶⁰ Justus Moderson, pastoor te Amsterdam (1636/7-1693); Antw. 1695 (BCNI).
- ¹⁶¹ Ongetwijfeld het werkje van Melchior Leydecker, geref. predikant en hoogl. te Utrecht (1642-1721), *De historia Jansenismi libri VI*, Utrecht 1695 (BN) — de laatste aankoop van de bibliotheek.
- ¹⁶² Door Pierre Floriot, priester te Port-Royal-des-Champs (1604-1691); Parijs 1678v, 3 dln. (BN), Luik 1680 (BCNI).

163. De l'écriture sainte contre Mallet.
164. Catechisme historique par Fleurij.
165. Castoriensis (Tractatus) de cultu sanctorum (et praecipue B. M. Virginis).
166. Orationes Ciceronis 1 vol : (= A 158)
167. Spongia Jansenii. (= A 156)
168. Stanihurstus de Christo patiente.
169. Bellarminus de indulgentiis et Jubilaeo (libri duo).
170. Beijer (Tractatus) de sacramento confirmationis.
171. Stapletonus Antidota Evangelica (contra horum temporum haereses).
172. Stapletonus Promptuarium morale (super evangelia dominicalia totius anni) 2 p(artes).
173. Joseph accressens (docens conversionem peccatoris ad justitiam et modos ac media justi ad perfectionem).
174. Marius contra Episcopium. (= A 53)
175. Beijerlinck Promptuarium morale (super evangelia festorum totius anni) 3 vol :
176. Joannis David duodecim specula (Deum aliquando videre desideranti concinnata).

- ¹⁶³ Door Antoine Arnauld, frans theoloog, gen. «le grand Arnauld» (1612-1694), *De la lecture de l'Ecriture Sainte, contre les paradoxes extravagans et impies de M. Mallet dans son livre intitulé 'De la lecture de l'Ecriture Sainte en langue vulgaire'*, Antw. 1680v (BCNI). Tegen Charles Mallet, theoloog, aartsdiaken van Rouaan (1608-1680), die lezing van de bijbel in de volkstaal slechts onder bepaalde voorwaarden wilde toestaan.
- ¹⁶⁴ Claude Fleury, advocaat, later priester en geschiedschrijver, tenslotte biechtvader van Lodewijk XV (1640-1723) ; Parijs 1683v, Luik 1688 (BN, BCNI). Bijbelse geschiedenis en katechismus.
- ¹⁶⁵ Door J. B. van Neercassel orat. (= B 159) ; Utrecht 1675v (BCNI).
- ¹⁶⁸ William Stanyhurst s.j. (= B 96), *Dei immortalis in corpore mortali patientis historia*, Antw. 1660v (DBS, BCNI).
- ¹⁶⁹ Hl. Rob. Bellarminus s.j. (= B 5) ; Keulen 1599v (BCNI, DBS).
- ¹⁷⁰ Willem Beyer, pastoor van Assendelft en kanunnik van Haarlem (ca. 1615-1693/5) ; Antw. 1658 (BCNI).
- ¹⁷¹ Thomas Stapleton, hoogl. te Dowai en Leuven (1535-1598) ; Antw. 1595-1598v, 3 dln. (DThC, BN).
- ¹⁷² Dezelfde ; Antw. 1591v, 2 dln. (BCNI).
- ¹⁷³ Door Joh. van Heumen (= A 76) ; Antw. 1663 (BCNI).
- ¹⁷⁵ Laurent Beyerlinck (= B 128) ; Keulen 1614-1616v, 3 dln. (BCNI, BML).
- ¹⁷⁶ Joh. David s.j. (1546-1613) ; Antw. 1610 (BCNI, DBS).

177. Sturmius ludus fortunae.
178. Paradisus sponsi et sponsae (in quo Messis myrrhae et aromatum ex instrumentis ac mysteriis passionis Christi colligenda).
179. Dusseldorpius de matrimonio. (= B 122)
180. Pauli Irenaei Causa Janseniana (sive ficticia haeresis).
181. Geuse Catechismus.
182. Extractum catholicum Amstelii. (= A 93)
183. Mars Gallicus. (= A 44)
184. Aurea Rosa Prierii.
185. La Nuza Homiliae de sacramento Altaris.
186. Le sage résolu contre la fortune.
187. Cabinet der devotie(n).
188. Getijden in duijts.
189. Ortulus animae in 't duijts.
190. Een oude brevier. (= A 20)
191. Opuscula S(ancti) Aug(ustini) selecta.

- ¹⁷⁷ Johann Sturm, rector van het gymnasium te Straatsburg (1507-1589). Ongetwijfeld: *De litterarum ludis recte aperiendis liber*, Straatsburg 1538v (BN).
- ¹⁷⁸ Joh. David s.j. (= B 176); Antw. 1607v (DBS).
- ¹⁸⁰ Paulus Irenaeus, schuilnaam van Pierre Nicole (= B 119); Keulen 1682 (BN).
- ¹⁸¹ Vermoedelijk de Heidelbergse katechismus (1^e uitg. Duits en Nederl. in 1563), opgesteld door Caspar Olevianus (1536-1587) op verzoek van Frederik III, keurvorst van de Palts.
- ¹⁸⁴ Silv. Mazzolini de Prierio o.p. (1456-1523), *Rosa aurea, seu margarita theologica omnia totius anni Evangelia complectens*, Bologna 1503v (QE). Bewerkt door Willem van Oonsel o.p. (1571-1630) onder de titel: *Enchiridion concionatorum ex Roseto aureo Rosae Aureae*, Antw. 1619 (BCNI).
- ¹⁸⁵ Jer. de Lanuza o.p. (= B 9); Antw. 1650 (BCNI); spaans: Barcelona 1626v (QE). Preek op Sakramentsdag.
- ¹⁸⁶ Door Francesco Petrarca, humanist (1304-1374); vert. door François de Grenailles, seigneur de Châteaunières, historiograaf en letterkundige (1616-1680); Parijs 1644-1652v, 3dln. (BN). Oorspr. Latijn: *De remediis utriusque fortunae*, geschreven in 1354-1366.
- ¹⁸⁷ «Vergadert uyt verscheyde Autheurs, door A.V.B.», Antw. 1658v (BCNI).
- ¹⁸⁹ Misschien de *Hortulus animae, dat is der sielen bogaert*, vert. door D. van den Houte o.p. (overl. 1577); Brussel ca. 1552v (BCNI). Of anders: Frans Vervoort o.f.m. (ca. 1490-1555), *Hortulus animae devoter ghebedekens oft oefeningen die men inder kercken lesen sal onder den dienst Godts*, Leuven 1553v (De Troeyer, BCNI).
- ¹⁹¹ Hl. Aurelius Augustinus, bisschop van Hippo (354-430); Brussel 1654v (BCNI).

192. Geus testament.
193. Schilt der catholijke (teghen de ketterijen).
194. (Van d') Inspraeck des heren.
195. Florentius Harlemus.
196. Elucidarius poeticus (sive Dictionarium nominum propriorum quae passim in libris prophanis leguntur).
197. Roiyardus (Homiliae) in Epistolas Quadrag(esimales) etc: 4 vol:
198. Ritus Romanus. (= B 47)
199. Bedae Homiliae (hiemales et aestivales).
200. Hosius contra Brentium.
201. Moringus (Commentaria) in Ecclesiasten.

4. Linea

202. Metamorphosis Ovidii.
203. Tijmpij mensa (theolo-)philosophica (seu conviviorum pulpamenta).
204. Berckringeri institutiones oeconomicae.

¹⁹² Waarschijnlijk een gereformeerde uitg. van het Nieuwe Testament.

¹⁹³ Door Fr. Coster s.j. (= A 9); Antw. 1591v (DBS).

¹⁹⁴ Door Adr. Adriaensens s.j. (ca. 1530-1580); Leuven 1570 (BCNI, DBS).

¹⁹⁵ Floris van Haarlem o. cart. (overl. 1543). Gezien de latijnse naamsvorm vermoedelijk zijn *Via vitae*, vert. door Nic. Zegers o.f.m. (ca. 1495-1559); Antw. 1551v (De Troeyer, BCNI). Zie verder D 290.

¹⁹⁶ Vermoedelijk: Herman van Beeck gen. Torrentinus, leraar te Groningen en Zwolle (1450-1520), *Elucidarius carminum et historiarum vel vocabularius poeticus*, Deventer 1500v (Buisson). Of anders het naar dit model geschreven werk van Robert Estienne of Stephanus, humanist, broer van Charles (B 85) (1503-1559); Antw. 1545v (BML). Zie verder D 102.

¹⁹⁷ Joh. Royaert of Royardus o.f.m. (ca. 1475-1547). Vier van zijn bundels preken, Antw. 1535-1546; met name: *Homiliae super epistolas feriales Quadragesimae*, Antw. 1535v (BCNI, De Troeyer).

¹⁹⁹ Hl. Beda Venerabilis, monnik en historieschrijver (673-735); Keulen 1541 (BCNI).

²⁰⁰ Kard. Stanislas Hosius, bisschop van Ermland en legaat (1504-1579), *Verae christianae catholicaeque doctrinae solida propugnatio*, Keulen 1558v (BN). Tegen Johann Brenz, luthers theoloog uit Zwaben (1499-1570).

²⁰¹ Gerard Moring(us), kanunnik en hoogl. te Leuven (overl. 1556); Antw. 1533 (BCNI).

²⁰² P. Ovidius Naso (= A 198), *Metamorphoses*; talr. uitg.

²⁰³ Matthaeus Tympe, rector van de Latijnse School te Osnabrück (overl. na 1615); Münster 1615v (BML, BN).

²⁰⁴ Daniel Berckringer, hoogl. te Utrecht (overl. 1667); Utrecht 1642v (Van der Aa).

205. Emblemata Biblica.
 206. De Lublinus in (universam Aristotelis) logicam (quaestiones scholasticae secundum viam Thomistarum in articulos distinctae).
 207. Conciones Novi Thesauri.
 208. Strada Pars Prima. (= B 120)
 209. Serrii grammatica gallica (compendiosa utilis, facilis ac dilucida).
 210. (Nieuwe afbeeldinghe van) de 4 uijterste van Stanihurstus.
 211. Stella de vanitate mundi.
 212. S(anctus) Aug(ustinus Enarrationes) in psal(mos) 2 part(es).
 213. Terentius. (= A 5)
 214. Isocrates orationes.
 215. Grammatica Hebraea.
 216. Ab Isselt (Sui temporis) Historia (usque ad annum 1586) 2 vol :
 217. Eusebius verschil tusschen tydelijck en Ewig.
 218. Stapletonii pars aestivalis (Promptuarii Moralis). (= B 172)
 219. Pars Hijemalis (Promptuarii Moralis Stapletonii). (= B 172)
-
- ²⁰⁵ Mogelijk die van Jan Filipsz. Schabaelje, doopsgezind predikant te Alkmaar (17^e eeuw), *Den grooten Emblemata Sacra bestaande in meer dan 400 Bijbelsche figuren*, Amst. 1654, in-folio oblong (FW).
 - ²⁰⁶ Samuel de Lublino o.p. (overl. 1635/58) ; Keulen 1620 (QE).
 - ²⁰⁷ Ongetwijfeld is hier de *Concionum Novus Thesaurus* van (Pseudo?-) Pierre de la Palud of de Palude o.p., patriarch van Jeruzalem (ca. 1277-1342) bedoeld ; Straatsburg 1493v ; uitg. in-8° : Keulen 1538 (- *de tempore*), Antw. 1572 (- *quadragesimales*) (BN, BCNI).
 - ²⁰⁹ Joannes Serreius, uit Lotharingen ; Straatsburg 1598v (vgl. E. Stengel, *Chronologisches Verzeichnis französischer Grammatiken vom Ende des 14. bis zum Ausgange des 18. Jahrhunderts*. 1890. Herdruk Amsterdam 1970, 29). Geïdentificeerd dank zij de vriendelijke hulp van Drs. A. Vanneste, Antwerpen.
 - ²¹⁰ William Stanyhurst s.j. (= B 96) ; vert. door Adr. Poirters s.j. (1605-1674) ; Antw. 1662v (BCNI).
 - ²¹¹ Diego Stella o.f.m. (= B 2), *De contemnendis mundi vanitatibus libri III*, Keulen 1585v (BCNI).
 - ²¹² Hl. Augustinus (= B 191). Uitg. in 2 dln. 8° : Rouaan 1653v (BN). Zie ook D 18.
 - ²¹⁴ Isokrates, grieks redenaar (436-338 v. Chr.) ; talr. uitg. Schoolboek.
 - ²¹⁵ Onder deze titel mogelijk de anonieme uitg. Bourges 1663 (BN) ; of die van de duitse hebraïst Joh. Isaac, Keulen 1557, Antw. 1564v (Migne, Buisson).
 - ²¹⁶ Michael van Isselt, priester en geschiedschrijver (ca. 1530/40-1597) ; Keulen 1602 (BN).
 - ²¹⁷ Dit is Johann Eusebius Nieremberg s.j. (1595-1658) ; Antw. 1648v (BCNI). Spiritualiteit.

220. Et eiusdem Promptuarium catholicum (ad instructionem concionatorum contra haereticos nostri temporis).
221. Textoris Epiteta (latina).
222. Amstelii extractum catholicum. (= A 93)
223. Toletus de casibus.
224. Martijrologium.
225. Beijer de sacramento confirmationis. (= B 170)
226. Granatensis 1 vol: (= B 105)
227. Officia Sanctorum Patriae.
228. S(anctus) Salesius (Praxis spiritualis sive) introductio ad vitam dev(o-tam).
229. Philalethes voor de waerhijt des H(eiligen) Sacra(ments).
230. Orandi exilium generis humani (foelicissimum, concionibus adventuali-bus explicatum).
231. Granatensis memoriale (vitae christianae).
232. Osorii 4 vol:
233. Rodriguez de perfectione 3 vol: (= B 99)

²²⁰ Thomas Stapleton (= B 171); Parijs 1589v, Keulen 1613v (BN).

²²¹ Jean Tixier, seigneur de Ravisi, gen. Textor of Ravisius, humanist (ca. 1480-1524); Parijs 1518v (BN).

²²³ Kard. Fr. de Toledo s.j. (= A 26), *Summa casuum conscientiae*, Lyon 1599v, Keulen 1599v (DBS, BCNI).

²²⁷ *Officia Sanctorum Archiepiscopatus Ultraiectensis*, uitg. door de apost. vikaris Fil. Rovenius (= A 28); Leuven 1623v (BCNI).

²²⁸ Hl. Franc. van Sales (= A 171); Keulen 1614v (BCNI). Latijnse vert. van A 171.

²²⁹ Christianus Philalethes Catholicus, schuilnaam van Mr. Willem Bom van Cranenburch, katholiek advokaat te Utrecht (ca. 1584/5-1649), *Verdedinghe voor de waerheyt van het H. Sacrament des Autaers, teghens de nietighe redenen ende ydele uytvluchten die Albertus Huttenus byeen vergadert heeft uyt Plessis Mornay*, Antw. 1643 (Winkelman). Albert van Hutten was remonstrants predikant te Rotterdam en Nijmegen (1587-1663). Verder wordt bedoeld: Philippe de Mornay, seigneur du Plessis-Mornay (1549-1623), *De l'Institution, usage et doctrine du Saint Sacrement de l'Eucharistie en l'Eglise ancienne*, La Rochelle 1598v (vgl. R. PATRY, *Philippe du Plessis-Mornay*, Parijs 1933, blz. 639).

²³⁰ Nic. d'Heur of Oranus o.f.m. (overl. 1634); Bergen 1615 (BCNI).

²³¹ Luis van Granada o.p. (= B 33); Keulen 1587v (BCNI); spaans: Lissabon 1566v (QE).

²³² Joh. Osorius s.j. (1542-1594), *Conciones in IV ll.*, Salamanca 1591-1593v, Antw. 1594-1596v (DBS, BCNI).

²³³ Alf. Rodriguez s.j. (= B 99), *Exercitium perfectionis*, Dowaaï 1625v; spaans: Sevilla 1609v (DBS).

- 234. Biblia sacra in octavo. (= A 14)
- 235. Catechismus Romanus et concil(ium) Trid(entinum). (= B 348, 350)
- 236. Kosmius tegens de remonstranten. (= A 82)
- 237. Marnix (Le Tableau) de(s) differens de la religion.
- 238. Duijschen dictionar(ium).
- 239. (Het) Masker van de werelt (afgetrocken).
- 240. Breviarium Romanum. (= A 20)
- 241. Costerus (Het boecxken) van het broederschap (dat in vijf boecken der christelijcker leeringhen voor de broederschap der H. Maagd Maria).
- 242. Educations des Enfants.
- 243. Pere de Jeune de diversis 8 vol :
- 244. Maruc Panegijriques des saints.
- 245. Dictionarium Latinum. (*Doorgehaald* : Duijschen dictionarie)
- 246. Balle controversiarum catechismus.
- 247. Morale Pratique 1 vol :
- 248. Fabri conciones funebres (et nuptiales).
- 249. Maimbourg Histoire (de l'hérésie des) Iconoclastes (et de la translation de l'Empire aux Français).

- ²³⁶ *Den valschen roem van de arminiaensche outheyt*, Keulen 1640 (= A 82) is het enige werk dat onder deze schuilnaam (van Leonard Marius?) bekend is.
- ²³⁷ Filips van Marnix, heer van Sinte-Aldegonde, gereformeerd staatsman en apologet (1540-1598) ; Leiden 1599-1605v, 2dln. (BN).
- ²³⁹ Door Adr. Poirters s.j. (= B 210) ; Antw. 1646v (DBS, BCNI, *De Vries*). Dit embleemboek verscheen eerder onder de titel *Ydelheit des Werelts*, Antw. 1645 (DBS).
- ²⁴¹ Fr. Coster s.j. (= A 9) ; Antw. 1587v (DBS, BCNI).
- ²⁴² Vermoedelijk het anoniem verschenen werk van Alexandre-Louis Varet, vikaris-generaal van Sens, priester uit de kring van Port-Royal (1632-1676), *De l'Educatie chrestienne des enfans selon les maximes de l'Ecriture Sainte et les instructions des Saints Pères de l'Eglise*, Parijs 1666v, Brussel 1669 (BCNI, BN).
- ²⁴³ Jean Lejeune orat., gen. «le Père aveugle» (1592-1672), *Le Missionnaire de l'Oratoire ou sermons pour les Advents, Caresmes et festes de l'année*, Toulouse 1662-1670v, 8 dln. (Ingold).
- ²⁴⁴ Jean-Martial de Maruc, abt van Saint-Pierre-de-Flavigny, hofprediker van Lodewijk XIV (17e eeuw) ; Parijs 1664v (BN).
- ²⁴⁶ Guillaume Baile s.j. (1557-1620) ; Keulen 1627/8 , frans : Parijs 1607v (DBS).
- ²⁴⁷ Gezien de datum van deze inventaris kan hier slechts bedoeld zijn : *La Morale pratique des Jésuites*, Keulen 1669-1695, 8 dln. (BCNI), een antilaxistisch polemisch werk, samengesteld door de theoloog Sébastien-Joseph de Coislin du Cambout de Pontchâteau (1634-1690) en door Antoine Arnauld (= B 163).
- ²⁴⁸ Matthias Faber s.j. (= B 28) ; Antw. 1657v (DBS, BCNI).
- ²⁴⁹ Louis Maimbourg s.j. (1610-1686) ; Parijs 1674v (DBS).

250. Volpiliere la vie Reclée (dans le monde, ou la manière de bien passer la journée et de vivre dans l'ordre).
251. Bossuet Histoire universelle 1 Part :
252. Breviarium Theologicum (continens definitiones, descriptiones et explicationes terminorum theologicorum).
253. Bessaeus 4 vol :
254. Concertatio Ecclesiae catholicae (in Anglia adversus Calvinopapistas et Puritanos).
255. Bellarminus de arte bene moriendi.
256. Surius commentarius brevis rerum (in orbe) gestarum (ab anno 1500 usque ad annum 66).
257. Chiflet (Essay d'une parfaite) Grammaire (de la langue) Française.
258. Le chemin Roijal (pour arriver bientost à la perfection).
259. Durantus de riti(b)us Ecclesiae (catholicae).
260. Notae in Epistol(am) Molinaei.
261. Flavius Josephus gallicè.

²⁵⁰ Philippe de la Volpilière, priester (overl. na 1704) ; Parijs 1683v (BN, DS).

²⁵¹ Jacques-Bénigne Bossuet, bisschop van Meaux (1627-1704), *Discours sur l'Histoire Universelle*, Parijs 1681v (BN).

²⁵² Door Joh. Polman, kanunnik-theologaal van Kamerijk (overl. 1649) ; Dowaai 1650v (BCNI).

²⁵³ P. de Besse (= B 48). Uitg. in 4 dln. 4° : *Conciones sive Conceptus theologici ac praedicabiles pro dominicis ac festis totius anni*, Keulen 1629 (Bosvieux-Fage).

²⁵⁴ Door John Gibbons s.j. (1544-1589) ; Trier 1583 (DBS). Uitgebreidere herdruk verzorgd door John Bridgewater of Aquapontanus, anglikaans kanunnik, later bekeerd en jezuiet (ca. 1532-na 1594) ; Trier 1588v (DBS). Over de groei van de katholieke kerk in Engeland tijdens de vervolging.

²⁵⁵ Hl. Rob. Bellarminus s.j. (= B 5) ; Rome 1620v, Antw. 1620v (DBS, BCNI).

²⁵⁶ Laur. Surius o. cart. (1522-1578) ; Leuven 1567v (BN).

²⁵⁷ Laur. Chifflet s.j. (1598-1658) ; Antw. 1659v (DBS).

²⁵⁸ Door Joh. Eus. Nieremberg s.j. (= B 217) ; Dowaai 1642v (BCNI). Hierin ook het leven van de hl. Petrus Canisius s.j. (= B 34).

²⁵⁹ Jean-Etienne Duranti, 1^e president van het Parlement te Toulouse (1534-1589) ; Rome 1581v, Keulen 1592 (BCNI).

²⁶⁰ Door Silv. Pietra-Santa of Petrasancta s.j. (1590-1647), *Notae in epistolam Petri Molinaei ad Balzacam, cum responsione ad haereses, errores ac calumnias ejus ac vindiciis urbis Romae et Pontificis Romani*, Antw. 1634v (DBS). Het betreft hier de *Lettre* (Genève 1633) die Pierre Dumoulin of Molinaeus, hoogl. te Leiden en te Sedan (1568-1658), aan de franse letterkundige Jean-Louis Guez, seigneur de Balzac (1594-1654) schreef en die veel opzien baarde.

²⁶¹ Flavius Josephus, joods geschiedschrijver (37-ca. 100). Gezien het formaat betreft het hier de *Histoire des Juifs*, vert. door Robert Arnauld d'Andilly, sinds 1644 solitaire te Port-Royal (1589-1674) ; Parijs 1668v, 5 dln. (BN).

- 262. Strenae Culens.
- 263. Hazart (Vytwendighen handel ofte) Ceremonien (vanden H. Roomsche Kercke aengaende den H. Dienst) der misse.
- 264. Conciones funebres joannis de S(ancto) Geminiano.
- 265. Bona de (divina) psalmodia.
- 266. Surii pellegrimmasie.
- 267. Houbraken (Sanctitas et) scientia sacerdotalis.
- 268. Bellarminus de 7 verbis (a Christo in cruce prolatis libri duo).
- 269. (Sponsus sanguinum, ofte den) bloedighen bruidegom (onser sielen).
- 270. Apocalypse de Meliton (ou révélation des mystères cénobitiques).
- 271. Libellus sodalitatis. (= B 241)
- 272. Histoire de Lutheranisme.
- 273. Herstelde Leeuw, (of Discours over 't gepasseerde in de Vereenichde Nederlanden in 't jaer 1650 ende 1651).
- 274. Ceremonies des Juifs.

- ²⁶² Hendrik Culens, pastoor te Geraardsbergen (ca. 1567-1647), *Spiritualium strenarum ac variarum concionum ad diversos hominum status manipulus*, Antw. 1613v (BCNI).
- ²⁶³ Corn. Hazart s.j. (= B 118); Antw. 1659v (DBS).
- ²⁶⁴ Joh. van San Geminiano o.p. (ca. 1265-na 1313); bew. door Richard Gibbons s.j. (1549-1632); Antw. 1611v (BCNI).
- ²⁶⁵ Kard. Giovanni Bona o. cist. (1609-1674); Parijs 1663v, Keulen 1676 (BN, BCNI). Eerder verschenen onder de titel: *Psallentis Ecclesiae Harmonia*, Rome 1653.
- ²⁶⁶ Bernardinus Surius o.f.m. recoll. (= A 74). Vermoedelijk de franse uitg. van A 74: *Le pieux pèlerinage ou voyage de Jérusalem*, Brussel 1664v (BCNI).
- ²⁶⁷ Joost Houbraken, apost. vikaris van Den Bosch (ca. 1619-1681); Antw. 1674 (BCNI).
- ²⁶⁸ Hl. Rob. Bellarminus s.j. (= B 5); Rome en Antw. 1618v (DBS, BCNI).
- ²⁶⁹ Door Michael Zachmoorter, deken van Deinze (overl. 1660); Antw. 1623v (BCNI).
- ²⁷⁰ Door Claude Pithois, miniem, later protestant en bibliothekaris van de akademie te Sedan (ca. 1587-1676); Saint-Léger (= Sedan) 1662v (BN). Satire op het kloosterleven.
- ²⁷¹ Door Fr. Coster s.j. (= A 9); Antw. 1586v (DBS). Latijnse uitg. van B 241.
- ²⁷² Door Louis Maimbourg s.j. (= B 249); Parijs 1680v (DBS).
- ²⁷³ Door L(ieuwe) V(an) A(itzema), advokaat en agent van de Hanzesteden in Den Haag, irenisch schrijver (1600-1669); Den Haag 1652v (BN).
- ²⁷⁴ Door Leo van Modena, rabbijn te Venetië (1571-1654), *Cérémonies et coutumes qui s'observent aujourd'hui parmi les Juifs*, vert. door Richard Simon orat. (1638-1712); Parijs 1674v (Ingold). Oorspr. ital.: *Historia degli riti Hebraici*, Parijs 1637v.

- 275. Janua Linguarum (reserata).
- 276. Cento ethicus (ex variis poetis hinc inde contextus).
- 277. Walenburgh schip-reijs (van den geloovigen Thomas, tot de eenigheyt van de ware kercke Jesu-Christi).
- 278. Plinius.
- 279. Lindeborn de sacram(ento) extr(emae) unct(ionis notae catecheticae).
- 280. Voor de waerheijt van het H: Sacrament. (= B 229)
- 281. Institutiones medicae.
- 282. Miroir qui ne flatte (point). (= A 210)
- 283. Ciceronis Quaestiones (academicae).
- 284. Gabrielis specimina (moralis christianae et moralis diabolicae in praxi).
- 285. Costerus catechismus.
- 286. Een oudt brevier. (= A 20)
- 287. Hesselii (Brevis et catholica) sijmb(oli) Apost(olici explicatio).
- 288. S(anctus) Chrijsost(omus) In Joann(em). (= B 104)
- 289. Chrijs(ostomus) in Epist(olas) Pauli (enarrationes).

- ²⁷⁵ Door Jan Amos Komenský of Comenius, irenisch pedagoog, bisschop van de Moravische Broeders (1592-1670); vert. door Nath. Dhuez (= A 69); Leiden 1640v (BN, *Riemens*). Oorspr.: Lesna (Moravië) 1631.
- ²⁷⁶ Door Damas van Blyenburgh, kapitein, waardijn van de Munt van Holland, humanist (1558-na 1616); Leiden 1592v (NNBW).
- ²⁷⁷ Door Adriaan van Walenburch, bisschop van Adrianopel en wijbisschop van Keulen (1609-1669), en zijn broer Pieter, bisschop van Mysië en wijbisschop van Mainz en Keulen (ca. 1610-1675); afzonderlijk verschenen in 1649v; later als nr. 12 opgenomen in hun *Tractatus generales*, dl. II, Keulen 1670. De afzonderlijke drukken van hun traktaatjes zijn nagenoeg onvindbaar.
- ²⁷⁸ Caius Plinius Secundus de oudere (23-79). Vermoedelijk zijn *Historia naturalis*; talr. uitg.
- ²⁷⁹ Jan Lindeborn, pastoor te Utrecht en provikaris van Deventer (overl. 1696); Keulen 1679 (BCNI).
- ²⁸¹ Vermoedelijk de *Institutiones medicinae* van Vopiscus Fortunatus Plempius, katholiek geneesheer en hoogl. te Leuven (1601-1671); Leuven 1638v (Fop).
- ²⁸³ M. Tullius Cicero (= A 158); Parijs 1535v (BN).
- ²⁸⁴ Gillis Gabrielis o.f.m. (overl. 1697); Brussel 1675v (BCNI); op 27 sept. 1679 als jansenistisch op de Index geplaatst. Later door Gabriel Gerberon o.s.b. (1628-1711) vert. onder de titel *Essais de théologie morale* (1682v) en op 2 sept. 1689 opnieuw veroordeeld (DThC VI 985).
- ²⁸⁵ Fr. Coster s.j. (= A 9); Brussel 1603v (BCNI).
- ²⁸⁷ Joh. Hessels, hoogl. te Leuven (1522-1566); Leuven 1562v (BCNI). Dit is het eerste deel van zijn *Catechismus*, 1566 (= D 134).
- ²⁸⁹ Hl. Joh. Chrysostomus (= B 104); Antw. 1544v (BCNI).

5. Linea

- 290. Flores Granatensis.
- 291. Memori boeck. (= A 91)
- 292. Nieuwe testament. (= A 10)
- 293. Breviarium Romanum out. (= A 20)
- 294. Lochmaijeri Promptuarium (sermonum festivalium).
- 295. Logica Aristotelis.
- 296. Wan promptuarium pars aest(ivalis) et pars Hiemalis. (= B 294)
- 297. Toletus de casibus. (= B 223)
- 298. Biblia. (= A 14)
- 299. Surius Jerusalemsche rijse. (= A 74 en B 266)
- 300. Granatensis conc(iones de tempore et sanctis) 6 vol :
- 301. Breviarium. (= A 20)
- 302. Onse Lieve vrouwe getijden. (= A 55)
- 303. Breviarium Romanum. (= A 20)
- 304. Officia Patriae. (= B 227)
- 305. Sallustii opera. (= A 155)
- 306. Spongia Jansenii. (= A 156)
- 307. Bellarminus de scriptoribus Ecclesias(ticis liber unus).
- 308. 't Leven van (de H. Maeghet) Rosalia, (patronersse teghen de peste).
- 309. Ciceronis Epistolae familiares.
- 310. Catolijck onderwijsinge.

²⁹⁰ Bloemlezing uit Luis van Granada o.p. (= B 33), uitg. door Michael van Isselt (= B 216); Keulen 1588v (BCNI).

²⁹⁴ Paulus Wann, kanunnik van Passau en officiaal te Wenen (1420/5-1489) en Michael Lochmayer von Haideck, hoogl. te Wenen en kanunnik te Passau (overl. na 1489). Onder deze titel: Mainz 1616 (BN). Eerder verschenen als *Sermones de tempore et de quadragesima (et de sanctis)*, Hagen 1497-1500v.

²⁹⁵ Aristoteles, grieks wijsgeer (384-322 v. Chr.). Dit is het *Organon*; talr. uitg.

³⁰⁰ Luis van Granada o.p. (= B 33); Lissabon 1575v, Antw. 1577-1582, 6 dln. (BCNI, BN).

³⁰² Er bestaan verschillende werkjes onder deze en soortgelijke titels. Het bekendste is dat van Arn. ab Yscha (ca. 1549-1619), *De seven ghetijde van O.L.V.*, Leuven 1600v (BCNI). Vgl. ook A 55.

³⁰⁷ Hl. Rob. Bellarminus s.j. (= B 5); Rome 1613v, Leuven 1678 (BN).

³⁰⁸ Door Adr. Poirters s.j. (= B 239); Antw. 1658 (DBS, BCNI).

³⁰⁹ M. Tullius Cicero (= A 158); talr. uitg.

³¹⁰ Mogelijk: *Catholyke onderwysingen, lofsanghen ende ghebeden uyt de kerckelycke diensten*, Antw. 1694 (BCNI). Of misschien een uitg. van Canisius' *Catechismus* (vgl. BCNI 3315)? De *Christelyke onderwysingen en gebeden* van Joh. Chr. van Erkel e.a., Keulen 1685v, lijken, gezien de titel, niet bedoeld te zijn, al zou men ze hier eerder verwachten (BCNI).

- 311. Memori Boeck. (= A 91)
- 312. Bodeni conciones Morales (et doctrinales).
- 313. Rede van bekeringh verdedight. (= A 64)
- 314. De godts dienst waerhijt.
- 315. Molinei Logica.
- 316. Methodus (remittendi et retinendi peccata) Huijgens.
- 317. Chronijke van de koninge van Engellant.
- 318. Stanihurstus de 4 Novissimis bis. (= B 210)
- 319. Eiusdem Metamorphosis (*geheel doorgehaald*). (= B 318)
- 320. Silva sijnonijmorum.
- 321. Virgilius. (= A 4)
- 322. Bessei conc(ionum) tomus secundus. (= B 253)
- 323. Dictionarium.
- 324. Smetius.
- 325. Drexelii Noe (Architectus Arcae in Diluvio Navarchus, descriptus et morali doctrina illustratus).

³¹² Joh. Bodenus, kanunnik en pastoor te Den Bosch (ca. 1570-1636); ofwel zijn *Conciones in decalogum*, Antw. 1621 (BCNI), ofwel de *Conciones de VII Sacramentis et de S. Sacrificio Missae*, Antw. 1631 (BCNI).

³¹⁴ Vermoedelijk: Hugo de Groot (= A 100), *Van de waerheyt der Christelyke Godtsdienst*, Amst. 1653v; oorspr. latijn: Leiden 1627v (*Ter Meulen-Diermanse*). Of anders het *Bewijs van de waerheyt der godtsdienst Petri de Waerseggher*, dat ik in een inventaris in handschrift aantrof (*U. B. München*, 2° Cod. ms. 310), maar niet kan thuisbrengen.

³¹⁵ Pierre Dumoulin of Molinaeus (= B 260), *Elementa logica*, Leiden 1596v (BN).

³¹⁶ Gommer Huygens, hoogl. te Leuven (1631-1702); Leuven 1674v (BCNI).

³¹⁷ Niet geïdentificeerd.

³¹⁸ William Stanyhurst s.j. (= B 96), *Veteris hominis per expensa quatuor novissima metamorphosis et novi genesis*, Antw. 1661v (DBS, BCNI).

³¹⁹ De opsteller van de inventaris heeft dit nummer kennelijk doorgehaald en *bis* aan het vorige toegevoegd, toen beide identiek bleken.

³²⁰ Vermoedelijk; Martinus Ruland(us) de oudere, duits geneesheer en taalkundige (1532-1602), *Synonimorum graecorum sylva*, Bazel 1563v (Buisson).

³²⁴ Omdat het hier kennelijk om een bekend geacht werk gaat, zal het succesvolle boekje bedoeld zijn van Hendrik Smets of Smetius, hoogl. te Heidelberg (1537-1614), *Prosodia promptissima, quae syllabarum positione et diphthongis carentium quantitates sola veterum poetarum auctoritate demonstrat*, Frankfurt 1599v (BN, Buisson); nieuwe bewerking: Antw. 1631v (BN). Minder waarschijnlijk gaat het hier om de geestelijke werkjes van Servatius Smets o.e.s.a. (1593/4-1676); zie BCNI, register, in voce.

³²⁵ Jer. Drexel s.j. (= A 191); München en Antw. 1640v (DBS, BCNI).

- 326. Aug(ustinus) de la correction et de la grace.
- 327. Leçons catholiques (sur les doctrines de l'Eglise).
- 328. Versus Gallici in psalmos.
- 329. La Pharsale de Lucain (ou les Guerres civiles de César et de Pompée en vers françois).
- 330. Histoire de l'Academie françoise (depuis son établissement jusqu'à 1652).
- 331. Arnault la perpetuité de la foi 3 vol :
- 332. Flechier oraisons funebres.
- 333. Nov(um) Test(amentum) Mons. (= A 10)
- 334. La genese
- 335. Ecclesiaste
- 336. Isaie
- 337. Proverbes

} gallicè.

- ³²⁶ Hl. Augustinus (= B 191) ; gezien de titel is dit de vert. van Antoine Arnauld (= B 163) ; Parijs 1644v (BN), Brussel 1675 (BCNI).
- ³²⁷ Door Francesco Panigarola o.f.m., bisschop van Asti (1548-1594) ; vert. door Gabriel Chappuys (= A 151) ; Lyon 1586v (BN, Barbier).
- ³²⁸ Wellicht : Michel Mauduit orat. (1634-1703), *Les Psaumes traduits en vers français*, Parijs z.j. (Ingold).
- ³²⁹ Door Marcus Annaeus Lucanus, oomzegger van Seneca (39-65 na Chr.) ; vert. door de franse dichter Georges de Brébeuf (1617-1661) ; Parijs 1654v (BN).
- ³³⁰ Door Paul Pellisson-Fontanier, lid van de Académie Française en historiograaf van Lodewijk XIV (1624-1693) ; Parijs 1653v (BN).
- ³³¹ Door Ant. Arnauld (= B 163) en Pierre Nicole (= B 119), *La perpetuité de la foy de l'Eglise catholique touchant l'Eucharistie deffendue contre le livre du sieur Claude, ministre de Charenton*, Parijs 1664v. Bedoeld is de grote, omgewerkte uitg. in 3 dln. 4° : Parijs 1669-1674 (BN). Tegen de predikant en theoloog Jean Claude (1619-1687).
- ³³² Valentin-Esprit Fléchier, bisschop van Nîmes (1632-1710) ; Parijs 1680v (Cioranescu).
- ³³³ Dit is het beroemde franstalige Nieuwe Testament, dat vert. werd door de kring van Port-Royal onder leiding van Louis-Isaac le Maistre de Sacy, priester en solitaire aldaar (1613-1684) ; gedr. te Amsterdam 1666, maar uitgegeven te Bergen 1667v (DHGE IV 456 ; BCNI).
- ³³⁴⁻³³⁷ Delen van de sinds 1672 in afleveringen verschenen bijbelvertaling van Louis-Isaac le Maistre de Sacy (= B 333), met steeds dezelfde ondertitel : *La Genèse, avec l'explication du sens littéral et du sens spirituel tirée des Saints Pères et des auteurs ecclésiastiques*, Parijs 1682v ; *L'Ecclesiaste de Salomon* (enz.), Parijs 1673v ; *Isaïe* (enz.), Parijs 1673v ; *Les Proverbes de Salomon* (enz.), Parijs 1672v (BN).

338. Apologie pour les catholiques (contre les faussetez et les calomnies d'un livre intitulé: 'La Politique du Clergé de France'), tom. 2.
339. Meditationes S(ancti) Aug(ustini).
340. Rethores Porcenses.
341. Itinerarium Galliae (Narbonensis cui accedit glossarium).
342. Spongia Jansenii. (= A 156)
343. Gambart 8 vol :
344. L'homme criminel (ou la corruption de la nature par le péché, selon les sentimens de S. Augustin).
345. L'Homme chrétien (ou la réparation de la nature par la grâce), 2 vol :
346. Negotiations de nimegue.
347. Virgilius. (= A 4)
348. Catechismus Romanus.
349. Ars concionandi per Price.
350. Concilium Tridentinum.
351. Methodus Huijgens. (= B 316)
352. Instructions (aux confesseurs de sa ville et de son diocèse) S(ancti) Caroli.
353. La couronne des plaijs de Se (!) Jesus Christ.

³³⁸ Door Antoine Arnauld (= B 163) ; Luik 1681-1682, 2 dln. (BN).

³³⁹ Hl. Augustinus (= B 191) ; Antw. 1539v (BCNI).

³⁴⁰ Een uitg. betreffende de retorikastudenten aan de pedagogie van 't Varken te Leuven? Mij verder niet bekend.

³⁴¹ Door Joh. Is. Pontanus, hoogl. te Harderwijk (overl. 1640) ; Leiden 1606 (Tiele).

³⁴³ Adrien Gambart c.m. (1600-1668), *Le missionnaire paroissial*, Parijs 1668, 8 dln. ; Luik 1672-1677 (BN, BCNI). Preken.

³⁴⁴ Door Jean-François Senault, generaal van het Oratorie (1601-1672) ; Parijs 1644v (Ingold, BN).

³⁴⁵ Door dezelfde ; Parijs 1648v, Amsterdam 1665, 2 dln. (BN).

³⁴⁶ Alexandre-Toussaint Limojon, chevalier de Saint-Didier, staatsman (ca. 1630-1689), *Histoire des négociations de Nimègue*, Parijs 1680v, 2 dln. (BN).

³⁴⁸ *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos Pii V iussu editus*, Rome 1566v, Keulen en Leuven 1567v (LThK, BCNI).

³⁴⁹ William Price, engels gereformeerd predikant te Amsterdam (overl. 1666) ; Amst. 1657 (BN). Homiletiek.

³⁵⁰ Bedoeld zal zijn : *Canones et decreta (...) Concilii Tridentini*, Antw. 1564v (BCNI).

³⁵² Hl. Carlo Borromeo (= B 6) ; Toulouse 1648v, Luik 1691 (BN, BCNI). Zie verder C 126.

³⁵³ Door Willem de Wael van Vronesteyn s.j. (1583-1659), *La couronne des playes*

- 354. Officia sanctorum fratrum minorum.
- 355. Patavini posterior pars Serm(onum) Quadra(gesimalium).
- 356. Ferus de Passione.
- 357. Joseph somnians (complectens falsas variorum imaginationes) per Heumen.
- 358. Engelgrave meditatie op de passie. (= B 61)
- 359. Cluverii (Introductio in universam) Geographia(m tam veterem quam novam).
- 360. Laus Vlulae.
- 361. Verba Iesu.
- 362. Prophetiae Machabaeor(um).
- 363. Novum Testamentum. (= A 10)
- 364. Josue, Ruth, Paralip(omenon).
- 365. Oratio manassae et lib(ri) 3 et 4 Esdrae.
- 366. Esdras, Tob(ias), Jud(ith), Job, Psal(mi), Prov(erbia) etc :
- 367. Pentateuchus.
- 368. Dionysius carthusianus de 4 noviss(imis hominis).
- 369. Estat de la France (comme elle estoit gouvernée en l'an 1648).
- 370. Officia sanctorum Holland(iae). (= B 227)

très-sacrées de Notre Seigneur Jésus-Christ, Antw. 1651v ; oorspr. nederl. : Antw. 1649v (BCNI).

- ³⁵⁴ Antw. 1688v (BCNI).
- ³⁵⁵ (Pseudo?-) Hl. Antonius van Padua o.f.m. (ca. 1195-1231) ; Parijs 1521v (BN).
- ³⁵⁶ Johann Wild gen. Ferus o.f.m. (1495-1554), *Sacrosancta passionis Salvatoris nostri Jesu Christi historia*, Lyon 1555v, Antw. 1557v (BN, BCNI).
- ³⁵⁷ Joh. van Heumen (= A 76) ; Antw. 1660v (BCNI).
- ³⁵⁹ Philippus Clavier of Cluverius, reiziger en geograaf (1580-1622) ; Leiden 1624v (BN).
- ³⁶⁰ Hier is ongetwijfeld bedoeld : Curtius Jaele, schuilnaam van Conradus Goddaeus, predikant te Vaassen (1612-1658), *Laus ululae ad Conscriptos ululantium Patres et Patronos*, Glaucopoli z.j. (= Deventer 1642)v. Komt ook samen met het *Encomion asini* van Jean Passerat, frans dichter en hoogl. te Parijs (1534-1602), voor. Behoort tot het genre van de geleerde *nugae*, in het voetspoor van Erasmus' *Lof der zotheid*. Zie over dit werk : *Het Boek*, 22 (1933/4), 231-256.
- ³⁶¹ Vermoedelijk : Nic. Jourdain orat. (1610-1652), *Verbi incarnati Jesu Christi Domini Nostri Verba ex universo ipsius Testamento collecta*, Parijs 1654 (Ingold).
- ³⁶²⁻³⁶⁷ Kennelijk een latijnse uitgave van de bijbel (met de apokriefe boeken) in afleveringen.
- ³⁶⁸ Dionysius van Leeuw o. cart. (1402/3-1471) ; Delft 1486v (BN).
- ³⁶⁹ Door Jean Pinsson, seigneur de La Martinière, advocaat (overl. 1678) ; Keulen 1649v (BN).

- 371. Tragi-comedie Nouvelle par corneille.
- 372. Aug(ustinus) Confess(iones).
- 373. Les reformez convaincu(s) de schisme.
- 374. Pensées chretien(nes).
- 375. Senault (De) l'usage des passions.
- 376. Traitté des droits de la Reijne tres chrestienne (sur divers Etats de la monarchie d'Espagne).
- 377. Bona les (Principes et) Regles de la vie chrétienne.
- 378. Traité du point d'honneur (et de ses règles pour se conduire sagement avec les inciviles et les fâcheux).
- 379. Jesus sepuitus.
- 380. Bouclier d'etat (et de justice contre le dessein manifestement decouvert de la monarchie universelle sous le vain prétexte des prétentions de la Reyne de France).
- 381. Montalte les provinciales (ou lettres escrites à un provincial de ses amis et aux RR.PP.Jésuites). (= B 119)

- ³⁷¹ Pierre Corneille, frans toneeldichter (1606-1684). De hier gegeven titel is in feite de ondertitel van een van de drie volgende stukken: *Clitandre*, Parijs 1632v; *Le Cid*, Parijs 1637v; *L'Aveugle de Smyrne*, Parijs 1638v (BN). Het tweede stuk is verreweg het bekendste en zal hier bedoeld zijn.
- ³⁷² Hl. Augustinus (= B 191); Deventer 1483v (BN, BCNI).
- ³⁷³ Door Pierre Nicole (= B 119); Parijs 1684 (BN).
- ³⁷⁴ Ofwel die van Jan Lacman, aartsdiaken van Mechelen (ca. 1629-1704), Leuven 1675v (BCNI). Ofwel die van Dominique Bouhours s.j. (1628-1702), Parijs 1669v, Doornik 1678v (DBS, BCNI).
- ³⁷⁵ Jean-Fr. Senault orat. (= B 344); Parijs 1641v, Leiden 1667v (BN, BCNI).
- ³⁷⁶ Door Antoine Bilain, frans advokaat (overl. 1672); Parijs 1667v (BN). In het raam van de Devolutie-oorlog verdedigde hij in opdracht van de franse koningin Maria Theresia de stelling dat zij rechten kon doen gelden op de Zuidelijke Nederlanden en op het Vrijgraafschap Boergondië. Zie B 380 voor het weerwoord hierop.
- ³⁷⁷ Kard. Giov. Bona o. cist. (= B 265); Parijs 1675v, Amsterdam 1676v (BN, USA); oorspr. latijn: Rome 1673v.
- ³⁷⁸ Door de Fransman Antoine Courtin, ambassadeur en zweeds resident (1622-1685); Parijs 1675 (BN, Barbier).
- ³⁷⁹ Door Joh. Lindeborn (= B 279); Keulen 1684 (BCNI).
- ³⁸⁰ Door François-Paul baron de Lisola, spaans staatsman en ambassadeur (1613-1676); z.pl. (Brussel) 1667v (BN). Weerlegging van B 376.
- ³⁸¹ Louis de Montalte, schuilnaam van Bl. Pascal (= B 119). Oorspr. uitg. van B 119. De brieven verschenen afzonderlijk in 1656/7; 1e volledige uitg.: Keulen 1657v (BCNI).

- 382. Heures canoniales (contenues dans le commentaire du Pseaume 118, Beati immaculati etc., tiré des Saints Pères).
- 383. Pastorale missionar(iorum cum resolutione casuum in missionibus apud haereticos et alibi occurrentium) Verjuys.
- 384. Hierarchia Ecclesiastica.
- 385. Stanihursto 4 Novissima. (= B 318)
- 386. Catechisme chrestien (pour la vie intérieure) par olier.
- 387. Continuation des Essais (de Morale) 2 part(es) tom : 1 et 2.
- 388. Paedagogus Christianus.

Linea 6

- 389. Gebede boeckje.
- 390. Paradisus animae (christianae).
- 391. Tabernakeltje.
- 392. Diurnale.
- 393. S(ancti) Augustini preces.
- 394. Tegens de pest.

³⁸² Door Louis-Isaac le Maistre de Sacy (= B 333); Parijs 1672v, Brussel 1674 (BN, Barbier).

³⁸³ Joh. Bapt. Verjuys o.p. (1610-1667); Brussel 1664v (BCNI).

³⁸⁴ Drie titels komen in aanmerking: Albert Pigge of Pighius, proost van Sint-Jan in Utrecht en pauselijk legaat (overl. 1542), *Hierarchiae ecclesiasticae assertio*, Keulen 1544v (folio); 8°-uitg.: Keulen 1583 (Migne, Fop). Leonard Marius (= A 53), *Catholicae Hierarchiae ecclesiasticae assertio*, Keulen 1618 (BN). En, het meest waarschijnlijk, Willem Beyer (= B 170), *Tractatus de Hierarchia ecclesiastica ac praeeminentia sacerdotii*, Antw. 1666 (BCNI), een werk in gallikaanse geest, met goedkeuring van J. B. van Neercassel.

³⁸⁶ Jean-Jacques Olier, pastoor te Parijs, stichter van de sulpicianen (1608-1657); Parijs 1656v (DThC).

³⁸⁷ Door Pierre Nicole (= B 119); Parijs 1687-1688v (BN).

³⁸⁸ Door Fil. d'Outreman s.j. (1585-1652); Luxemburg 1629v (BCNI); oorspr. frans: Sint-Omaars 1622v (DBS).

³⁹⁰ Door Jacob Merlo Horstius, pastoor te Keulen (1597-1644); Keulen 1630v (BCNI).

³⁹¹ Hier is ongetwijfeld het *Tabernakeltje der catholycken*, Den Bosch 1619v (BCNI), van Joh. Bueckelius, pastoor van Sint-Goriks te Brussel (overl. 1643), bedoeld. Er schijnt geen exemplaar van bekend te zijn.

³⁹² *Horae diurnae Breviarii Romani*, Keulen 1625v (BCNI).

³⁹³ Hl. Augustinus (= B 191). Een uitg. onder deze titel is mij niet bekend. Zijn hier de *Meditationes* (= B 339) bedoeld?

³⁹⁴ Misschien het mij verder niet bekende werkje van Laur. de Mets o.e.s.a. (1598-

- 395. Divini amoris phaeton.
- 396. Malevolete controversiae.
- 397. Gijmnasium Patientiae.
- 398. Justini (Ex Trogo Pompeio) Historiarum (Epitome).
- 399. Imperatoris Justiniani Institutiones.
- 400. Drexelii Palaestra (christiana).
- 401. Busenbaum moralis Theolog(iae) medulla (facili ac perspicua methodo resolvens casus conscientiae).
- 402. Aldimantii Elegantiae.
- 403. Monstopper.
- 404. De arte testandi.
- 405. Monstopper molinae. (= A 145)
- 406. Vincentius adversus haereses.
- 407. Becani Theologia (scholastica). (= B 121)

1670); Gent 1639 (*BCNI*), of 1632 (volgens Ph. Elssius, *Encomiasticon Augustinianum*, Brussel 1654, 425). Vgl. ook B 308.

- ³⁹⁵ Ongetwijfeld een verschrijving voor *Divini amoris pharetra*, door Joh. Gerecht of Justus gen. Lanspergius o. cart. (1489/90-1539); Antw. 1532v (*BCNI*).
- ³⁹⁶ Joseph Malavallette s.j. (1578-1632); *Controversiarum Epitome*, Parijs 1623 (*DBS*, kent echter geen latijnse uitg.).
- ³⁹⁷ Door Jer. Drexel s.j. (= A 191); München en Keulen 1630v (*DBS*, *BCNI*).
- ³⁹⁸ Marcus Junianus Justinus, latijns geschiedschrijver (1^e eeuw); talr. uitg.
- ³⁹⁹ Keizer Justinianus I (482-562); opgesteld door zijn rechtsgeleerden Tribonianus (ca. 475-545) en Theophilus (overl. ca. 536); talr. uitg. Wellicht is hier de 4°-uitg. van Arnold Vinnius, hoogl. te Leiden (1588-1659), Leiden 1642v, bedoeld, die op 28 juli 1721 'donec corrigatur' op de Index werd geplaatst.
- ⁴⁰⁰ Jer. Drexel s.j. (= A 191); München 1642v, Antw. 1643v (*DBS*, *BCNI*).
- ⁴⁰¹ Herman Busenbaum s.j. (1600-1668); Münster 1645v, Luik 1653v (*DBS*, *BCNI*).
- ⁴⁰² Aldo Manuzio de jongere, humanist (1546-1597); Lyon ²1595v (*BN*). Oorspr. ital.: *Eleganze*, Venetië 1556v.
- ⁴⁰³ Omdat onmiddellijk hierachter (B 405) uitdrukkelijk Molina (Vermeulen) als auteur van een gelijknamig werkje wordt genoemd, gebeurt dat wellicht ter onderscheiding en zal het hier gaan om: Dorotheus Miskennick, anagram van Theodorus (Dirck) Mensinck, pastoor van Jutphaas (ca. 1635-1694), *Het Oprechte Roomsche-Catholyck Mondt-Stopperken*, Antw. z.j. (= 1682). Apologetiek. (Vgl. *Archief v.d. Gesch. v.h. Aartsb. Utrecht*, 21, 1896, 376-379).
- ⁴⁰⁴ Een notarieel formulier? Mij verder niet bekend.
- ⁴⁰⁶ Hl. Vincentius van Lérins, monnik aldaar (overl. vóór 450). Dit is zijn beroemde *Commonitorium*, Bazel 1528v, Leuven 1552v (*BN*).
- ⁴⁰⁷ Mart. Becanus s.j. (= A 23); Mainz 1612v (*DBS*). Dit is de oorspr. titel van C 21.

- 408. Stimulus Patientiae.
- 409. Summa doctrinae christianae.
- 410. Praeparatio ad mortem.
- 411. Grammatica.
- 412. t' Wijrooks vat.
- 413. Officia ciceronis.
- 414. (De) Evangelische Triumph(wagen op alle evangeliën des gheheelen jaers) per Rosant.
- 415. La vie de sœur de S(aint) Bernard.
- 416. Officia s(anctorum) Archiep(iscopatus Ultraiectensis) etc. (= B 227)
- 417. Mirakulen van 't H. Sacrament 't Amster(dam). (= A 96)
- 418. Manuductio ad Logicam.
- 419. Dictionarium trium linguarum, (teutonicae, latinae, gallicae).
- 420. Heliotropium (sive conformatio humanae voluntatis cum divina) Drexe-
lii.
- 421. Soliloquia S(ancti) Aug(ustini).
- 422. Salesii introductio ad vivam (!) dev(otam). (= B 228)
- 423. Quaestiones morales Fileucii.
- 424. Strada de bello belgico decas 1 et 2. (= B 120)

⁴⁰⁸ Wellicht is hier bedoeld: Jacques Coren o.f.m. (overl. na 1630), *Clypeus patientiae in auxilium quoruncunque afflictorum excusus*, Lyon 1623v, Gent 1642 (BN, BCNI).

⁴⁰⁹ Door de Hl. Petr. Canisius s.j. (= B 34); Wenen 1554v, Leuven 1556v (DBS, BCNI).

⁴¹⁰ Verschillende 'artes moriendi' dragen deze titel. Veruit de meest gedrukte en bekende is die van Des. Erasmus (= A 48); Antw. 1534v (BCNI).

⁴¹² Fil. Rovenius (= A 28), *Het gulden wieroockvadt*, Brussel 1620v (BCNI, Visser).

⁴¹³ M. Tullius Cicero (= A 158), *De officiis*; talr. uitg.

⁴¹⁴ Jakobus Rosant, een priester, waarschijnlijk van noordnederlandse afkomst, overl. 6 mei 1665 (vgl. *O.G.E.* 38, 1964, 371); zangwijzen van Gillis Haeffacker, pastoor te IJsselstein (overl. 1623); Antw. 1654 (BCNI).

⁴¹⁵ Door Bonaventura Waustry o. cist. (overl. 1654); Leuven 1633 (BCNI, die alleen een latijnse titel geeft, naar *Fop*). Bedoeld is de zal. Humbelina of Humberga (overl. vóór 1136).

⁴¹⁸ Niet geïdentificeerd.

⁴¹⁹ Vermoedelijk bewerkt door de drukker, Abraham Radaeus; Franeker 1595v (*Riemens*).

⁴²⁰ Jer. Drexel s.j. (= A 191); München 1627v, Dowaai 1628v (DBS, BCNI).

⁴²¹ Hl. Augustinus (= B 191); Antw. 1539 (BCNI). Meestal samen met de *Meditationes* (= B 339) uitgegeven.

⁴²³ Vincenzo Filliucci s.j. (1566-1622); Lyon 1622v, Antw. 1623v (DBS, BCNI).

425. Intentio recta (omnium humanarum actionum amussis).
426. Casus conscientiae.
427. Cura pastoralis S(ancti) Greg(orii).
428. Methodus (expeditae) confessionis Tamburini.
429. Concilium Tridentinum. (= B 350)
430. Laurembergh (Nutte, uytgelesene ende denckwaerdige) historien (ende discoursen).
431. Dinonyssii (!) carthesiani (!) de 4 Noviss(imis). (= B 368)
432. Alphabetum virtutum.
433. Walenburg (Den) Eenvoudigen Catholijk.
434. Methodus (Augustiniana defendendi et probandi fidem catholicam ex solo verbo Dei) Walenburg.
435. Polanci (Breve) Directorium (ad confessarii ac confitentis munus rite obeundum).
436. Turselini historiae.
437. Manuale graecarum vocum. (= A 108)
438. De vallende sieckte van alle Apostaten.
439. Dux peccatorum Granatensis.

- ⁴²⁵ Door Jer. Drexel s.j. (= A 191) ; München 1626v, Dowaai 1627v (*DBS, BCNI*).
- ⁴²⁶ Mogelijk die van kard. Fr. de Toledo s.j. (= B 223).
- ⁴²⁷ Hl. Gregorius I, paus (= B 20), *De cura pastoralis*, Bazel 1472v, Keulen 1635v (*BN, BCNI*).
- ⁴²⁸ Tommaso Tamburini s.j. (1591-1675) ; Rome 1647v, Luik 1653v (*DBS, BCNI*).
- ⁴³⁰ Peter Laurembergh, hoogl. te Hamburg (1585-1639) ; Leiden 1656-Amsterdam 1661, 3 dln. (*BN*). Vertaling van zijn *Acerra philologica*, Rostock 1637v.
- ⁴³² Vermoedelijk : Johann Niess s.j. (1584-1634), *Alphabetum Christi, seu virtutes quae adolescentes ornant*, München 1618v (*DBS*).
- ⁴³³ A. en P. van Walenburch (= B 277). Afzonderlijk : Antw. 1665, in-12° ; oorspr. duits : Keulen 1647v. Later als nr. 11 in hun *Tractatus generales*, dl. II, Keulen 1670, opgenomen.
- ⁴³⁴ Dezelfden ; Keulen 1645v (*BN*).
- ⁴³⁵ Joh.-Alph. de Polanco s.j. (1516-1577) ; Rome 1554v, Leuven 1554v (*DBS, BCNI*).
- ⁴³⁶ Orazio Torsellini of Tursellinus s.j. (1544-1599). Ofwel zijn *Lauretanae historiae libri V*, Rome 1597v, Dowaai 1600v (*DBS, BCNI*). Ofwel het *Epitome historiarum*, Rome 1598v (*DBS*).
- ⁴³⁸ Door H. Wesselingius o. carm. (te identificeren met H. Welsinginus = Joannes Augustinus a S. Teresia? Vgl. Cosmas de Villiers, *Bibliotheca Carmelitana*, Orléans 1752, in bijgewerkte uitg. door G. Wessels, Rome 1927, k. 742) ; z.pl. 1662 (*BCNI*).
- ⁴³⁹ Luis van Granada o.p. (= B 33) ; vert. door Michael van Isselt (= B 216) ; Keulen 1587v (*BCNI*) ; spaans : *Guia de pecadores*, Salamanca 1567v (*LThK*).

- 440. Historie van de inquisitie.
- 441. Bellarminus de gemitu columbae (sive de bono lacrymarum).
- 442. Spranghuijsen oogsalve.
- 443. Sermones ab adventu usque ad Pascha.
- 444. Maximes de(s) princes (et des Estats souverains).
- 445. Pensées de M(onsieur) Paschal.
- 446. Oeuvres diverses du sieur etc :
- 447. La guerre des auteurs (anciens et modernes).
- 448. Rituel d'Alet.
- 449. Paraphrase sur Job.

⁴⁴⁰ Door P. Servita, schuilnaam van Paolo Sarpi, serviet (= A 34) ; Utrecht 1651 (*KnKG*) ; italiaans : Serravalle 1638v.

⁴⁴¹ Hl. Rob. Bellarminus s.j. (= B 5) ; Rome 1617v, Antw. 1617v (*DBS, BCNI*).

⁴⁴² Als zodanig niet geïdentificeerd. Mogelijk gaat het echter om twee verschillende, bijeengebonden werkjes, die vanwege een gemeenschappelijke rug- of sneetitel bij vergissing als één werk zijn beschouwd. En wel : Dion. Sprankhuyzen, predikant te Delft (overl. 1650), *Leyds-man van den verdoolden buyrman, om hem en andere synes ghelijcken te brenghen tot rechte kennisse van het waere woord Gods*, Delft 1632v (*Rogge*) ; en : P. de la Faille (= C 121), *Oogen-salve tot verlichtinge dergener die sitten in de duysternisse der dolingen en dwalingen des ongeloofs en der ketterijen*, Leuven 1645v (*De Bie-Loosjes*). Oftewel : Joh. Molinaeus, remonstrants predikant te Rotterdam (overl. 1702), *Oog-zalf voor het gereformeerde Christendom om hetzelve te doen zien den gevarelyken staet der gereformeerde kerken in Europa door d'onderlinge scheuringen*, Den Haag 1675 (*Rogge*). Kontroverse tussen de gezindten.

⁴⁴³ Niet geïdentificeerd.

⁴⁴⁴ Door Gatien de Sandras, seigneur de Courtilz, politiek veelschrijver (1644-1712) ; Keulen 1665-1666, 2 dln. (*BN*). Ten onrechte toegeschreven aan hertog Hendrik I van Rohan (vgl. *Sauvy*).

⁴⁴⁵ Bl. Pascal (= B 119) ; Parijs (1669-)1670v (*BN*).

⁴⁴⁶ Ongetwijfeld is hier het populaire werk bedoeld van Nicolas Boileau-Despréaux, frans dichter, letterkundige en satiricus (1636-1711) : *Oeuvres diverses du sieur D***, avec le Traité du sublime ou du merveilleux dans le discours, traduit de Longin*, Parijs 1674v (*BN*). Naar (Pseudo-)Caius Cassius Longinus, grieks rede-naar en wijsgeer (ca. 213-273).

⁴⁴⁷ Door Gabriel Guéret, advocaat te Parijs en letterkundige (1641-1688) ; Parijs 1671v (*BN*).

⁴⁴⁸ *Rituel Romain du Pape Paul V, à l'usage du diocèse d'Alet, avec les instructions et les rubriques en français*, Parijs 1667v (*BN*). Dit is het beroemde *Rituale* van Nic. Pavillon, bisschop van Alet (1597-1677). De tekst is die van het *Rituale Romanum* (= B 47), maar vanwege het kommentaar werd het op 9 april 1668 als jansenistisch op de Index geplaatst.

⁴⁴⁹ Door J.-Fr. Senault orat. (= B 344) ; Parijs 1637v (*Ingold*).

450. Ordes sacres (!).
 451. De Groot sermonen (rakende 't geloof, 't Onze Vader, d'engelse groetenisse en de thien geboden).
 452. Les passions de l'ame par descartes.
 453. Poeme de S(aint) Prosper contre les ingrats.
 454. Les commentaires de cesar par perrot.
 455. (Nouveau) Traité de la civilité (qui se pratique en France parmi les honnestes gens).
 456. Examen general 2 vol :
 457. Les œuvres de Voiture.
 458. Pastor bonus (seu idaea, officium, spiritus et praxis pastorum).
 459. Considerations sur les diman(ches) et fest(es des mystères et sur les festes de la Vierge et des Saints).
 460. La Theologie françoise 2 vol :
 461. Malevalet controversiae. (= B 396)
-
- ⁴⁵⁰ Mogelijk : J.-J. Olier (= B 386), *Traité des saints ordres*, Parijs 1676v (DThC).
 - ⁴⁵¹ Joh. de Groot, pastoor te Haarlem en aartspriester van Kennemerland (overl. 1692) ; Antw. 1693 (BCNI).
 - ⁴⁵² René Descartes, frans wiskundige en wijsgeer (1596-1650) ; Amst. 1649v (BN). Nederl. vert. met dezelfde franse hoofdtitel door J. H. Glazemaker (= A 107) ; Amst. 1656.
 - ⁴⁵³ Hl. Prosper van Aquitanië, leketheoloog (ca. 390-455) ; vert. door Isaac-Louis le Maistre de Sacy (= B 333) ; Parijs 1647v (BN). Dit gedicht behelst in feite een theologie van de genadeleer.
 - ⁴⁵⁴ Caius Julius Caesar, romeins generaal, staatsman en geschiedschrijver (101-44 v. Chr.) ; vert. door Nic. Perrot, seigneur d'Ablancourt (1606-1664) ; Parijs 1650v (BN). Deze vertaling werd «les belles infidèles» genoemd, omdat ze meer elegant was dan nauwkeurig.
 - ⁴⁵⁵ Door Ant. Courtin (= B 378) ; Parijs 1671v, Amst. 1671 (BN, *Riemens*).
 - ⁴⁵⁶ Door Pierre de la Vergne de Tressan, seigneur de Saint-Germain, bekeerling en missionaris onder de franse hugenoten (1618-1684), *Examen général de tous les états et conditions et des péchés que l'on y peut commettre*, Parijs 1670v ; 2dln. : Parijs 1676/7v (BN).
 - ⁴⁵⁷ Door Vincent Voiture, succesvol dichter en letterkundige (1597-1648) ; Parijs 1650v (BN).
 - ⁴⁵⁸ Door Jan Opstraet, hoogl. te Leuven (1651-1720) ; Mechelen 1689v.
 - ⁴⁵⁹ Door Jean du Vergier de Hauranne, abt van Saint-Cyran (= B 107) ; Parijs 1670v, 2 dln. (BN). Ook Antoine Singlin, biechtvader van de religieuzen van Port-Royal (overl. 1664) wordt als auteur genoemd.
 - ⁴⁶⁰ Door Georges Quentin of Quantin (mij verder niet bekend) ; Parijs 1663v, 2 dln. (BN).

- 462. Den staet der maegden.
- 463. De kroon der maegden (dat is eer, lof en heerlijkheyt der maeghden).
- 464. Aenleijdingh tot het (oprecht) geloof (door de merckteeken en der waerachtige Kercke Christi).
- 465. (Nederlandtsche) Woordenschat.
- 466. 't Leven van Hendrick den groten.
- 467. Policie.
- 468. Catholijcke leringe.
- 469. Almanaghs Heijligen (of history der opkomst, voortgang en viering van alle de heyligen die doorgaans met roode letters in den almanach aange-wezen zijn).
- 470. Secrétaire à le (!) mode (ou Méthode facile d'écrire selon le temps diverses lettres de compliment, amoureuses et morales).
- 471. Bevestinghe in 't geloof (en troost in vervolgingh).
- 472. (Epitome du) Théâtre du Monde.
- 473. De Palma historie vande passie (ons Heeren).

- ⁴⁶² Mogelijk : Hier. Piatti of Platus s.j. (1545-1591), *Den zaligen staet der religieu-sen*, Antw. 1607 (= B 109) ; Corn. Hazart s.j. (= B 118), *Lof van den Maegdelij-ken Staet, naemelijck in de Wereldt*, Antw. 1678v (DBS, BCNI) ; Franciscus de Smidt s.j. (1576-1659), *Van den salighen staet der genen die in de werelt de reynicheyt beloven*, Antw. 1650 (DBS, BCNI).
- ⁴⁶³ Door Arnold Caesarius o.f.m. (ca. 1599-1666) ; Antw. 1658 (BCNI).
- ⁴⁶⁴ Door Johan Roucourt, plebaan van Sinte-Goedele te Brussel (1636-1676) ; Leuven 1671v (BCNI).
- ⁴⁶⁵ Door Lodewijk Meijer, arts, filoloog en toneelschrijver te Amsterdam (ca. 1630-1681) ; Haarlem 1650v (BN, BB). De oudste uitg. was van de hand van J. Hof-man, maar werd vanaf Amst. 1654 ingrijpend door Meijer bewerkt.
- ⁴⁶⁶ Door Pieter Corn. Hooft, drost van Muiden en letterkundige (1581-1647) ; Amst. 1626v (BN). Betreft Hendrik IV, koning van Frankrijk van 1589 tot 1610.
- ⁴⁶⁷ Misschien de nederl. vert. onder die titel van de *Politica* van Justus Lipsius (= A 19), Amsterdam 1590v (BB) ?
- ⁴⁶⁸ Vermoedelijk : Fr. Coster s.j. (= A 9), *Bewijs der ouder catholickier leeringhe*, Antw. 1595v (DBS).
- ⁴⁶⁹ Door Abraham Magyrus, predikant op Texel (1634-1702) ; Amst. 1680v (KnKG, BCNI).
- ⁴⁷⁰ Door Jean Puget de la Serre (= A 83) ; Amst. 1640v (BN, Riemens). Eerder ver-schenen als : *Le secrétaire de la Cour*, Parijs 1625v (BN).
- ⁴⁷¹ Door J. B. van Neercassel orat. (= B 159) ; Brussel 1670 (BCNI).
- ⁴⁷² Gezien het formaat gaat het hier om een van de kleinere uitgaven van de atlas van de kaartmaker en geograaf Abraham Ortelius (1527-1598) ; Antw. 1588v (BN, Buisson).
- ⁴⁷³ Luis de la Palma s.j. (1559-1641) ; vert. door Nicasius Bonaert (1596-1664) ; Antw. 1662 (BCNI).

- 474. Kerck Godts verblijd : lijd : en strijd :
- 475. Chirurgie.
- 476. De (la) Question curieuse (si M. Arnauld, docteur de Sorbonne, est hérétique?), Histoire abrégée (de la vie et des ouvrages de M. Arnauld).
- 477. Meditatie van Brinen 3 vol :
- 478. Vredevorst.
- 479. Calvaribergh, twemaal.
- 480. Hazart (Het) geopent christendom (ghestelt teghen het gheopende Turckdom van S. O. Predikant).
- 481. Ceremonie der kerck.
- 482. (Den) Roomse catechismus (uut-ghegeven door 't bevel van het H. Algemeyn Concilie van Trenten). (= B 348)
- 483. Resolutiones Pastorales (de praeceptis, vitiis capitalibus et de sacramentis).
- 484. Binsfeldius. (= A 143)
- 485. Theologie familiale (ou instruction de ce que le chrestien doit croire et faire en ceste vie pour estre sauvé).
- 486. (*Doorgehaald* : Bellarm :) Bona ascensio in Deum.

⁴⁷⁴ Niet geïdentificeerd.

⁴⁷⁵ Mij niet bekend. Wellicht een handboek.

⁴⁷⁶ Beide werkjes door Pasquier Quesnel orat. (1634-1719) ; Keulen 1690 en 1695 (*BN, Barbier*). Betreft Antoine Arnauld (= B 163).

⁴⁷⁷ A. van der Matt, schuilnaam van Abraham van Brien, pastoor en provikaris van Utrecht (1606/7-1683), *Meditatie in den advent*, Antw. 1663v ; *Meditatie van de tegenwoordicheyt Godts*, Antw. 1663v ; *Meditatie tot de Heylige Communie*, Antw. 1667v (*BCNI*).

⁴⁷⁸ Niet geïdentificeerd.

⁴⁷⁹ Luis de la Palma s.j. (= B 473), *Bloedighen Calvari-bergh oft bescheydelyck verhael van het ghene gheschiet is op den bergh van Calvarien*, vert. door Nicasius Bonaert s.j. (= B 473) ; Antw. 1661 (*BCNI*).

⁴⁸⁰ Corn. Hazart s.j. (= B 118) ; Antw. 1664 (*DBS*).

⁴⁸¹ Vermoedelijk Joh. David s.j. (= B 176), *Bloem-Hof der kerckelicker cerimonien*, Antw. 1607v (*DBS*).

⁴⁸² Brussel 1668v (*BCNI*).

⁴⁸³ Door Jacques Marchant (= B 7) ; z.pl. 1632v (*BCNI*).

⁴⁸⁵ Door Jean du Vergier de Hauranne, abt van Saint-Cyran (= B 107) ; Parijs 1639v, Leuven 1650 (*BN, BCNI*).

⁴⁸⁶ Kard. Giov. Bona o. cist. (= B 265). Ofwel : *Manuductio ad coelum*, Brussel 1663v (*BN*) ; ofwel : *Via compendii ad Deum*, Keulen 1673v (*USA, BN*). De opsteller van de inventaris raakte hier in de war met het bekende werkje (= D 167) van de hl. Rob. Bellarminus s.j.

487. Compendium (Manualis controversiarum) Becani.
488. Orbis Phaeton (hoc est de universis vitiis linguae).
489. Strada. (= B 120)
490. Christus moriens.
491. Christus nascens.
492. Christus resurgens.
493. Gemitus columbae. (= B 441)
494. Tres (gravissimi perpetuae Catholicae fidei constantiae) testes, Tertullianus de Praescriptionibus adversus haereticos), Vincentius Lirinensis (adversus prophanas omnium haereseon novationes) et Edmundi Campiani (oblato certaminis in causa fidei rationes 10).
495. Meditationes S(ancti) Aug(ustini). (= B 339)
496. Daniel descriptus (et morali doctrina illustratus) per Drexelium.
497. Noe eiusdem. (= B 325)
498. Catechisme en vers.
499. Trismegistus (christianus, sive triplex cultus, conscientiae, coelitem, corporis) Drexelii.
500. Petri canisii summa doctrinae christianae. (= B 409)
501. Walenburgh methodus Augustiniana. (= B 434)
502. Cura pastoralis S(ancti) Gregorii. (= B 427)
503. Meditationes (de praecipuis mysteriis Vitae, Passionis et Resurrectionis D.N.J.C.) Bruni 3 partes. (= A 176)
504. Ribedenere (Traicté) de la tribulation.

⁴⁸⁷ Mart. Becanus s.j. (= A 23); Mainz 1623v, Dowai 1625v (DBS). Dit is een samenvatting van A 23.

⁴⁸⁸ Door Jer. Drexel s.j. (= A 191); München 1629v, Keulen en Dowai 1631v (DBS, BCNI).

⁴⁹⁰⁻⁴⁹² Dezelfde, *Deliciae gentis humanae, Christus Jesus nascens, moriens, resurgens*, München 1638v, Antw. 1639v, 3 dln. (DBS, BCNI).

⁴⁹⁴ Betreft drie geloofsgetuigen: Septimius Florens Tertullianus (ca. 160-na 220); hl. Vincentius van Lérins (= B 406); hl. Edmund Campion s.j., engels martelaar (1539-1581). Het werkje van laatstgenoemde verscheen afzonderlijk in 1581. Deze uitg.: Keulen 1594v (DBS).

⁴⁹⁶ Jer. Drexel s.j. (= A 191); München 1640v, Antw. 1641v (DBS, BCNI).

⁴⁹⁸ Door Louis le Bourgeois, seigneur d'Heauville o.e.s.a. (overl. ca. 1680); Parijs 1669v, Gent 1673 (BN, BCNI).

⁴⁹⁹ Jer. Drexel s.j. (= A 191); München 1624v, Dowai 1626v (DBS, BCNI).

⁵⁰³ Vincent Bruno s.j. (= A 176); vert. door J. Buys s.j. (= A 147); Keulen 1590v, 3 dln. (BCNI).

⁵⁰⁴ Pedro de Ribadeneyra s.j. (1527-1611); Dowai 1599v (BCNI); spaans: Madrid 1589v (DBS).

- 505. Gijmnasium patientiae Drexelii. (= B 397)
- 506. Walenburgh (De controversiis) tractatus generales contract(i).
- 507. Indiculus universalis.
- 508. Les delices de la campagne.
- 509. Cosmogra(phie) universel(le).

⁵⁰⁶ A. en P. van Walenburch (= B 277) ; Keulen 1667v (BN). Kleine uitg. van de *Tractatus generales de controversiis fidei*, Keulen 1669-1670v, 2 dln. (BN).

⁵⁰⁷ Door François Pomey s.j. (1618-1673) ; Lyon 1667v, Utrecht 1689v (DBS, *Riemens*). Woordenboek.

⁵⁰⁸ Door Nicolas de Bonnefons, kamerheer van de koning van Frankrijk (17^e eeuw) ; Amsterdam ²1655v (BN). Tuinkunst.

⁵⁰⁹ Mogelijke auteurs : Sebastiaan Munster o.f.m., later predikant en hoogl. te Bazel (1489-1552) ; latijn : Bazel 1544v ; frans : Bazel 1556v (BN). François de Belleforest, historiograaf van de koning van Frankrijk (1530-1583) ; Parijs 1575, 2 dln. (BN), naar het werk van Seb. Munster. André Thévet o.f.m. (= B 86) ; Parijs 1575, 4 dln.

C. INVENTARIS VAN DE BIBLIOTHEEK VAN DE PASTORIE TE WOGNUM, 1697 (Rijksarchief Utrecht, Arch. O.B.C., inv. 648, f. 2333-2334).

Inventaris van de goederen behorende aan de pastorie van Woggenum.

De boeken in folio zyn

1. Controv(ersiae) Bellarm(ini). (= B 5, 38)
2. Estius in Magistr(i Petri Lombardi Quatuor Libros Sententiarum Commentaria).
3. Idem in ep(istolas) Pauli. (= B 12)
4. Idem in difficiliora. (= B 53)
5. Fromond in epist(olas Pauli). (= B 26)
6. Concord(antiae) Bibl(i)orum. (= B 18)
7. Florimond(us Remondus). (= A 11)
8. Annales Eccl(esiastici) ex Baron(io) auct(ore) Spondano.
9. Labatae vol. 2. (= B 14)
10. Michaelis Gislerii Comment(arii) in Cant(ica Canticorum Salomonis).
11. Didacus de Beza vol. 2.
12. Opera Marii.
13. Petri Barchorii diction(arium seu repertorium) morale.
14. Ejusdem opera omnia (totam Sacrae Scripturae, morum, naturae historiam complectentia).

² Willem van Est (= B 12); Dowaai 1615/6v, 2 dln. (BN).

⁷ Gezien het folio-formaat ongetwijfeld zijn *Opgang* (= A 11).

⁸ Henri de Sponde, bisschop van Pamiers (1568-1643); Parijs 1613v (BN). Samenvatting van Baronius' *Annales* (= A 2, D 1).

¹⁰ Michele Ghislieri of Gislerius, de latere hl. Pius V (1505-paus 1566-1572); Antw. 1616v (BCNI).

¹¹ Vermoedelijk een verschrijving voor Diego of Didacus de la Vega o.f.m. (17^e eeuw), *Conciones et exercitia pia super Evangelia dominicalia totius anni*, Keulen 1610v; vert. door Henr. van den Broek of Paludanus o.f.m. (ca. 1570-na 1609) (BNB). Anders wellicht Didacus de Stella (= B 2).

¹² Leonard Marius (= A 53). Gezien het formaat vermoedelijk zijn *Commentarii in universam Sacram Scripturam*, Keulen 1621 (BN, Flament). In feite verscheen alleen de Pentateuch.

¹³ Pierre Bersuire of Berchorius o.p. (overl. 1362); Keulen 1477v (DHGE).

¹⁴ Dezelfde; Antw. 1609 (BN), Keulen 1620 (BCNI).

15. Velasquez in epist(olam) ad Philip(penses commentarii).
16. A Lapide 5 vol. o(mnes?) e(pistolae?) integer.
17. Sanctius in 4 lib(ros) Reg(um) et 2 Paralip(omenon commentarii).
18. Oliverius Bonartius in Eccl(esi)asticum (commentarius).
19. D(ivus) Thomas in epist(olas) Pauli (commentaria).
20. Lessius de jure et just(itia). (= A 7)
21. Summa Theolog(iae scholasticae) Becani. (= B 121)
22. Wiggers integer.
23. Philos(ophia) ariagae.
24. Generale Legende (der heylighen).
25. Auctuar(ium) Fabri. (= B 41)
26. Jansen(ius Gandensis) in Concord(iam) Evang(elicam). (= B 25)
27. Velasquez in ps(alum Davidis) 100 (commentarii).
28. Annal(ium) Eccl(esiasticorum Veteris Testamenti) Epitome auct(ore) Jacobo Saliano.
29. De mendoca in Lib(ros) Regum (commentarii).
30. Tirinus in vetus et nov(um) test(amentum commentarii).
31. Aegidius de koning de sacram(entis) et censuris.
32. Toletus in Lucam (commentaria).

- ¹⁵ Juan Antonio Velázquez s.j. (1585-1669); Lyon 1628v, Antw. 1637 (DBS).
- ¹⁶ Corn. a Lapide (= B 1). Ik vond geen uitgave in 5 dln. van zijn bijbelkommen-taar. Misschien gaat het om de evangeliën in de uitg. van Lyon 1638, 2 dln. folio, met de brieven van Paulus in de uitg. van Antw. 1614, 3 dln. folio (BN).
- ¹⁷ Gaspar Sánchez s.j. (1542-1609); Lyon 1622, Antw. ²1624 (DBS).
- ¹⁸ Olivier Boonaert of Bonartius s.j. (1570-1654); Antw. 1634 (DBS).
- ¹⁹ Hl. Thomas van Aquino o.p. (= B 19); Antw. 1569v (BCNI).
- ²¹ Mart. Becanus s.j. (= A 23); Parijs 1615v, Dowaai 1641 (DBS). Zie ook B 121 en B 407.
- ²² Joh. Wiggers (= A 7). Vermoedelijk zijn *Commentaria in I^{am} (-III^{am}) Partem Divi Thomae Aquinatis*, Leuven 1631-1641v, 6 dln. (BN).
- ²³ Niet geïdentificeerd.
- ²⁴ Door Pedro de Ribadeneyra s.j. (= B 504), bewerkt door Heribert Rosweyde s.j. (1569-1629); Antw. 1619v (BCNI, DBS).
- ²⁷ Juan Ant. Velázquez s.j. (= C 15); Salamanca 1636 (DBS), Antw. 1640 (BCNI).
- ²⁸ Jacques Salian s.j. (1558-1640); Parijs 1635, Keulen ²1638v (DBS). Volledige, oorspr. uitg. van de *Annales*: Parijs 1619v, folio (DBS). Zie ook C 115.
- ²⁹ Franc. de Mendoça s.j. (1573-1626); Coïmbra 1621/4v, Keulen 1628 (DBS).
- ³⁰ Jac. Tirinus s.j. (1580-1636); Antw. 1632v (DBS).
- ³¹ Gillis de Coninck s.j. (= B 3); Antw. 1616v (DBS). Thomaskommentaar (B 3).
- ³² Franc. de Toledo s.j. (= A 26); Rome 1600v, Keulen 1611 (DBS).

- 33. Stella in Lucam. (= B 2)
- 34. Alvarez de paz.
- 35. Sermon(en) van Coster. (= B 111)
- 36. Sebastianus Barradas.
- 37. Missale Rom(anum). (= A 12)

In 4to

- 38. Busaei Viridarium (christianarum virtutum).
- 39. Gavantus.
- 40. Hollandsche rechtsgel(eertheydt) van de Groot. (= A 100)
- 41. Conciones Fabri. (= B 28)
- 42. Delanuza vol. 4.
- 43. Tractatus Evang(elici) ejusd(em) auct(oris) vol. 2. (= B 52)
- 44. Jo(hann)is Baptistae Comment(arii) in cant(ica canticorum).
- 45. Rovenius de repub(lica) christiana. (= A 40)
- 46. Corn(elius) Jansen(ius) Iper(ensis) Analecta in Prov(erbia) etc.
(= B 131)
- 47. Alphon(si) Salmeronis Serm(ones) in parob(olas) (*sic*) Evang(elicas).
- 48. Thomae Rainae conc(iones) in quadrag(esimae dominicas et ferias).
(= B 145)
- 49. Mars Gallicus. (= A 44)
- 50. Causae desperatae Voetii (adversus Spongiam Reverendissimi Cornelii
Jansenii ... crisis).
- 51. Conc(iones seu enodationes evangeliorum dominicis festisque diebus)
samuelis Loyaarts.

³⁴ Diego Alvarez de Paz s.j. (1560-1620), *Opera*, Lyon 1611/7v (DBS).

³⁶ Seb. Barradas s.j. (ca. 1543-1615). Wellicht zijn *Commentaria in Concordiam et Historiam Evangelicam*, Coïmbra 1599v, Antw. 1617 (DBS). Anders misschien het populaire werk: *Itinerarium filiorum Israel ex Aegypto in terram re-promissionis*, Lyon 1620, Antw. 1621v (DBS, BCNI).

³⁸ Joh. Busaeus s.j. (= A 147); Mainz 1610v (DBS). Preekhulp.

³⁹ Vermoedelijk de *Thesaurus Sacrorum Rituum* van B. Gavanto (= B 73).

⁴² Gezien het aantal delen wellicht de *Homiliae Quadragesimales* van Jerónimo de Lanuza o.p. (= B 9).

⁴⁴ Mogelijk het kommentaar van Juan de Sampedro uit Calahorra, bekend als Juan de Jesús-Maria o.carm. (1564-1615); Rome 1601v, Keulen 1602v (BN, BCNI).

⁴⁷ Alfonso Salmeron s.j. (1515-1585); Antw. 1600v (DBS, BCNI).

⁵⁰ Door Libert Froidmont (= B 26); Antw. 1636v (BN). Zie A 156.

⁵¹ Samuel Loyaerts, pastoor van Sint-Michiels te Leuven (overl. 1614); Leuven 1606v (BCNI).

52. Conc(iones) Bellarm(ini). (= B 129)
53. Bellarm(inus) in ps(almos). (= B 59)
54. Jansen(ius Iprensis) in Evang(elia) et Pent(ateuchum). (= B 92-93)
55. Martyrolog(ium) Rom(anum). (= B 224)
56. Hortus past(orum) et alia Marchantii opera. (= B 7, 60)
57. Rodrigues. (= B 233)
58. Missalen 2. (= A 12)
59. Catech(ismus catholicorum), Turlot.
60. Bessaeus. (= B 253)
61. Scripturae selectae (... ad usum concionatorum) Josephi Sperancae.
62. Aresius in dom(inicas) et festa. (= B 58)
63. Philippi Diez vol. 5.
64. Calamatus et auctuar(ium) ejus vol. 3. (= B 144)
65. Conc(iones) Pepini vol. 3.
66. Fasciculus morali(tati)s Caesarii.
67. Breviarium. (= A 20)
68. Petrus Wemmers in festa. (= B 58)
69. Sylvius de (praecipuis fidei nostrae orthodoxae) Controv(ersiis).
70. Medit(ationes) de Pont(e). (= B 88)
71. Van Hoorn in quad(ragesimam).
72. Kathol(ijcken) waarzegger.

⁵⁷ Alfonso Rodriguez s.j. (= B 99); vermoedelijk diens *Exercitium perfectionis* (= B 233).

⁵⁹ Nic. Turlot, proost en vikaris-generaal van Namen (overl. 1651), *Thesaurus doctrinae christianae, sive Catechismus catholicorum*, Bergen 1653v (BCNI). Oorspr. frans: Luik 1631v.

⁶¹ Giuseppe Speranza orat. (overl. 1639); Ravenna 1627v (BN), Keulen 1659 (BCNI).

⁶³ Felipe Dias of Diez o.f.m. (overl. 1601). Gezien het aantal delen wellicht zijn *Conciones quadruplices in evangelia totius anni*, Salamanca 1585v, Keulen 1604v (BCNI).

⁶⁵ Guillaume Pepin o.p. (overl. 1533). Dit moet de volledige uitg. van zijn preken zijn, Keulen 1610 (BCNI 5606/8).

⁶⁶ Caesarius van Heisterbach o. cist. (ca. 1180-1240); uitg. door Joh. Andr. Coppenstein o.p. (= B 66); Keulen 1595v (BN, BCNI). Exempla voor preken.

⁶⁸ Dit is Wemmers' uitgave van Aresius (= B 58; vgl. C 62).

⁶⁹ François du Bois of Sylvius, hoogl. te Dowaai (1581-1649); Dowaai 1648 (BN).

⁷¹ Carolus van Hoorn o.e.s.a. (1618-1668); Gent 1665 (BCNI). Preken.

⁷² Vermoedelijk: Joh. David s.j. (= B 176), *Den Christelijcken Waersegher, in 100 vraegen ende antwoorden*, Brussel 1597v (DBS).

In 8vo en 12(mo)

73. Biblia plat. lat(ina) in 4to (*sic*). (= A 14)
74. Noch 1 duijtsche (bijbel). (= A 14)
75. Prompt(uarium) Stapelt(oni). (= B 172)
76. Antidota Evang(elica) ejusd(em) auct(oris). (= B 171)
77. Granat(ensis) vol. 6. (= B 300)
78. Carolus Scribani de morbis anim(orum et curationibus).
79. Catech(ismus) Rom(anus). (= B 348)
80. Stanihurstus in pass(ionem). (= B 168)
81. Pauli Layman Comp(endium) theol(ogiae) mor(alis).
82. Breviar(ium). (= A 20)
83. Epitome Comm(entariorum) Jans(enii Gandensis) in concord(iam) Ev(angelicam).
84. Inchino (conciones) de 4 noviss(imis).
85. Stanihurstus de 4 extrem(is). (= B 210)
86. D(ivi) Thomae conc(iones).
87. Dispositiones conc(ionum in totum annum) jo(hannis) andreae coppen(steinii).
88. Bellarm(inus) de 7 verbis etc. (= B 268)
89. Scala Caeli auct(ore) Gabr(ielis) Inchino.
90. Opuscula insigniora D(ivi) Thomae.

⁷³ Is dit een latijnse bijbeluitgave van Pla(n)t(ijn)?

⁷⁸ Car. Scribani s.j. (1561-1629); Antw. 1618v (*DBS, BCNI*). Hoofdtitel: *Medicus religiosus*.

⁸¹ Paul. Layman s.j. (= B 15); Lyon 1631v, Dowaai 1633v (*DBS, BCNI*).

⁸³ Corn. Jansenius, van Gent (= B 11). Samenvatting van B 25, door Matthieu du Château of a Castro, reg. kan. (overl. 1597); Antw. 1593v (*BN*).

⁸⁴ Gabriel (de) Inchino, reg. kan. (1548-1608); uit het italiaans (Venetië 1593) vert. door Ant. Dulcken o.cart. (overl. 1624); Keulen 1608v (*BCNI*).

⁸⁶ (Pseudo?-) Thomas van Aquino o.p. (= B 19); *Sermones pro dominicis et festivis diebus*, Rome 1571v (*BN, Migne*).

⁸⁷ Joh. Andr. Coppenstein o.p. (= B 66); Mainz 1616, 4 dln. (*QE*). Preekhulp naar de kommentaren van de hl. Thomas van Aquino (= B 19) op Matteüs en Johannes, en naar dat van de hl. Bonaventura o.f.m. (= A 17) op Lukas.

⁸⁹ Gabr. (de) Inchino reg. kan. (= C 84); uit het ital. (Venetië 1603) vert. door A. Dulcken o. cart. (= C 84); Keulen 1609v (*BN, BCNI*). Preekbundel.

⁹⁰ Hl. Thomas van Aquino o.p. (= B 19). Onder deze titel: Leuven 1562v (*Cockx-Indestege*).

91. Adamus Sasbout in Pauli (et quorundam aliorum apostolorum) ep(isto-
las explicatio).
92. Osorius Lusitanus.
93. Lingua Seraphica Bonav(enturae) vol. 4.
94. Polityke weeg-schaal.
95. Schismatis Anglicanae redargutio.
96. Brev(iarium) Biblior(um) auct(ore) Petro Aurelio.
97. Fredrici episc(opi) Homil(iarum) comp(endium).
98. Epitome serm(onum dominicalium) jo(hann)is Feri.
99. Den Bueckelere des geloofs.
100. Den kathol(ijcken) gereform(eerden) Predikant.
101. Breviar(ium) Theologicum. (= B 252)
102. Fabri conc(iones) funeb(res) et nuptiales. (= B 248)
103. Methodus remit(tendi et retinendi peccata), Huygens. (= B 316)
104. Lere des hemels.

⁹¹ Adam Sasbout o.f.m. (1516-1553); Leuven 1556v (*De Troeyer*).

⁹² Jerónimo Osorio da Fonseca, bisschop van Silves (1506-1580). Vermoedelijk : *Historiae de rebus Emmanuelis regis Lusitaniae*, Lissabon 1571v, Keulen 1574v (BN).

⁹³ Hl. Bonaventura o.f.m. (= A 17). Preekbundel, uitg. door Dirck Mensinck (= B 403); Keulen 1678v (BCNI).

⁹⁴ Door V(an) D(en) H(ove), schuilnaam van Jan de la Court, leids fabrikant (1622-1660), die in samenwerking met zijn broer Pieter, eveneens lakenfabrikant (1618-1685), schreef: *Consideratien van staat, ofte Polityke weegschaal, waarin (...) werd overwoogen welke forme der regeeringe onder de menschen de beste zij*, Amsterdam 1660v (BN). Ze waren warme voorstanders van Johan de Witts politieke denkbeelden.

⁹⁵ Door Alexander White (mij verder niet bekend); Leuven 1661 (*Migne*).

⁹⁶ Pierre d'Auriol o.f.m., aartsbisschop van Aix-en-Provence (ca. 1280-1322); Straatsburg 1476, Leuven 1647 (BN, BCNI).

⁹⁷ Friedrich Grau gen. Nausea, bisschop van Wenen (ca. 1490-1552), *Epitome sive compendium postillarum et homiliarum in totius anni evangelia*, Keulen 1540v (BN).

⁹⁸ Joh. Ferus o.f.m. (= B 356); Parijs 1562, Keulen 1571 (BN, BCNI). Samenvatting van zijn *Sermones*, Mainz 1554v.

⁹⁹ Nicole Grenier, reg. kan. van Sint-Viktor bij Parijs (1505-1570), *Le Bouclier de la Foy* (Parijs 1548v); vert. door Nic. Zegers o.f.m. (= B 195); Leuven 1551v (BCNI, *De Troeyer*).

¹⁰⁰ Door Matthias Zelhorst, predikant te Hengelo Gld., op 6 juli 1645 tot het katholieke geloof bekeerd (1586-na 1645); Antw. 1649v (*Fop*).

¹⁰⁴ Vermoedelijk: A. van Cattenbroeck, reg. kan. Sint-Bartolomeüsabdij Brugge (1597/98-1664; abt sedert 1653), *Gheestelycke leere des hemels (...) oft van het*

105. Medulla Theol(ogica ex Sacris Scripturis ... expressa), Abbelly.
106. Fastus Marianus.
107. Pastorale mission(arium). (= B 383)
108. Aphorismus confessor(orum ex Doctorum sententiis collectus).
109. De symbol(ica) aegypt(orum) sapientia.
110. Strada de bello Belgico. (= B 120)
111. Conceptus theol(ogici ac praedicabiles in omnes totius anni dominicas) Bessei.
112. Pedagogi christiani. (= B 388)
113. Vlaamsche boer.
114. Summa philosophiae.
115. Enchirid(ion chronologicum) s(acrae) et prophanæ hist(oriae).
116. Modus excip(iendi) confess(iones).
117. Christianae vitae explic(atio) Bellarm(ini). (= B 74)
118. Clavis linguae graecae.
119. Nederlandsche woorden-schat. (= B 465)

uytwendigh, inwendigh, minnelyck ende gheestelyck ghebedt, Antw. 1648 (BCNI ; vgl. *Monasticon Belge*, III, 3, Luik 1974, 762 en 790-791).

- ¹⁰⁵ Louis Abelly, bisschop van Rodez (1603-1691) ; Parijs 1650v, Keulen ⁹1673v (BN, BCNI).
- ¹⁰⁶ Vermoedelijk : Andreas Brunner s.j. (1589-1650), *Fasti mariani, cum divorum elogiis, in singulos anni dies distributi*, Antw. ²1633 (DBS, BCNI).
- ¹⁰⁸ Door Emmanuel Sa s.j. (1530-1596) ; Venetië 1595v, Antw. 1599v (DBS, BCNI).
- ¹⁰⁹ Door Nic. Caussin s.j. (= B 125). Onder deze titel de 2^e druk, Keulen 1622v. Oorspr. uitg. : *Electorum symbolorum et parabolorum historicarum syntagmata*, Parijs 1618 (DBS).
- ¹¹¹ Pierre de Besse (= B 48) ; Keulen 1614v (*Bosvieux-Fage*). Preken.
- ¹¹³ Dit is een van de werken van de lekepolemist Arnout van Geluwe (1604-1675). Misschien het dispuut tussen Van Geluwe en vijf delftse predikanten : *Het licht op de kandelaer ghestelt tot verlichtinghe der Nieuwghezinden*. Antw. 1647v (BB).
- ¹¹⁴ Vermoedelijk : Eustache Asseline, gen. Eustache de Saint-Paul, feillant (1573-1640), *Summa philosophiae quadripartita*, Parijs 1609v (BN). Een gewild universiteitshandboek.
- ¹¹⁵ Door Jacques Salian s.j. (= C 28) ; Parijs 1636, Keulen ²1638 (DBS). Bewerking van zijn *Annales ecclesiastici Veteris Testamenti* (zie C 28). Bijbelse geschiedenis.
- ¹¹⁶ Mogelijk B 428. Of anders Pedro de Soto o.p. (1495/1500-1563), *Methodus confessionis*, Dillingen 1553v, Leuven 1569v (QE, BCNI), waarbij ook het *Directorium* van Polanco (= B 435).
- ¹¹⁷ Dit moet een verschrijving zijn voor *Christianae doctrinae latior explicatio* (= B 74).
- ¹¹⁸ Misschien die van Franz Heille s.j. (1639-1702) ; München 1690 (DBS)?

120. Oeffeninge over het leven en lyden Christi.
121. Bekeringe Petri de la Faille (predikant te Caudekerck, uyt de calvinische ketterye tot het H. Catholijck geloove).
122. Enchirid(ion piarum meditationum) auct(ore) Busaeo.
123. Analogia (Veteris ac Novi Testamenti) Becani.
124. Spongia Jansenii. (= A 156)
125. Opuscula et Enchir(idion) Aug(ustini). (= B 191)
126. Instruct(iones) Pastor(um) Caroli Boromei.
127. Concil(ium) Trident(inum). (= B 350)
128. Christus nascens etc. auct(ore) drexelio. (= B 490-492)
129. Biblia vol. 5. (= A 14)
130. Confess(iones) Aug(ustini). (= B 372)
131. Breviar(ium). (= A 20).

Noch eenige frullekens en eenigen die dubbelt zyn, zullen verandert worden.
(Volgt de inventaris van de sakristie)

- ¹²⁰ Door de Hl. Bonaventura o.f.m. (= A 17)?
- ¹²¹ Leuven 1628v (BCNI). P. de la Faille, predikant te Koudekerk (1584-na 1639), werd in 1627 katholiek en komt later als priester rond Amsterdam voor (*De Bie-Loosjes*).
- ¹²² Joh. Busaeus s.j. (= A 147); Mainz 1606v, Dowaaï 1613v (DBS).
- ¹²³ Mart. Becanus s.j. (= A 23); Mainz 1620v, Dowaaï 1653v (DBS).
- ¹²⁵ Hl. Augustinus (= B 191), *Enchiridion ad Laurentium, sive summa et praecipua totius Christianae religionis capita*, Genève 1575v (BN). Een uitgave samen met de *Opuscula* (= B 191) is mij niet bekend.
- ¹²⁶ Hl. Carlo Borromeo (= B 6); Milaan 1572v, Antw. 1586v (BCNI). Oorspr. uitgave van B 352.

D. INVENTARIS VAN DE BIBLIOTHEEK VAN DE PASTORIE VAN
«DE POOL» OP KATTENBURG TE AMSTERDAM, 1695 (Rijksar-
chief Utrecht, Arch. O.B.C., inv. 648, f. 2220-2222).

Catalogus librorum quos reperi in pastornatu Cattenburgensi post mortem
Guilielmi Willibrordi Fox.

1. Opera Cardinalis Baronij. (= A 2) (folio)
2. Opera Cornelij a Lapide. (= C 16)
3. Opera D. Chrysostomi
4. Opera D. Ambrosij. (= B 23)
5. Opera D. Bernardi. (= B 16)
6. Opera Gregorij magni.
7. Opera Ugonis a S(ancto) Caro.
8. Mansy bibliotheca concionatoria.
9. Jansenius Gandensis in Evangelia. (= B 25)
10. Stella in Lucam. (= B 2)
11. Bibliotheca S(anctorum et antiquorum) Patrum (concionatoria).
12. Biblia Sacra. (= A 14)
13. Handvesten van Amsterdam.
14. Historia S(acra?), Mudzard. (= B 35)
15. Vega in (librum) Judicum (commentarii literales et morales).
16. Paciuchellus (Lectiones morales) in Jonam (prophetam).

¹ Cesare Baronio (= A 2), *Annales ecclesiastici*, 12 dln.; Rome 1588-1607, Antw. ²1589-1609 (DHGE).

³ Hl. Johannes Chrysostomus (= B 104); Parijs 1609-1624v, Antw. ²1614 (BN, BCNI).

⁶ Hl. Gregorius de Grote, paus (= B 20); talr. uitg. (BCNI).

⁷ Kard. Hugo van Saint-Cher o.p. (overl. 1263): dit is zijn bijbelkommentaar; Keulen 1621v (BCNI).

⁸ Giuseppe Mansi, orat. (mij verder onbekend), *Locupletissima Bibliotheca moralis praedicabilis*, Mainz 1670v (BN).

¹¹ Door Pierre Blanchot o.f.m. (1589-1637); 8°: Keulen 1634 (BCNI); 4°: Parijs ²1643 (BN); folio: Parijs en Troyes, ³1654 (BN).

¹³ Amsterdam 1613v (*Kruitwagen*).

¹⁴ Wellicht een mij verder niet bekende latijnse vertaling van B 35.

¹⁵ Cristóbal de la Vega s.j. (1595-1672); Lyon 1663v (DBS).

¹⁶ Angelo Paciuchelli o.p. (overl. 1660); München 1672/9v, Antw. 1680/3 (BN, BCNI).

17. Idem (Tractatus) de patientia.
18. Augustinus (Enarrationes) in psalmos. (= B 212)
19. Summa D. Thomae. (= B 19)
20. Sinnich Saul ex rex 1. tom: bis. (= B 22)
21. (Summa) Theologia(e scholasticae et moralis), Herinx.
22. Controversiae Vetweis.
23. Ribadinera Flos S(anctorum).
24. Vita Christi per Ludouicum a Saxo.
25. Petri Canisij summa doctrinae Christianae. (= B 409)
26. Opera Ludouici Blosij. (= B 4)
27. Corderus in Job.
28. Concordantia Bibliorum. (= B 18)
29. Concilium Eliberitanum cum notis variorum.
30. Annotationes Natalis Bedae in varios.
31. Eduardi theatrum vitae civilis (ac sacrae, sive de moribus reipublicae christianae commentaria).
32. Bloemaert sermoenen. (= B 110)
33. Missale Romanum, bis. (= A 12)
34. Barradius in Evangelia.

¹⁷ Dezelfde; München 1677v, Keulen 1693 (BN, BCNI). Uit het ital., Perugia 1657.

¹⁸ Folio-uitgave: Antw. 1662v (BCNI, BML).

²¹ Willem Herinx o.f.m. recoll. (1621-1678); Antw. 1660/3v (BCNI).

²² Bernardinus Vetweis o.f.m., missieprefekt van de Hollandse Zending (17^e eeuw). Diens *Compendium controversiarum Fidei hujus temporis*, Keulen 1640 (Fop) is mij alleen in een 8°-uitgave bekend. Folio: *Speculum verae ecclesiae Christi ac falsarum Ecclesiarum*, Keulen 1664 (Fop).

²³ Pedro de Ribadeneyra s.j. (= B 504); Keulen 1630v (DBS, BCNI). Heiligenlevens in preekvorm.

²⁴ Ludolf van Saksen o.p., later o. cart. (1295-1377); talr. uitg., o.a. Antw. 1618 (BCNI, BN).

²⁷ Balthasar Cordier s.j. (1592-1650), *Job illustratus*, Antw. 1646 (BCNI, DBS).

²⁹ Dit is de uitgave van het Concilie van Elvira (begin 4^e eeuw) door Fernando de Mendoza, spaans rechtsgeleerde (ca. 1566-1648); Madrid 1594 en Lyon 1665 (BN).

³⁰ Noël Beda, syndicus van de Sorbonne (overl. 1537); ongetwijfeld diens *Annotationes in Jac. Fabrum Stapulensem ll. II super Epistolas b. Pauli et in Desiderium Erasmus l. I super eadem Evangelia et omnes apostolicas Epistolas*, Keulen 1526v (BN).

³¹ Eduard Weston, hoogl. theol. te Dowaaï (overl. 1633); Brugge 1626 (BCNI).

³⁴ Seb. Barradas s.j. (= C 36); Coïmbra 1599v, Antw. 1617 (DBS).

35. Estius in Epistolas et Magistrum. (= B 12, C 2)
36. Layman theologia moralis. (= B 15)
37. Contzen in Evangelia.
38. Menochius in biblia. (= B 13)
39. Historia Livij.
40. Morinus de paenitentia.
41. Opera Adami praemonstratensis.
42. Opera Becani. (= B 21)
43. Opera (spiritualia) Drexelii.
44. Costerus over het nieuw testament. (= A 10)
45. Idem in Dominicas. (= B 111)
46. Lessius de iure et justitia. (= A 7)
47. Theophilactus in Evangelia (enarrationes).
48. Konink de Sacramentis. (= C 31)
49. Biblia S(acra) cum iconibus. (= A 14)
50. Opera Irenaei.
51. Opera Wiggers. (= C 22)
52. Homiliae quaedam ex varijs.
53. Fabianus in tobiam.
54. Opera Joannis a Jesu.

³⁷ Adam Contzen s.j. (1575-1635); Keulen 1626v (DBS).

³⁹ Titus Livius, romeins historieschrijver (64/59v. Chr.-ca. 10 na Chr.), *Historia ab Urbe condita*; talr. uitg.

⁴⁰ Jean Morin orat., bekeerling (1591-1659), *Commentarius historicus de disciplina in administratione sacramenti poenitentiae XIII primis seculis in Ecclesia occidentali et hucusque in orientali observata*, Parijs 1651, Antw. 1682 (BN, BCNI). Dit werk stond in hoog aanzien bij de noordnederlandse rigoristen.

⁴¹ Adam van Prémontré o. praem., gen. Scotus (overl. ca. 1210); Antw. 1659 (BCNI).

⁴³ Jer. Drexel s.j. (= A 191); Dowaaï 1635v (DBS, BCNI).

⁴⁵ Franc. Coster s.j. (= A 9), *Conciones in Evangelia*, Keulen 1608v, in-4° (DBS, ald. geen folio-uitg. bekend). Latijnse vert. van B 111.

⁴⁷ Theophylactus, aartsbisschop van Achrida (ca. 1030-ca. 1108); Keulen 1525v (BCNI).

⁵⁰ Hl. Irenaeus, aartsbisschop van Lyon (2^e-3^e eeuw); uitg. door Des. Erasmus (= A 48); Bazel 1526v (BN).

⁵² Niet geïdentificeerd.

⁵³ Fabiano Giustiniani of Justinianus orat., bisschop van Ajaccio (1578-1627), *Tobias explanationibus historicis et documentis moralibus illustratus*, Antw. 1629v (BCNI).

⁵⁴ Juan de Jesús-Maria o. carm. (= C 44); Keulen 1621/2v (BCNI).

55. Opera Gregorij Nazianzeni.
56. Opera fabri. (= B 28)
57. Fromondus in epistolas. (= B 26)
58. Hortus pastorum Marchantij. (= B 7)
59. Opera Richardi a S(ancto) Victore. (quarto)
60. Opera Joannis baptistae Casaly.
61. Spongia Jansenij. (= A 156)
62. Fromondus in acta. (= B 140)
63. Litterae Montaltij. (= B 119)
64. Regulen van Roosenboom.
65. Summa doctrinae de pontifice per joan : etc. (sic)
66. Platina de vitis pontificum.
67. Polityke discouerssen.
68. Vinea Christi Thomae de Aquino.
69. Roomse historien.
70. Controversiae Sylvij. (= C 69)
71. Nucleus conceptuum bessaei per joan : etc. (= B 66)
72. Novum Testamentum. (= A 10)
73. Justus Lipsius de militia Romana (libri V, commentarius ad Polybium).

⁵⁵ Hl. Gregorius, bisschop van Nazianze (ca. 330-ca. 390) ; uitg. door Jacques de Billy o.s.b. (1535-1581) ; Parijs 1569v, Keulen 1570v (BN, BCNI).

⁵⁹ Richard, reg. kan. van Sint-Viktor bij Parijs (overl. 1173) ; uitg. in-4° : Keulen 1621 (BN).

⁶⁰ Giovanni Baptista Casali, erudiet (overl. 1648). Vermoedelijk zijn liturgisch werk : *De profanis et sacris veteribus ritibus opus tripartitum*, Rome 1644/5, 2 dln. in-4° (BML).

⁶⁴ Niet geïdentificeerd. Een rechtskundig werk? Een zekere Mr. Rosenboom was tegen het eind van de 17e eeuw raadsheer aan het Hof van Holland (in 1692 werd de franse vert. van de *Mémoires* van Sir William Temple aan hem opgedragen).

⁶⁵ Dit moet zijn : Frans Janssens Elinga o.p. (ca. 1634-1715), *Summa totius doctrinae de Pontificis autoritate et infallibilitate*, Brugge 1690 (Flament, BNB).

⁶⁶ Bartolomeo de' Sacchi gen. Platina (1421-1481), *Historia de vitis Pontificum Romanorum*, Venetië 1479v, Keulen 1593v (BN).

⁶⁷ Door D(e la) C(ourt), d.w.z. Jan de la Court (= C 94), *Politike discoursen, handelende van steden, landen, oorlogen, kerken, regeeringen en zeeden*, Leiden 1662 (BN).

⁶⁸ Hl. Thomas van Aquino o.p. (= B 19). Een werk van zijn hand onder deze titel is mij niet bekend. Misschien over hem?

⁶⁹ Mogelijk P. Annaeus Florus (1^e eeuw). Een nederl. vert. onder deze titel van zijn *Rerum Romanarum libri IV* verscheen te Amst. 1664v.

⁷³ Justus Lipsius (= A 19) ; Antw. 1595/6v (BN, BB).

74. Mensa spiritualium ciborum (pro Verbi divini concionatoribus) Didaci Lopes.
75. Opera Peraldi.
76. Promptuarium et aerarium Mansij.
77. Conciones Bellarmini. (= B 129)
78. Conciones Diez. (= C 63)
79. Septem tubae (sacerdotales, sive selecti Sanctorum Patrum tractatus) per Merlo Horstium.
80. Catechismus Turlot. (= C 59)
81. Jansenius Iprensis in Evangelia. (= B 93)
82. Idem in Pentateuchum. (= B 92)
83. Estius in difficiliora. (= B 53)
84. Pastorale (ad usum) Romanum (accomodatum ritus ecclesiasticos aliaque pastoralia officia complectens).
85. Missale Romanum. (= A 12)
86. Rituel d'Alet. (= B 448)
87. Biblia plantiniana. (= A 14)
88. Arnaldus de frequenti com(munione).
89. La perpetuité de la foy, 1 tom. (= B 331)
90. Rovenij institutiones et respublica christiana bis. (= A 28, 40)
91. Tractatus Evangelici de La Nuza. (= B 52)
92. Jansenius (Gandensis) in psalmos. (= B 11)
93. Idem in proverbias (Salomonis commentaria).

⁷⁴ Diego Lopez de Messa s.j. (1544-1615); Lyon 1614v, Keulen 1621v (DBS, BCNI).

⁷⁵ Guillaume Peyraud of Peraldus o.p., hulpbisschop van Lyon (ca. 1190-1255); vermoedelijk zijn *Summa de vitiis ac virtutibus*, Keulen 1479v (QE). Een gewild moraalhandboek, hoog geprezen door Gerson.

⁷⁶ Giuseppe Mansi orat. (= D 8); *Promptuarium sacrum ac morale, hoc est discursus exegetici in omnes totius anni solemnitates*, Keulen 1666v, 2 dln. (BCNI). En: *Aerarium evangelicum, hoc est Evangeliorum totius anni (...) elucidatio*, Keulen 1668v (BCNI).

⁷⁹ Jac. Merlo Horstius (= B 390). Gezien het 4°-formaat is dit de uitg. Parijs 1652 (BN). Een 8°-uitg. draagt de titel: *Septem tubae orbis christiani, ad reformationem ecclesiasticae disciplinae (...) instituendam excitantes*, Keulen 1635 (BCNI, BN).

⁸⁴ Antw. 1598v (BCNI).

⁸⁷ Kennelijk een van de uitg. van Plantijn te Antw. (BCNI).

⁸⁸ Ant. Arnauld (= B 163); Parijs 1647, Leuven 1674 (Nouwens). Oorspr. frans: 1643 (BN).

⁹³ Corn. Jansenius, van Gent (= B 11); Leuven 1568v (BN).

94. Epistolae Lipsij. (= A 19)
95. Henschenius de tribus Dagobertis.
96. Conciones Thomae a Villa nova.
97. Augustini sermones.
98. Plempius de curanda valetudine.
99. Antonius Gallonius de cruciatibus martijrum.
100. Labatae apparatus concion(ator)um. (= B 14)
101. Rodrigues exercitium perfectionis. (= B 233)
102. Dictionarium poëticum per carolum Stephanum.
103. Conciones Loyaerts. (= C 51)
104. Decretales Gregorij.
105. Ceremoniale episcoporum.
106. Monita et exempla politica (quae virtutes et vitia principum spectant)
Justi Lipsij.
107. Paradisus Evangelicus per fornerum.
108. Amphiteatrum honoris (in quo Calvinistarum in Societatem Jesu criminationes jugulatae).
109. Elogia S(ancti) Bernardi.

⁹⁵ Godfried Henschen(ius) s.j. (1601-1681); Antw. 1655 (BN). Volgens DBS is dit een overdruk van het artikel uit de *Acta Sanctorum* van de Bollandisten over de drie merovingerkoningen met de naam Dagobert.

⁹⁶ Hl. Thomas van Villanova o.e.s.a. (ca. 1487-1555), *Conciones sacrae*, Alcalá de Henares 1572v, 6 dln. (LThK), Keulen 1619v, 2 dln. (BCNI).

⁹⁷ Hl. Augustinus (= B 191); talr. uitg., o.a. Leuven 1563v (BCNI).

⁹⁸ Vopiscus Fortunatus Plem(p)ius (= B 281). Ongetwijfeld diens: *De togatorum valetudine tuenda commentatio*, Brussel 1670 (BN).

⁹⁹ Antonio Galloni(us) orat. (overl. 1605); Rome 1594v, Keulen 1602v (BN, BCNI); oorspr. ital.: Rome 1591v (BN).

¹⁰² Charles Estienne (= B 85), *Dictionarium historicum ac poeticum*, Parijs 1553v (BN). Dit encyklopedisch werk is een herziene uitg. van B 196, en de voorganger van Moréri en alle latere encyklopedieën.

¹⁰⁴ Gregorius IX (ca. 1145-paus 1227-1241); talr. uitg.

¹⁰⁶ Justus Lipsius (= A 19); Antw. 1605v (BN, BB).

¹⁰⁷ Friedrich Foerner of Fornerus, wijbisschop van Bamberg en bisschop van Hebron (1570-1630). Ongetwijfeld zijn *Paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus, dominicae passionis, mortis, resurrectionis etc. mysteria explicata*, Ingolstadt 1623/6, 4 dln. in-4° (BN).

¹⁰⁸ Door Clarus Bonarscius, anagram van Carolus Scribani s.j. (= C 78); Antw. 1605v (DBS).

¹⁰⁹ Niet geïdentificeerd. Mogelijk de *Panegyris* van E. de Block o. cist., uit de abdij Baudeloo, 17^e e. (vgl. *Dictionnaire des auteurs cisterciens*, I, Rochefort 1975, k. 121), Gent 1675 (BCNI)? Of anders: Joh. Andr. Alberti s.j. (1611-1657), *Vitae*

110. *Proprium missarum S(anctorum) ordinis S(ancti) Francisci.* (= B 354)
111. *Acta synodi Dordracena.*
112. *Conciones Mefret.*
113. *Elogia belgica Miraei.*
114. *Justi Lipsij admiranda (sive de magnitudine romana libri IV).*
115. *Job patiens per van Heumen.* (= B 95)
116. *Theatrum historicum (continens vindictas divinas et praemia christianarum virtutum) Tympij.*
117. *Schadtkamer der nederduytsche en fransche tael.*
118. *Flores exemplorum.* (= B 77)
119. *Delrio de arte magica.* (= B 75)
120. *Homiliae Sasbout.*
121. *Mephret conciones dominicales et festivae.* (= D 112)
122. *Marchant in dominicas et festa.* (= B 91)
123. *Eiusdem conciones funebres.* (= B 143)
124. *Poëmata Urbani.*
125. *Breviarium Romanum.* (= A 20)
126. *Scaevolae Samarthani Opera (poetica).*
127. *Duytsche rym Catechismus.*

ac elogia XII Patrum, Turijn 1638 (DBS), waarin ook een *elogium* op de hl. Bernard van Clairvaux?

- ¹¹¹ *Acta Synodi Nationalis (...) autoritate DD. Ordinum Generalium Foederati Belgii Provinciarum Dordrecht habitae Anno 1618 et 1619*, Dordrecht 1620v (KnKG).
- ¹¹² Meffreth, duits priester uit Mainz, 15^e e., *Sermones de tempore et de sanctis, alias Ortulus regine*; talr. uitg., o.a. Keulen 1625, 2 dln. in-4° (BCNI, BN).
- ¹¹³ Aubert le Mire of Miraeus, deken van het kapittel te Antwerpen en geschiedkundige (1573-1640); Antw. 1609 (BN). Biografieën van nederl. schrijvers.
- ¹¹⁴ Justus Lipsius (= A 19); Antw. 1598v (BN, BB).
- ¹¹⁶ Matthaeus Tympius (= B 203); onder deze titel: Keulen ²1614v (BCNI); 1^e druk: 1611.
- ¹¹⁷ Door Caspar van den Ende, leraar Frans te Rotterdam (1614-vóór 1695); Rotterdam 1654v (Riemens).
- ¹¹⁹ Ongetwijfeld zijn *Disquisitionum magicarum libri VI* (= B 75).
- ¹²⁰ Adam Sasbout o.f.m. (= C 91); Leuven 1554v (De Troeyer).
- ¹²⁴ Maffeo Barberini, later Paus Urbanus VIII (1568-paus 1623-1644); Parijs 1620v (BN).
- ¹²⁶ Gaucher gen. Scévole de Sainte-Marthe, latijns dichter en geschiedschrijver (1536-1623); Parijs 1575 (BN). Het is echter ook mogelijk dat het hier gaat om de *Opera quae extant latina et gallica*, Parijs 1632 (BN), van Scévole en zijn zoon Abel, seigneur d'Estrepied, bibliothekaris van de koning en geschiedschrijver (1561-1652). Een van hun nazaten was generaal van het Oratorie.
- ¹²⁷ Mogelijk een van de talr. uitg. van de *Catechismus* van Canisius (= B 34), of

128. *Imagines omnium caesarum*.
129. *De enge poort*.
130. *Duytse bybel*. (= A 14)
131. *Missale Romanum*. (= A 12)
132. *Marij controversiae*.
133. *Verklaring van den Almenach*.
134. *Catechismus Hesselij*.

135. *Theologia Moralis Stephani a Paulo*. (octavo)
136. *Concilium Bononiense*.
137. *Bosius de signis ecclesiae*.
138. *Platina van de pausen*. (= D 66)
139. *Conciones hugonis de pratu florido*.
140. *Marchantij resolutiones (notabiles variorum) casuum*.

daarop geïnspireerd. Of wordt hier de berijmde catechismus bedoeld die J. David s.j. (= B 176) in 1593 te Brussel liet verschijnen : *Wijsheyt der simpel Christenen* (vgl. *O.G.E.* 38, 1964, 103-104)?

- ¹²⁸ *Omnium Caesarum verissimae imagines ex antiquis numismatis desumptae*, uitg. door de venetiaanse edelman Antonio Zantani ; Venetië 1553v (KB) ; ital. : Venetië 1548.
- ¹²⁹ Eduard Poppe of Poppius, remonstrants predikant te Gouda (1577-1624), *De enge poort ofte predication over eenighe voortreffelycke texten der H. Schrift*, Gouda 1616v (Rogge). Het gelijknamig werk van John Bunyan (1628-1688) zal wel niet bedoeld zijn.
- ¹³² Ongetwijfeld Leonard Marius (= A 53). Onder deze titel is mij geen werk bekend, maar inhoud en formaat wijzen op A 53.
- ¹³³ Misschien B 469. Of anders : Pieter Croon, reg. kan. (1634-1682), *Almanack voor heden en morghen, ende daer op vermaeckelycke uyllegginghen met geestelycke bemerckingen*, Antw. 1665 (BCNI).
- ¹³⁴ Joh. Hessels (= B 287). Onder deze titel : Antw. 1566v (BCNI), na een eerste gedeeltelijke uitg. in 1562 (zie B 287).
- ¹³⁵ *Stephanus à Sancto Paulo o.carm.*, kloosternaam van Steven Spelers (1625-1694) ; Antw. 1664v (BCNI).
- ¹³⁶ Dit is wel een verschrijving voor : *Collegium Sacrum Bononiense, sive illustrium casuum conscientiae (...) decisio*, uitg. door Luis de Beja Perestrello o.e.s.a. (overl. ca. 1602) ; Keulen 1629 (BCNI).
- ¹³⁷ Tommaso Bozio orat. (1548-1610) ; Rome 1591/2v, Keulen 1592, 3 dln. (BN).
- ¹³⁸ Vert. van D 66 : *T'leven der Roomsche pauzen*, Amst. 1650, 2 dln. (KnKG).
- ¹³⁹ (Pseudo?-) Hugo de Prato Florido o.p. (overl. 1322) ; talr. uitg. Onder deze titel wellicht : *Prati floridissimi concionum de sanctis*, Antw. 1617v, 3 dln. in-8° (BN, BCNI).
- ¹⁴⁰ Pierre Marchant(ius) o.f.m. (1585-1661) ; Antw. 1655v (BCNI).

141. Conciones petri a palude. (= B 207)
142. Laurentij Villavinentij conciones.
143. Titelmannus (Paraphrastica elucidatio) in Job.
144. Maruli opera.
145. Claudius in epistolas pauli.
146. Royardi homiliae. (= B 197)
147. Promptuarium Stapletonij bis. (= B 172)
148. Bellarminus de gemitu columbae. (= B 441)
149. Spongia Jansenij. (= A 156)
150. Beyer de confirmatione. (= B 170)
151. Alvarez de vita religiose instituenda.
152. Bochius in psalmos.
153. Instructio sacerdotum per Molinam. (= B 123)
154. S(ancti) Ignatij regulae.
155. Melchior Canus de locis theologicis.
156. Oorspronck der Lutheranen.
157. Summa casuum (omnium pene dubiorum quae in ministerio Sacramenti Paenitentiae accidere solent) per Samuelem de Lublino.
158. Analogia Becani. (= C 123)
159. Aureum speculum principum per tympium.
160. Exercitia spiritualia S(ancti) Ignatij.

¹⁴² Laur. De Villavicencio o.e.s.a. (ca. 1520-1583); Parijs 1565v, Antw. 1566 (*BML*, *LThK*).

¹⁴³ Franc. Tittelmans o.f.m., later o.f.m.cap. (1502-1537); Antw. 1547v (*De Troeyer*).

¹⁴⁴ Marcus Marulus, ital. humanist (1450-1524); Antw. 1601 (*USA*).

¹⁴⁵ Claudius, bisschop van Turijn (overl. ca. 827). Dit moet zijn: *In Epistolam Divi Pauli ad Galatas doctissima enarratio*, Parijs 1542v (*BN*, *BML*).

¹⁵¹ Diego Alvarez de Paz s.j. (= C 34); Lyon 1612v, Dowaai 1613v (*DBS*).

¹⁵² Joh. Boch(ius), antwerps stadssekretaris en latijns dichter (1555-1609), *Psalmorum Davidis parodia heroica*, Antw. 1608 (*BCNI*).

¹⁵⁴ *Regulae Societatis Jesu*, Rome 1567v, Dowaai 1584v (*DBS*, *BCNI*).

¹⁵⁵ Melchior Cano o.p., bisschop van de Kanarische Eilanden (1509-1560); Salamanca 1563v, Leuven 1564v (*BN*).

¹⁵⁶ Wellicht: Willem Damas. Lindanus, bisschop van Roermond (1525-1588), *Een claer betooch vanden oorspronck der Lutherie*, Brugge 1567 (*KnKG*).

¹⁵⁷ Samuel de Lublino o.p. (= B 206); Keulen 1631/5, 2 dln. (*BML*).

¹⁵⁹ Matthaeus Tympius (= B 203); Keulen 1629 (*BN*).

¹⁶⁰ Hl. Ignatius van Loyola s.j. (ca. 1491/2-1556); Rome 1548v, Dowaai 1586v (*DBS*, *BCNI*).

161. Practica visitandi infirmos per Mancinum.
162. Genebrardus in psalmos.
163. Catechismus Romanus bis. (= B 348)
164. Martijrologium Romanum. (= B 224)
165. Jacobi Sadoleti opera (quae exstant omnia).
166. Nicolai Jansenij defensio fidei catholicae.
167. Bellarmini Ascensio mentis (in Deum per scalas rerum creatarum).
168. Instruction(s) chrétien(nes).
169. Hereticum quare (per catholicum quia, in omni pene materia religionis
clare solutum), per Lancelottum.
170. Busaei panarium et viridar(i)um. (= B 100, C 38)
171. Scribani controversiae.
172. Salesius de amore Dei.
173. Ratio (atque Institutio) studiorum Societatis Jesu.
174. Decreta eiusdem Societatis (Jesu).
175. Historia Michaelis ab Isselt. (= B 216)
176. Summa juris canonici per Canisium.

- ¹⁶¹ Giacomo Mancini, reg. cler. (mij verder onbekend); Napels 1640 (BN).
- ¹⁶² Gilbertus Genebrardus o.s.b., hebraïst (1537-1597), *Psalmi Davidis Vulgata editione*, Parijs 1581v, Antw. ⁵1592v (BN, BCNI).
- ¹⁶⁵ Kard. Jacopo Sadoletto, bisschop van Carpentras (1477-1547); Mainz 1607 (BN).
- ¹⁶⁶ Ongetwijfeld Nic. Janssenboy o.p., uit Zierikzee (overl. 1634); Antw. 1631 (Fop).
- ¹⁶⁷ Hl. Rob. Bellarmino s.j. (= B 5); Rome, Antw. enz. 1615v (DBS).
- ¹⁶⁸ Vermoedelijk die van Saint-Cyran (= B 107), uitg. door Robert Arnauld d'Andilly (1588-1674); Parijs 1672v, Brussel 1673v (BN, BCNI). Mogelijk is ook: Jacques Talon orat. (1598-1671), *Instruction chrétienne tirée du Catéchisme du Concile de Trente*, Parijs 1667 (BN). Minder waarschijnlijk is BCNI 12935.
- ¹⁶⁹ Hendrik Lancelotz o.e.s.a. (1576-1643); Gent 1615v (Fop, BN).
- ¹⁷¹ Car. Scribani s.j. (= C 78), *Orthodoxae fidei controversa*, Antw. 1609-1612, 3 dln. (DBS).
- ¹⁷² Hl. Franc. van Sales (= A 171); Keulen 1657v (BCNI). Oorspr. frans: *Traité de l'amour de Dieu*, Lyon 1616v.
- ¹⁷³ Samengesteld in opdracht van ordesgeneraal Claudio Aquaviva s.j. (1542-1615) door o.a. de Nijmegenaar Pieter Buys s.j. (ca. 1540-1587). Vóóruitgave: Rome 1586; 1e officiële druk: 1599v (DBS I 487).
- ¹⁷⁴ Rome 1548v. Dit zijn de besluiten van de algemene kongregaties van de orde (DBS V 95-97).
- ¹⁷⁶ Hendrik Canis(ius) s.j., uit Nijmegen, hoogl. te Ingolstadt (ca. 1557-1610); Ingolstadt 1594v, Antw. 1643 (BN, DBS).

177. Lancelottus in epistolam Judae.
 178. Vindicia(e Areopagiticae contra Josephum Scaligerum) Martini Delrio.
 179. Lipsius de cruce.
 180. Defensio fidei per Christophorum etc.
 181. Conciones funebres Geminiani. (= B 264)
 182. Descriptio Jerusalem per Adrichomium.
 183. Jo(hann)is Barclai de ware godtsdienst. (= A 146)
 184. Josephus de antiquitatibus (judaicis) et bello judaico. (= B 261)
 185. Epitome concordiae Jansenij (Gandensis). (= C 83)
 186. D(ivi) Paulini Opera.
 187. Verscheide lessen van Petrus Messias (edelman van Sevilien, waer inne beschreven worden de weirdichste gheschiedenissen alder der Keyseren, Coninghen ende loflijcker Mannen).
 188. Martyrologium haereticorum.
 189. Epitome controversiarum per Jacobum Gordonij.
 190. Ludouicus de Schilder de formanda(e) conscientia(e) principiis).
 191. Historie van de Graaffelicke regering (in Holland).
-
- ¹⁷⁷ Hendr. Lancelotz o.e.s.a. (= D 169), *Anatomia Christiani deformati, seu exegesis Epistolae canonicae Sancti Judae*, Antw. 1611 (*Ossinger*).
 - ¹⁷⁸ Mart. Delrio s.j. (= B 75); Antw. 1607 (*DBS*). Hagiografische kritiek betreffende de aan Dionysius de Areopagiet toegeschreven werken. Polemiek met Jozef Justus Scaliger te Leiden (1540-1609).
 - ¹⁷⁹ Justus Lipsius (= A 19); Antw. 1593/4v (*BB*, *BCNI*).
 - ¹⁸⁰ Christophe de Cheffontaines of Capitefontium, ordesgeneraal o.f.m. (1515-1594), *Defensio fidei majorum nostrorum qua haereticorum saeculi nostri astus ac stratagemata deteguntur*, Antw. 1575v (*Migne*).
 - ¹⁸² Christiaan Cruys van Adrichem of Adrichomius, ook Crucius genoemd, rector te Delft, later te Keulen (1533-1585); Keulen 1584v (*BB*, *BCNI*).
 - ¹⁸³ Een mij verder niet bekende vert. van A 146 (*Paraenesis*).
 - ¹⁸⁴ Flavius Josephus (= B 261); talr. uitg. Beide werken in één deel: Frankfurt 1590 (*BN*).
 - ¹⁸⁶ Hl. Paulinus, bisschop van Nola (353-431); Parijs 1516v, Keulen 1560v (*BCNI*).
 - ¹⁸⁷ Pedro Mexia (1496-1552), historiograaf van keizer Karel V; Antw. 1588v; oorspr. spaans: Sevilla 1543v (*USA*).
 - ¹⁸⁸ Wellicht het succesrijke werk van Adr. Cornelisz. van Haemstede, predikant (ca. 1525-1562), *De gheschiedenisse ende den doot der vromer Martelaren*, z.pl. 1559v (*KnKG*, *BB*).
 - ¹⁸⁹ Jac. Gordon s.j. (1541-1620); Poitiers 1612v, Keulen 1620, 2 dln. (*DBS*).
 - ¹⁹⁰ Lod. de Schildere s.j. (1606-1667); Antw. 1664 (*DBS*, *BCNI*).
 - ¹⁹¹ Door V(an den) H(ove), schuilnaam van Pieter de la Court (= C 94); Amst. 1662 (*BN*). Kritiek op de staatsinstellingen.

192. Bibliotheca P(atrum) per Blanchot. (= D 11)
 193. Aliqua opuscula Walenburg. (= B 277, 433)
 194. Schat der gesondtheid door Cats. (= B 79)
 195. De heekonst van Beverwyk.
 196. Collationes (sacrae) Bredenbachii.
 197. Breviarium Poelman bis. (= B 252)
 198. Manuale exorcismorum.
 199. Summa aurea (armilla nuncupata) Bartholomei Fumi.
 200. Stella de contemptu mundi. (= B 211)
 201. Petri Bartory Moralitytes (Bibliorum).
 202. Nicolaus Sanderus de schismate Anglicano. (= A 95)
 203. Diatriba de hominis iustificatione.
 204. Haijmo in (Divi Pauli) epistolas (interpretatio).
 205. Observationes Petri Bellonij.
 206. Concilium Trid(entinum) cum declarationibus. (= B 350)
 207. Epitome (Disputationum) Bellarmini per baptistam duboys.
-
- ¹⁹³ Adr. en P. van Walenburch (= B 277). Al hun werkjes zijn herdrukt in de *Tractatus generales de controversiis fidei*, Keulen 1669-1670, 2 dln. folio (BN).
 - ¹⁹⁴ Dit is B 79 : een werk van Johan van Beverwyck, met verzen van Jakob Cats (= A 24).
 - ¹⁹⁵ Joh. van Beverwyck (= B 79) ; Dordrecht 1645v (BML).
 - ¹⁹⁶ Tilman Bredenbach, kan. van Sint-Gereon te Keulen (overl. 1587) ; Keulen 1584v (BN, BCNI).
 - ¹⁹⁸ Door Maximiliaan van Eynatten, scholaster van O.L.V. te Antwerpen (1574-1631) ; Antw. 1619v (BCNI).
 - ¹⁹⁹ Bartolomeo Fumi o.p. (overl. 1545) ; Venetië 1550v, Antw. 1561v (LThK, BCNI ; vgl. O.G.E. 46, 1972, 229). Kasuïstiek.
 - ²⁰¹ Pierre Bersuire o.p. (= C 13). Onder deze titel : Dowaaï 1609, 2 dln. (BN). Deze verkorte uitg. van C 13 verscheen oorspr. onder de titel : *Reductorium morale utriusque Testamenti*, Ulm 1474v (DHGE).
 - ²⁰³ Door Richard Smith, hoogl. te Oxford, later katholiek (1500-1563) ; Parijs en Leuven 1550 (DNB, Migne). Polemieck tegen zijn opvolger te Oxford, de ital. hervormer Pietro Martire Vermigli (1499-1562).
 - ²⁰⁴ Haymo, bisschop van Halberstadt (ca. 778-853) ; Keulen 1531v (BCNI).
 - ²⁰⁵ Pierre Belon of Bellonius, humanist (overl. 1565), *Plurimarum singularium et memorabilium rerum in Graecia, Asia, Aegypto, Iudaeo, Arabia (...) observationes*, Antw. 1589 (BML). Reisverslag doorspekt met wetenswaardigheden over de natuurlijke historie, uitg. door Charles de l'Ecluse of Clusius, hoogl. te Leiden (1526-1609) ; oorspr. frans : 1553.
 - ²⁰⁷ Jean-Baptiste Desbois o.f.m. of miniem (mij verder niet bekend), *Epitome disputationum Roberti Bellarmini (= B 5) de controversiis christianae fidei adversus hujus temporis haereticos*, Parijs 1602, 4 dln. (DBS).

- 208. Dydimi Aristarchus ad Academicos.
- 209. Extractum catholicum. (= A 93)
- 210. Janua musarum.
- 211. Garnaei conciones de mysterijs Christi.
- 212. Schaliger de causis linguae latinae.
- 213. Epistolae Plinij.
- 214. Novum testamentum graecolatinum. (= A 10)
- 215. Homeri carmina. (= A 178-179)
- 216. Bellarminus de scriptoribus ec(c)lesiasticis. (= B 307)
- 217. Burgersdici institutiones logicae.
- 218. Borbonij poëmat(i)a (exposita).
- 219. Philosophia Eustachij a S(ancto) paulo. (= C 114)
- 220. Enchiridion Binsfeldij. (= A 143)
- 221. Dusseldorpius de non ineundo matrimonio bis. (= B 122)
- 222. Officina (sacra) biblica (locupletissima).
- 223. Concilium trid(entinum). (= B 350)
- 224. Jacobus Weckerus de secretis.
- 225. Hadriani Junij Nomenclator (omnium rerum propria nomina varijs linguis explicata indicans).

²⁰⁸ Mij niet bekend.

²¹⁰ Niet geïdentificeerd.

²¹¹ Bedoeld is: Barnabas O'Carney of Kearney, gen. Kearnaeus, s.j. (ca. 1567-1640), *Heliotropium sive Conciones de mysteriis redemptionis humanae*, Parijs 1633 (*Migne, DBS*).

²¹² Julius Caesar Scaliger, humanist, filoloog en geneesheer (1484-1558); Lyon 1540v (*BN*).

²¹³ C. Plinius Caecilius Secundus (de jongere), latijns prozaschrijver (61-ca. 114), aangenomen zoon van Plinius de oudere; talr. uitg.

²¹⁵ Vermoedelijk de *Ilias* en de *Odyssee* (A 178-179).

²¹⁷ Franco Burgersdijk, hoogl. te Leiden (1590-1635); Leiden 1626v (*NNBW*). Een veel gebruikt universitair handboek.

²¹⁸ Nicolas Bourbon de jongere, orat., lid van de Académie Française (1574-1644); Parijs 1630v (*BN, Ingold*). Achterin het geschrift van de hl. Cyrillus, patriarch van Alexandrië (overl. 444), tegen keizer Julianus de Afvallige (332-363): *Adversus libros athei Juliani*.

²²² Door Willem van Oonsel o.p. (= B 184); Dowaai 1624 (*BCNI*).

²²⁴ Door Alexius van Piëmont of Pedemontanus; vert. door Joh. Jac. Wecker(us), geneesheer en wijsgeer (1528-1586); Antw. 1560v (*Van Buytenen*). Wijsheden van verschillende schrijvers over geneeskunde, lichaamsverzorging, enz.

²²⁵ Hadrianus de Jonge of Junius, geneesheer en humanist uit Hoorn (1511-1575); Antw. 1567v (*NNBW*).

226. Platina de vitis pontificum. (= D 66)
227. Opera Thomae a Kempis.
228. Triglotton (dictionarium). (= A 66)
229. S(aint) jure de (la) connoissance et de l'amour de nostre seigneur. (= B 80)
230. Promptuarium Beyerlinck. (= B 175)
231. Beyer de autoritate (ac necessitate) episco(po)rum.
232. Diurnale bis. (= B 392)
233. Alciati emblemata. (= A 58)
234. Dianae compendium.
235. Instructio sacerdotum per Molinam, gallicè. (= B 123)
236. Missale Rom(anum). (= A 12)
237. Summa Toleti. (= B 223)
238. Hoffstadij sermones (eucharistici XLIX).
239. Verhandeling van de toversiekte.
240. Schenkelij conciones (dominicales).
241. Verdeding van het geloof tegen Cabbellauw. (= A 64)
242. Stanhurstius de passione Christi. (= B 168)
243. Theophilus parochialis. (= A 68)
244. Innocentius (Commentarius) in psalmos (poenitentiae).
245. Cochleus (commentaria) de actis (et scriptis Martini) Lutheri.
246. Garetius de Eucharistia bis.

²²⁶ De enige uitg. in-8° is die van Parijs 1530 (BN). Zie verder D 66.

²²⁷ Thomas à Kempis, reg. kan. (= A 3); Antw. 1574v (BCNI).

²³¹ Willem Beyer (= B 170); Brussel 1669 (BCNI). Hierin o.a. ook het *Tractatus de Missionibus* van Fil. Rovenius (= A 28).

²³⁴ Antonino Diana, theatijn (1585-1663), *Resolutiones morales in compendium redactae*, Palermo 1629v, Antw. 1635v (BCNI).

²³⁵ Ant. de Molina o. cart. (= B 123), *L'instruction des prestres*, Parijs 1624v (BN).

²³⁸ Adr. van der Hofstadt of Hofstadius o.f.m. (overl. 1598); Antw. 1608v (BCNI).

²³⁹ Door Daniël Sennert, hoogl. te Wittenberg (1572-1637); vert. door Daniël Jonctys, geneesheer (overl. 1654); Dordrecht 1638v (Hoefer).

²⁴⁰ Petrus Schenkel(ius) o.e.s.a. (1594-1675); Antw. 1654v (BCNI).

²⁴¹ Ongetwijfeld een verkorte titel voor A 64; tenzij het om B 118 gaat.

²⁴⁴ Innocentius III (1160-paus 1198-1216); Keulen 1551 (Migne).

²⁴⁵ Joh. Dobneck gen. Cochlaeus, humanist en kanunnik, katholiek apologeet (1479-1552); Mainz 1549v, Keulen 1568 (BN).

²⁴⁶ Jean Garet o.e.s.a. (overl. 1571), *De vera praesentia corporis Christi in Sacramento Eucharistiae classes IX*, Antw. 1561 (DThC). Sterk bijgewerkte herdrukken verschenen onder andere titels ald. in 1563 (BCNI) en 1569. Arnauld en

247. Bellarminus de aeterna felicitate (sanctorum).
248. Kort (schriftuerlijk) onderzoek (of onsen Salichmaecker in zijn laetste Avontmael broot en wijn of wel zijn waerachtige vleesch en bloet aen sijne apostelen ghemeyn ghemaect heeft) door Waerbergen.
249. Hesselij confutatio fidei (novitiae, quam specialem vocant, adversus Joannem Monhemium).
250. Beyerlinck (tractatus synodicus) contra synodum dordracenam.
251. Consideratien van Staet. (= C 94)
252. Ferus in Matheum.
253. Conciones (quadruplices quadragesimales) Thomae a truxillo.
254. Euthymius (commentationes) in psalmos.
255. Agellius in Habacuc.
256. Historia Plinij. (= B 278)
257. Wyerus de privilegijs daemonum.
258. Hosius contra Brentium. (= B 200)
259. Epitome sermonum Feri. (= C 98)
260. Titelmannus de consideratione rerum naturalium.
261. Poligrani postilla(e, sive enarrationes in evangelia).
262. Duytse bybel tot Leyden 1589. (= A 14)
263. Roomse catechismus. (= B 482)

Nicole werden hierdoor geïnspireerd bij het schrijven van *La perpétuité de la foy* (= B 331).

- ²⁴⁷ Hl. Rob. Bellarmino s.j. (= B 5); Rome en Antw. 1616v (*DBS*, *BCNI*).
- ²⁴⁸ Door P. van Waerbergen (kennelijk een schuilnaam); Antw. ²1652 (*BML*).
- ²⁴⁹ Joh. Hessels (= B 287); Leuven 1562v (*DThC*). Tegen Joh. Monheim of Monhemius, rector van de Latijnse School te Düsseldorf, een katholiek maar omstreden schrijver (1509-1564).
- ²⁵⁰ Laur. Beyerlinck (= B 128); Antw. 1619 (*BN*).
- ²⁵² Joh. Ferus o.f.m. (= B 356); Antw. 1559v (*BCNI*).
- ²⁵³ Thomas de Trujillo o.p. (overl. na 1596); Barcelona 1591v (*QE*); uitg. in-8° : Venetië 1592 (*BN*).
- ²⁵⁴ Euthymius Zigabenus, byzantijs theoloog (12^e eeuw); Verona 1530v (*BN*).
- ²⁵⁵ Antonio Agelli, theatijn, bisschop van Acerno (1532-1608); Antw. 1597 (*BN*).
- ²⁵⁷ Johan Wier, lijfarts van hertog Willem IV van Gulik (1515-1588). Verschrijving voor: *De praestigijs daemonum et incantationibus ac veneficiis libri V*, Bazel 1563v (*NNBW*). Baanbrekend vertoog tegen het overdreven geloof in bezetenheid enz.
- ²⁶⁰ Franc. Tittelmans o.f.m. (= D 143); Antw. 1530v (*De Troeyer*). Ook bekend als het *Compendium naturalis philosophiae*.
- ²⁶¹ Franc. Polygranus o.f.m. (16^e eeuw); Keulen 1557v (*BCNI*).
- ²⁶² Dit is de vert. van de leidse predikant Petrus Hackius (overl. 1596); gedr. door J. Paedts & J. Bouwensz., Leiden 1581v (*FW*, *BML*).

264. Vitae S(anctorum) per Lippeloo.
 265. Enchiridion (seu manuale confessoriorum et poenitentium) Navarri.
 266. Klinchij loci communes (theologici pro ecclesia catholica).
 267. Godschalcus de confessione.
 268. Confessio fidei in synodo petricoviensi.
 269. Titelmannus (Elucidatio) in psalmos.
 270. Rituale Rom(anum). (= B 47)
 271. Primasius in (Divi Pauli) epistolas (commentarii).
 272. Gagnaeus in epistolas et Evangelia (necnon Actus apostolicos scholia).
 273. Memoriale Granatensis. (= B 231)
 274. Instructio confessoriorum per Medinam.
 275. Magister sententiarum.
 276. Titelmannus in Matheum et Joannem (elucidatio paraphrastica).
 277. Marianus de confessione.
-
- ²⁶⁴ Laur. Surius o. cart. (= B 256) ; samengevat door Zacharias van Lippeloo o. cart. (ca. 1566-1599) ; Keulen 1596 (BCNI). Zie verder D 312.
 - ²⁶⁵ Martin de Azpilcueta, gen. «El Doctor Navarro», hoogl. rechten in Spanje en te Rome (1492-1586) ; Coïmbra 1552v, Antw. 1557v (DHGE, BCNI). Beroemd kasuïstisch handboek.
 - ²⁶⁶ Conrad Clinge o.f.m.conv. (overl. 1556) ; Keulen 1559v (BN).
 - ²⁶⁷ Godschalk Rosemondts van Eindhoven, kanunnik (overl. 1526), *Confessionale seu Modus rite vivendi ac salubriter moriendi*, Antw. 1518v (BCNI).
 - ²⁶⁸ Kard. Stan. Hosius (= B 200), *Confessio catholicae fidei christianae, a patribus in Synodo provinciali habita Petrokoviae anno 1551 mense Maio*, Mainz 1557v, Antw. 1561v (BN, BCNI). Apologetische geloofsbelijdenis van de synode van Piotrkow.
 - ²⁶⁹ Franc. Tittelmans o.f.m. (= D 143) ; Antw. 1531v (*De Troeyer*).
 - ²⁷¹ Primasius, bisschop van Hadrumetum (overl. na 553) ; Lyon 1537v, Keulen 1538 (BN).
 - ²⁷² Jean de Gagny of Gaigny, hoogl. te Parijs (overl. 1549). *In epistolas* : Parijs 1543v ; *In evangelia* : Parijs 1552v (BN).
 - ²⁷⁴ Barth. de Medina o.p. (1527/8-1580) ; Salamanca 1580v, Keulen 1601 (BN).
 - ²⁷⁵ Dit is de *Textus Magistri sententiarum*, nl. van Petrus Lombardus, bisschop van Parijs (1100/10-1160) ; talr. uitg., o.a. in-8° : Parijs 1564v (BN).
 - ²⁷⁶ Franc. Tittelmans o.f.m. (= D 143). *In Matthaëum* : Antw. 1545v ; *In Joannem* : Antw. 1543v. Gezamenlijk : Parijs 1545v (*De Troeyer*).
 - ²⁷⁷ Christophorus Marianus, schuilnaam van Daniel Mattsperger, eerst s.j., later kanunnik en hoogl. te Würzburg (1561-1607). Bedoeld is : *Convivium evangelicum, in quo diversarum partium ministri evangelici cum D. Augustana Confessione hilariter accumbunt et evangelice philosophantur*, 1602, in-4° ; deze 12°-uitg. : Mainz 1603 (BN). Kontroverstheol. werk tegen de Augsburgse confessie (vgl. F. S. RÖMSTOCK, *Die Jesuitennullen Prantl's*, Eichstätt 1898, 215).

278. Hugo de vera fide capessenda (ad Neo-evangelicam synodum Dordracenam Apologetici libri tres).
279. Postillae (sive conciones in epistolas et evangelia) Feri.
280. Algerus et varij de Eucharistia.
281. Opera Cypriani. (= B 31)
282. Sasbout in epistolas. (= C 91)
283. Flores doctorum (insignium tam graecorum quam latinorum qui in theologia ac philosophia claruerunt).
284. Enchiridion militis christiani.
285. Ludouicus Vives de (veritate) fide(i) christiana(e).
286. Opmeer de sacrificio.
287. Historiae indicae Petri Maffei.
288. Roffensis contra Lutherum.
289. Surijs historia brevis. (= B 256)
290. Institutio vitae christianae per florentium. (= B 195)
291. Hesselius in Symbolum. (= B 287)
292. Paedagogus Christianus per d'Outerman. (= B 388)

²⁷⁸ Herman Hugo s.j. (1588-1629); Antw. 1620 (*DBS*).

²⁷⁹ Joh. Ferus o.f.m. (= B 356); Mainz 1534v, Antw. 1558-1562v, 2 dln. (*BCNI* 2641 en 2776).

²⁸⁰ Algerus, scholaster van Sint-Bartolomeüs te Luik (overl. ca. 1132/5), *De veritate Corporis et Sanguinis dominici in Eucharistia*, uitg. door Des. Erasmus (= A 48); Bazel en Freiburg 1530, Antw. 1536 (*DHGE*, *BCNI*).

²⁸¹ Hl. Cyprianus van Carthago (= B 31); uitg. door Des. Erasmus (= A 48); 8°-uitgave: Keulen 1522v, 2 dln. (*BN*).

²⁸³ Door Thomas Palmerston gen. Hybernicus o.p., hoogl. te Parijs (overl. 1296); onder deze titel: Antw. 1558v (*BCNI*). Oorspr. titel: *Manipulus florum*, Venetië 1480v (*LThK*).

²⁸⁴ Door Des. Erasmus (= A 48); Antw. 1503v (*BCNI*).

²⁸⁵ Juan Luis Vives, hoogl. te Leuven en Oxford (1493-1540); Bazel 1543v, Leiden 1639 (*BN*).

²⁸⁶ Pieter van Opmeer de oudere, een delftse leek en geleerde (1526-1595). Ongetwijfeld diens: *Assertio historica de officio Missae*, Antw. 1570 (*BCNI*).

²⁸⁷ Giovanni Pietro Maffei s.j. (1533-1603). Folio-uitg.: Florentië 1586v, Keulen 1589v; 8°-uitg.: Antw. 1605v (*DBS*, *BN*). Geschiedenis van Indië.

²⁸⁸ Hl. John Fisher (= A 126). Misschien diens *Sacri Sacerdotii defensio contra Lutherum*, Keulen 1525v (*BN*). Anders A 126.

²⁸⁹ Wellicht diens *Commentarius brevis* ... (= B 256).

²⁹⁰ Floris van Haarlem o. cart. (= B 195). Dit is de vert. die Laur. Surius o. cart. (= B 256) van *Den wech des levens* (oorspr.: Antw. 1542) maakte; Keulen 1596v (*BN*). Zie een andere vert. onder B 195.

293. Vitae S(anctorum) Belgij.
294. Lindanus contra haereticos.
295. Quodlibeta Adriani.
296. Homiliae venerabilis Bedae. (= B 199)
297. Theologia Abelly. (= C 105)
298. Loca communia Granatensis.
299. Octavarium Romanum.
300. Hasard (Het) gelukkig (ende deughdelyck) huwelick.
301. Lessius de fide capessenda belgicè.
302. Lensaeus de (fidelium animarum) purgatorio.
303. Dionisius in epistolas Pauli (commentaria).
304. Tres Thomae (sive de sancti Thomae apostoli rebus gestis, de sancto Thoma episcopo Cantuariensi et martyre, divi Thomae Mori Angliae quondam cancellarii vita).
305. Bevesting (*sic*) van het geloof door Castoriensis. (= B 471)
306. Flores exemplorum Dauroltij. (= B 77)
307. Taulerus de (vita et) passione (Salvatoris nostri Jesu) Christi (piissima exercitia).
308. Het Sacrament van Mirakel t'Amsterdam. (= A 96)
309. Hesselius (commentarius) in epistolas (canonicas Sancti Joannis).

²⁹³ Wellicht Joh. Molanus, hoogl. te Leuven (1533-1585), *Natales Sanctorum Belgii*, Antw. 1575v (BCNI). Of Aubert le Mire (= D 113), *Fasti Sanctorum Belgii ac Burgundici*, Brussel 1622 (BCNI).

²⁹⁴ Willem Damas. Lindanus (= D 156). Mogelijk zijn werk: *Tabulae vigentium nunc atque grassantium passim haereseon anascevasticae ac analyticae*, Antw. 1558v (BN).

²⁹⁵ Adriaen Florisz. van Utrecht, hoogl. te Leuven, later paus Adriaan VI (1459-paus 1522-1523), *Quaestiones quodlibeticae*, Leuven 1515v; uitg. in-8°: Parijs 1527v (BN).

²⁹⁸ Luis van Granada o.p. (= B 33), *Sylva locorum communium*, Lyon 1582v, Antw. 1598v (DThC, BN). Preekhulp.

²⁹⁹ Antw. 1628v (BCNI). Liturgisch werk.

³⁰⁰ Corn. Hazart s.j. (= B 118); Antw. 1678 (BCNI, DBS).

³⁰¹ Leon. Lessius s.j. (= A 7); *Beraedt, wat geloove ende religie men behoort t'aenveerden*, vert. door Thomas Sailly s.j. (1558-1623); Antw. 1610v (BCNI, DBS).

³⁰² Joh. van Lens of Lensaeus, hoogl. te Leuven (overl. 1593); Keulen 1583v (Fop, BCNI).

³⁰³ Dionysius de Kartuizer (= B 368); Parijs 1531v, Keulen 1532v (DS, BCNI).

³⁰⁴ Door Thomas Stapleton (= B 171); Dowaaï 1588v (BCNI).

³⁰⁷ (Pseudo-)Johannes Tauler o.p. (na 1300-1361); Keulen 1548v (BCNI).

³⁰⁹ Joh. Hessels (= B 287); Antw. 1601v (Fop). Het kommentaar op *1 Joh.* verscheen al in 1568 te Leuven (BCNI).

- 310. Ferus in ecclesiasten, Jonam et passionem Domini.
- 311. Petri a Soto (tractatus de) institutio(ne) sacerdotum.
- 312. Cornelij Cassij vitae S(anctorum). (= D 264)
- 313. Dictionarium. (= B 323)
- 314. Compendium (operum de morali theologia) Bonacinae.
- 315. Scribani meditationes.
- 316. Florentij batavi institutiones vitae christianae. (= D 290)
- 317. Novum testamentum. (= A 10)
- 318. Ench(i)ridion sacerdotum.
- 319. Opuscula D(ivi) Thomae. (= C 90)
- 320. Flores Doctorum. (= D 283)
- 321. Loci communes proverbialium carminum.

Et varia opuscula in minori forma.

- ³¹⁰ Joh. Ferus o.f.m. (= B 356). *In Ecclesiasten Salomonis annotationes piae et eruditae*, Mainz 1550v, Antw. 1557 ; *Jonas propheta per Quadragesimam pro concione explicatus*, Keulen 1556 (BN) ; *In passionem Domini* (= B 356).
- ³¹¹ Pedro de Soto o.p. (ca. 1495/1500-1563) ; Dillingen 1558v, Leuven 1562v (BN, BCNI).
- ³¹² Ongetwijfeld een verschrijving voor Corn. Gras(sius) o.cart. (1562-1642), heruitgever van de *Vitae Sanctorum* van Laur. Surius o.cart. (= B 256) in de samenvatting van Zach. van Lippeloo o. cart. (= D 264) ; Keulen 1603/4, 4 dln. (BCNI).
- ³¹⁴ Mart. Bonacina, nuntius (1585-1631) ; Lyon 1630v (BN), Dowaai 1631/2v (BCNI). De volledige uitg. van zijn *Theologia moralis* verscheen te Lyon in 1624.
- ³¹⁵ Car. Scribani s.j. (= C 78) ; Antw. 1615v (BCNI). Oorspr. nederlands : Antw. 1613 (DBS).
- ³¹⁸ Ofwel door Petrus Blomevenna o.cart. (1466-1536) ; Keulen 1532 (BCNI). Ofwel door de Spanjaard Guido de Monterocherio (overl. 1330) ; Augsburg 1471v, Leuven 1552v (BCNI).
- ³²¹ Door Hermann Germberg, protestants hoogl. te Herborn (eind 16^e eeuw) ; Bazel 1576v (*Gratet-Duplessis*). Bundel spreekwoorden.